

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Σελίδες Ἀπ' τὴ Φωκίδα

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Ἀμφισσα

2004

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΑΔΑ Έκδίδεται κάθε τρίμηνο Τεύχος 109, Ίανουάριος - Μάρτιος 2004
ΙΔΡΥΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΕΚΔΟΤΗΣ	: Εταιρεία Φωκικών Μελετών Ίπποκράτους 3, Άμφισσα, Τ.Κ. 331 00 Τηλέφωνο: 22650 29.678
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ	: Νικόλαος Δ. Καστανάς Όδός Ι. Γιδογιάννου 9 - Άμφισσα Τ.Κ. 331 00, Τηλ. 22650 28.991 - 22650 79.174
ΥΠΕΥΘ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ	: Κώστας Σανιδάς Ίωαννίνων 6, Μοσχάτο Τ.Κ. 18543, Τηλ. 210 9414.233
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	: Γεώργιος Κουτσοκλήνης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ. αίδ. Ταξ. Γκιοῦλος, Αντιπρόεδρος » Δημήτριος Σανιδάς Γραμματέας » Γεώργιος Καραϊνδρος, Ταμίας » Νίτσα Άσημακοπούλου, Έφορος » Άθαν. Δημόπουλος, Μέλος Δ.Σ. » Εὐθύμιος Τσαφόγιαννος, » »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΓΓΙΣΘΗΣΙΕΣ:

α'. Ίστορικές μνήμες	1/4989
β'. Ποιά είναι ή κληρονομιά τών προγόνων μας	2/4990
π. ΤΑΞΙΑΡΧΗ ΓΚΙΟΥΛΟΥ: Ό έπικός Άγώνας του 1821 καί ό Βλαχοθανάσης τής Βουνιχώρας	3/4991
ΖΩΡΙΑΝΟΣ ΓΙΑΝΝΟΣ: Τό Ψυχο-Σάββατο τής Πεντηκοστής	9/4997
ΙΧΝΗΛΑΤΗ: Όλυμπιακοί Άγώνες καί τό Όλυμπιακό Φῶς	17/5005
ΓΙΑΝΝΙΤΣΗ Α. ΘΕΟΔ.: Γαλαξ(ε)ίδι	27/5015
ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ Χ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ: Άνδρέας Καρκαβίτσας.....	33/5021
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝ.: Του «Χαντζάρα» ή έλιά	37/5025
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΓΙΑΝΝΗ: Τό Βύζασμα	43/5031
ΣΑΝΙΔΑ ΔΗΜ.: Τό Γηροκομίο	49/5037
Γ. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ: Μεταμορφώσεις:	
α'. Ό Κορυδαλλός	57/5045
β'. Η Βλαχούλα	58/5046
γ'. Ό Βαλμάς	58/5046
ΓΕΝΙΚΟ'ς : ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ	
ε'. ΔΕΣΦΙΝΑ: «...ή ζήλια νάταν ψώρα»	59/5047
ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΝΤΥ: Περί τών σχολείων Άμφίσσης τόν 19ο αί.....	63/5051
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΓΙΑΝΝΗ: Τό Χίλιασμα	66/5054
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ:	
1. Μνημείο ευγνωμοσύνης (Συνέδριο Νικ. Γιαγτζής)	73/5061
2. του Κ. Λάζου (Έφημ. «ΤΟ ΣΤΕΝΩΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ»)	75/5063
ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	
1. Άπολογισμός πεπραγμένων του Δ.Σ. τής Ε.Φ.Μ. κατά τό 2003	77/5065
2. Οικονομικές ενισχύσεις τής Ε.Φ.Μ.	80/5068

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

α'. Ἱστορικές μνῆμες

Ἀπ' τό πρῶτο τρίμηνο τοῦ 2004 ξεχωρίσαμε τά γεγονότα πού κατά τή γνώμη μας πρέπει νά ξαναθυμηθοῦμε.

6.1.1449. Ἐκεῖ στόν Βυζαντινό Μυστρᾶ στέφεται, ὡς Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ὁ θρυλικός Κων/νος Παλαιολόγος, ὁ μετέπειτα Μαρμαρωμένος Βασιλιάς.

25.1.1822. Ὁ δόλιος, αἰμοσταγῆς Ἀλῆ Πασᾶς, θανατώνεται στό νησί τῶν Ἰωαννίνων.

26.1.1821. Ἀρχίζει ἡ Σύσκεψη τῆς Βοστίτσης (Αἰγίου), στήν ὁποία πῆραν μέρος ὁ Π.Π. Γερμανός, ὁ Ἐπίσκοπος Κερνίτσης Προκόπιος, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ὁ Ἄνδρ. Ζαΐμης, Ἀσ. Φωτήλας, Ἰωάν. Παπαδόπουλος, Ἄνδρ. Λόντος καί ἡ ἰδιαίτερη μορφή Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος ὁμως δέν κατώρθωσε νά πείσει τοὺς συνέδρους Μωραΐτες ὅτι ὁ Ἀγώνας ἔπρεπε νά ξεκινήσει τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς.

Ἡ ἀντίδραση μάλιστα τοῦ Π.Π. Γερμανοῦ καί τῶν λοιπῶν προκρίτων ἀπό κοντά ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νά χαρακτηρισθεῖ καί «ὑποποτος».

30.1.1833. Ἐφθασε ὁ ἐπιλεγείς γιά Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνας.

5.2.1827. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπιτίθεται αἰφνιδιαστικά ἐναντίον τῶν Τούρκων μέ τόν Ὁμέρ Πασᾶ πού πολιορκοῦσαν τό Δίστομο καί τοὺς προκαλεῖ σημαντικές ἀπώλειες, ἀναγκάζοντάς τους νά συμπτυχοῦν ἐσπευσμένα. Ἔτσι ἐκτός ἀπ' τή Βόνιτσα, τό Μεσολόγγι καί τή Ναύπακτο, ὁλόκληρος ἡ ὑπόλοιπη Στερ. Ἑλλάδα βρίσκεται στά χέρια τῶν Ἑλλήνων.

22.2. 1821. Ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης διαβαίνει τόν Προῦθο ποταμό καί μπαίνει στήν Μολδαβία. Ἡ προκύρυξή του ἀρχίζει μέ τό «...Μάχου ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος...».

28.3. 1821. Ὁ πρόκριτος Ἀναγνώστης Λιδωρίκης καί οἱ ὅπλαρχηγοί Δῆμος Σκαλτσᾶς καί Παπαγεωργίου Πολίτης ὑψώνουν τή σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως καί εἰσέρχονται στό Λιδωρίκι. Οἱ Τοῦρκοι παραδόθηκαν χωρίς ἀντίσταση.

30.3.1821. Οἱ Ἕλληνες, μέ ἀρχηγό τόν Θεόδ. Χαλβαντζῆ, ἐπιτέθηκαν κατά τῶν Τούρκων τοῦ Μαλανδρίνου καί μετά ἀπό μιᾶ διήμερη ἀντίσταση τοῦς ἀνάγκασαν νά παραδοθοῦν.

Δέν ἀναφέραμε τά γνωστά σέ ὅλους μας γεγονότα πού ἔχουν σχέση μέ τόν ξεσηκωμό τοῦ ἔθνους καί τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀμφισσας.

β'. Ποιά εἶναι ἡ κληρονομιά τῶν προγόνων μας

Ποιά εἶναι ἡ κυριότερη καί ἡ βαρύτερη κληρονομιά πού μᾶς ἄφησαν οἱ ἥρωες πρόγονοί μας;

Σ' αὐτό τό ἐρώτημα δέν θά μπορούσε κανεῖς νά ἔχει καμία γνώμη, καμία ἀπάντηση, γιατί κάτι τέτοιο θά ἦταν καθαρή ἱεροσυλία, ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ ἥρωες πρόγονοί μας μᾶς τό ἔχουν ξεκαθαρίσει.

Καί νά πῶς ὁ Περαιβός, ὁ στενός συνεργάτης τοῦ Ρήγα Φεραίου μᾶς τό ἀφήνει ὡς ὑποθήκη:

«Τό ἔθνος μέλλει βέβαια, ἐπὶ τῆς ώρίμου ἡλικίας του, νά κάμῃ τάς ἀνηκούσας ἀνακρίσεις καί κρίσεις τῶν ὑπέρ ἀνεξαρτησίας ἀγωνισθέντων.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅμως ὅτι ἡ ἐπιμονή καί ἡ ἀνδρεία κατά τοῦ Τούρκου, συνοδευόμεναι μέ αἱματοχυσίας, αἰχμαλωσίας, πυρκαϊάς, γυμνότητα, πείναν καί παντός εἶδους πολυχρονίους κακοπαθείας, ὑπερισχύσαντα ἡξιώθησαν τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ταῦτα ἐπιθέσαντες, ἀφήνομεν πρός γνῶσιν τῶν μεγαλυτέρων, παρὰ τῶν ὁποίων ΔΕΝ ζητοῦμεν τινά ἀμοιβή, διότι δέν ἐπράξαμεν παρὰ τό πρός τήν πατρίδα χρέος.

Ἐπιθυμοῦμε ὅμως καί παρακαλοῦμε αὐτούς, τήν μετά τοιαύτας θυσίας καί δάκρυα ἀναστηθεῖσα Ἑλλάδα, νά τήν ὑψώσουνε εἰς τήν πρώτην λαμπρότητα καί εὐδαιμονίαν διά τῆς σοφίας, εὐνομίας καί ἀνδρείας καί τότε αἱ ψυχαί ἡμῶν θέλει ἀγάλλονται, ὡς μή μάτην ὑπέρ αὐτῆς ἀγωνισθεῖσαι καί γνησίους ἀπογόνους καταλιποῦσα».

Ὁ ἐπικός Ἀγώνας τοῦ 1821 καί ὁ Βλαχοθανάσης τῆς Βουνιχώρας

Τοῦ Πρωτ. π. Ταξιάρχη Ν. Γκιούλου Θ.Φ.

Ἡ ἐπέτειος τῆς Ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας, τὴν ὁποία λαμπροπρεπῶς ἐόρτασε ὁ ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμός, μᾶς ὑποχρεώνει, νά ἀνασῶμε ἀπ' τὸ «χρονοντούλαπο» τῆς ἱστορίας, τίς ἡρωϊκές ἐκεῖνες μορφές τοῦ προεπαναστατικοῦ ἀγῶνα τοῦ Ἑθνους μας, τῶν ὁποίων τὸ ἀγωνιστικό πνεῦμα, τὰ παράτολμα κατορθώματα, ἡ θυσία τους καί ἡ ἀγάπη πρὸς τὴ λευτεριά, ἐνέπνευσαν τοὺς «ραγιάδες», ὥστε ὁ ξεσηκωμός τους νά θεωρηθεῖ ὡς θαῦμα παράδοξο.

Θεωροῦμε ὅτι, ἡ συντήρηση τῆς Ἐθνικῆς μνήμης καί τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως, μέ τὴν ὁποία ζωογονεῖται τὸ Ἑθνος, ἀναζωπυρώνεται καί ὀξύνεται τὸ ἱστορικό μας αἰσθητήριο καί προσδιορίζεται τὸ βαθύτερο νόημα τῶν ἱστορικῶν μας ἐπετείων. Ἀκόμη, καθῆκον ἐπιτακτικόν ἀποτελεῖ, ἡ ἀναγνώριση, ἡ ἔκφραση καί ἡ ἀπονομή τιμῆς καί εὐγνωμοσύνης, πρὸς ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπετέλεσαν μέ βαθεῖα συναίσθηση εὐθύνης τὸ καθῆκον πρὸς τὴν πίστη καί τὴν Πατρίδα καί τοιουτοτρόπως ἀνεδείχθησαν ἀληθεῖς δείκτες πορείας γιὰ τοὺς ἐπιγινομένους. Ἀλλωστε, ἡ ἀνταπόδοση εὐγνωμοσύνης, εἶναι ἔργο δικαιοσύνης, καθ' ὅσον «οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ' ἐς ὀφείλημα γίνεται» (Θουκ. Ἰστ. 2, 40).

Ἕνας ἀπὸ ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ὀφείλεται τιμὴ αἰδῖος καί εὐγνωμοσύνη, γιὰ ὅσα ὑπὲρ πίστεως καί Πατρίδος ἔπραξε εἶναι, ὁ ΜΗΤΡΟΣ ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ, ὁ θρυλικός κλεφταρματολὸς τῆς Ρούμελης, τὸν ὁποῖο ὕμνεῖ καί ἐγκωμιάζει ἡ Ἑλληνικὴ Παράδοση, στὰ ἀθάνατα δημοτικά μας τραγούδια, ἔχει ὁμως παραθεωρήσει ἡ τοπικὴ καί ἡ γενικώτερη ἱστορία. Ὁ Βλαχοθανάσης, γέννημα καί θρέμμα τῆς ἱστορικῆς καί μαρτυρικῆς Βουνιχώρας, γιὰ τὸν ὁποῖο πρέπει νά καυχᾶται ὁ τόπος μας, ἔζησε στὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνα καί κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ ἱστοριοδίφη Κων/νου Σάθα, στό βιβλίο του «Χρονικὸν Ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου», φέρεται ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 1710.

Ἐζῆσε καί ἔδρασε σ' ὅλη του τήν ζωή, πολεμῶντας ἐναντίον τῶν Τουρκο-Ἀλβανῶν στούς ζοφεροῦς ἐκείνους χρόνους τῆς δουλείας. Ὅποιος μελετάει τά ἡρωϊκά κατορθώματα τῶν γενναίων ἐκείνων παλληκαριῶν καί φέρει στή μνήμη του τοὺς φοβεροῦς ἐκείνους καιροὺς, μένει ἐκστατικός καί διερωτᾶται: Πῶς, καί μέ ποιὰ μέσα, ἐκεῖνοι οἱ ὀρεσίβιοι πρόγονοί μας μπόρεσαν νά ἀντιπαλαίσουν μόνοι τους, πρὸς τήν ἀσύγκριτα μεγάλη δύναμη τοῦ δυνάστη κατακτητῆ;

Ὁ Ἑλληνας, ποτέ δέν παραδέχτηκε τόν ἀφανισμό του. Ἡ ὑποδουλωμένη Ἑλλάδα, εἶχε κάποιο βαρύτιμο φυλαχτό τῆς ἱστορίας της καί δέν λησμόνησε ποτέ ὅτι, τά ἰδανικά τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Πατρίδας, τῆς πίστεως πρὸς τόν Θεό, τῆς δικαιοσύνης, τά ἐκελάϊδῃσε ὅταν ὁ ἄλλος κόσμος ἐκοιμᾶτο.

Ἄν... οἱ χρόνοι φεῦγαν σκοτεινοί,
καί δέν εἶχε ἡ ζωή γλυκάδες καί λουλούδια,
οὔτε ἡ ἄνοιξη χαρές καί τά πουλιά τραγούδια,
ἂν ὁ Ἑλληνισμός δέν εἶχε ποῦ τήν «κεφαλήν» κλίνη;».

Ὁ Ἑλληνας δέν λησμόνησε τό παρελθόν τῆς φυλῆς του, παρά τίς σφαγές, τά μαρτύρια, τό παιδομάζωμα, τόν ἀνδραποδισμό, ποτέ δέν ἔχασε τήν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεώς του. Οἱ ἄρματολοι καί οἱ κλέφτες, διασώζουν στά χρυσφήγετα τῶν βουνῶν σάν ἱερό Παλλάδιο τήν Ἐλευθερία καί ἀποτελοῦν τοὺς προδρόμους τῶν ἀνδρῶν τοῦ ξεσηκωμοῦ, ἀγωνιζόμενοι στόν Παρνασσό, στήν Γκιώνα, στ' Ἄγραφα κ.ἄ. ψάλλοντες μέ τά δημοτικά μας τραγούδια, πού ἀποπνέουν τήν εὐωδιά τοῦ θυμαριοῦ, τά κλέη τῶν προγόνων μας. Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἀνακαλοῦσαν στή μνήμη τους, τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, ἐπιδιδόμενοι στό πήδημα, τό λιθάρι, τό σημάδι, κάτω ἀπ' τά ἐρείπια καί τήν τέφρα τῆς δουλείας. Οἱ κλέφτες τήν ὀνομασία τους τήν χρεωστοῦν στούς Τούρκους. Ἦταν οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δέν ᾔθελαν νά προσκυνήσουν τόν δυνάστη καί ἔπαιρναν τά βουνά. Ἄλλωστε σ' αὐτή τήν ἀπόγνωση τοὺς ἐξωθοῦσε ὁ ἴδιος ὁ κατακτητής.

Μάνα, σοῦ λέω δέν μπορῶ, τοὺς Τούρκους νά δουλεύω,
δέν ἡμπορῶ δέν δύναιμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου,
θά πάρω τό ντουφέκι μου, νά πάω νά γίνω κλέφτης,
νά κατοικήσω στά βουνά, καί στίς ψηλές ραχοῦλες...

Τά σώματα τῶν κλεφτῶν καί τῶν ἄρματολῶν, εἶχαν ἀξιόλογη ὀργάνωση καί ἀποτελοῦσαν μικροῦς ἐπαναστατικούς στρατούς, μέ ἀρχηγό τόν Καπετάνιο καί τό πρωτοπαλλήκαρο. Ὁ Γερο-Αρματολός ἦταν ἀντικείμενο σεβασμοῦ καί θαυμασμοῦ τῶν νεωτέρων. Ἐμοιαζε μέ τό γέρικο δένδρο, πού εἶχε παλαίψει μέ ὅλους τοὺς ἀνέμους. Εἶχε δοκιμάσει τά δρολάπια καί τίς καταιγίδες τῶν βουνῶν ἀπό μικρό βλαστάρι.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ὑπῆρξε ὁ γενναῖος καί ριψικίνδυνος ἥρωας ΜΗΤΡΟΣ ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ, κλέος καί σέμνα τῆς αἵματοβαμμένης καί μαρτυρικῆς ΒΟΥΝΙΧΩΡΑΣ μέ πρωτοπαλλήκαρο τόν πατέρα τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, Ἀνδρέα Βερούση. Ὁ Βλαχοθανάσης, ἀγάπησε τόν Ὀδυσσέα σάν παιδί του, καταθελχθείς ἀπό τήν ἀνδρεία του καί τίς ἀρετές του τόν καθωδήγησε στό πολεμικό στάδιο. Ἡ φήμη τά πολεμικά κατορθώματα, τά τρόπαια καί ἡ θυσία τοῦ Βλαχοθανάση, εἶναι ἀποθανατισμένα στά δημοτικά μας τραγούδια, τά παλαιότερα καί τά νεώτερα:

Βγῆκα ψηλά στό Ζάλογγο, Θανάση Βλαχοθανάση,
Κι ἀγνάντεψα τήν Πρέβεζα, Θανάση Βλαχοθανάση,
Βλέπω λημέρια κλέφτικα, Θανάση Βλαχοθανάση,
Βλέπω τοὺς κλέφτες νᾶρχωνται, Θανάση Βλαχοθανάση,
Καί τῆ σπηλιά τ' Ἀλῆ Πασᾶ, Θανάση Βλαχοθανάση...

Ὁ Βλαχοθανάσης ἔλαβε μέρος κατά τήν ἐπανάσταση τοῦ Ὀρλώφ μέ μεγάλο ἐνθουσιασμό καί ἐξήγειρε τοὺς Ἑλληνες στόν ἀγῶνα κατά τῶν Τούρκων. Ἐπολέμησε γενναίως στή μάχη τῶν Βαρδουσίων καί τήν ἀξιόλογη μάχη ἄνωθεν τῶν Πεντεορίων (Ρέμα τῆς Τούρκας) τίς ὁποῖες διηύθυνε μέ τήν πεῖρα πού εἶχε καί τήν ἀνδρεία του, ὡς γεροντότερος ἀλλά καί εἰδημονέστερος περί τήν πολεμική τέχνη.

Πολλά ντουφέκια πέφτουνε, ψηλά σέ Πέντε Ὅρια,

.....

Μήνα σέ γάμο πέφτουνε, μήνα σέ πανηγύρι,

Μόν' Βλαχοθανάση πολεμᾷ μέ Τούρκους κι' Ἀρβανίτες...

Ἡ μάχη ἐκείνη τῶν Πεντεορίων, ὑπῆρξε φονικωτάτη καί πεισματώδης συγχρόνως. Ἐνῶ δέ ἔπεσαν καί ἀπό τά δύο μέρη πολλοί, ἡ νίκη δέν ἔκλινε πρὸς οὐδένα. Οἱ Ἑλληνες, ἐνέπεσαν κατά τῶν Τούρκων μέ τά ξίφη στά χέρια καί τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγή ἄτακτη.

Ἐνα μέρος ἀπ' αὐτοῦς μέ ἀρχηγό τόν Δερβέναγα Σελήμπεη τῶν Σαλώνων προκειμένου νά σώσουν τή ζωή του, κλείστηκε σέ κάποιο ἐρημοκκλήσι τῆς περιοχῆς καί ἐντός αὐτοῦ ἔμειναν ἔγκλειστοι τρία ὀλόκληρα ἡμερόνυχτα.

Χαρακτηριστικό εἶναι τό παρακάτω δημοτικό τραγούδι διὰ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖται ἡ γενναιοφυχία καί ἀνωτερότητα τοῦ Βλαχοθανάση, στίς παρακλήσεις τοῦ Σελήμπεη νά τοῦ χαρίσει τή ζωή:

Σκύπτει ὁ Σελήμπεης, τοῦ παίρνει τήν ποδιά καί τοῦ φιλεῖ τό χέρι
Ἐγώ 'μαι ὁ Σελήμπεης, ὁ ξακουστός ὁ Μπέης,
Νά μοῦ χαρίσεις τή ζωή ἀκόμη αὐτή τήν ὥρα,
Νά στείλω μέσ' στή μάνα μου, γιά νά μ' ἐξαγοράσει...

Καί ὁ Βλαχοθανάσης ἀπαντᾷ:

Ἐγώ δέν εἶμαι γιά φλουριά,
δέν εἶμαι καί γιά γρόσια,
Μόν' εἶμαι Βλαχοθανάσης ξακουστός καί θά σέ ἀπολύσω...
Ποτέ Τοῦρκο δέν σκιάζεται, οὔτε κ' Ἀρβανίτες...

Μετά τή μάχη τῶν Πεντεορίων, ὁ Βλαχοθανάσης γέροντας πιά, ἀφοῦ πέρασε τά 78 του χρόνια πολεμῶντας ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδας, ἀποφάσισε νά ξεκουραστεῖ καί νά πεθάνει ἡσυχος στά χῶματα τῆς γενετείρας του «Βενιχώρας», ὅπως ἀκουγόταν τότε.

Ἐγέρασα, μωρέ παιδιά, πενήντα χρόνια κλέφτης,
τόν ὕπνο δέν ἐχόρτασα, καί τώρα ἀποσταμένος...

Παρά ταῦτα, ἦταν ἀδύνατο, νά δώσει «ὑπνον τοῖς βλεφάροις καί νυσταγμόν τοῖς κροτάφοις», ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος γεννήθηκε καί γέρασε πολεμῶντάς.

Ὁ μέγας ἱστορικός τοῦ μεσαίωνα Γαλαξειδιώτης Κων/νος Σάθας, μᾶς παρέχει στό ἔργο του «Χρονικόν Ἀνέκδοτον», σχετικές πληροφορίες μέ τό τέλος τοῦ φοβεροῦ ἀρματολοῦ Βλαχοθανάση:

«Οἱ ἀρματολοί διαχειμάσαντες εἰς Βενιχώραν, πατρίδα τοῦ Βλαχοθανάση, ὑπέργηρος ἤδη ὢν, ἀπεφάσισε ἵνα παραιτηθῇ τοῦ ἀγῶνος καί ἀποθάνῃ εἰς τά χῶματά του. Ὁ Ἀνδροῦτσος γνωρίζων τήν γενναιότητά του καί τήν ἐμπειρίαν τοῦ γηραιοῦ ἀρματολοῦ, θερμῶς παρεκάλεσε ἵνα μεταβάλῃ σκοπόν καί ἀκολουθήσῃ τούς συντρόφους. Αἱ παρακλήσεις, ἐκλόνισαν τήν ἀπόφασιν τοῦ ἀρμα-

τολοῦ, ὅστις ἀρπάσας τό πυροβόλον ἠκολούθησε αὐτούς...».

Τά παλληκάρια του θέλουν μαζί τους τόν σταυραητό τῆς Ρού-
μελης, πού μέτρησε σπιθαμή πρὸς σπιθαμή τὴν Παρνασσίδα ὁλό-
κληρη καὶ ἔστησε τρόπαια στὶς μάχες τοῦ «Μύτικα», τῶν «Βαρ-
δουσίων», τῶν «Πεντεορίων», τοῦ «Ἐπάχτου».

Σήκω, ψυχοπατέρα μας, ἡ ἄνοιξη μᾶς πῆρε,
Νά πᾶμε κατ' τόν Ἐπαχτο, νά κάψουμε σεράγια,
καὶ τό κεφάλ' ἐνοῦ πασᾶ, νά βάλουμε σημάδι...

Τά μάτια τοῦ τρομεροῦ ἄρματολοῦ σπινθηροβολοῦν. Αἰσθάνε-
ται, ὅτι ἔχει ἀκόμη ἱκανή δύναμη γιὰ νά σηκώσει τό βάρος καὶ
ἄλλων αἰώνων καὶ θυσιῶν. Τοιοῦτοτρόπως, τό καλοκαίρι τοῦ ἔτους
1790, ὁ Ἀνδρῆτσος, πατέρας τοῦ Ὀδυσσέως, ἔχοντας στό πλευρό
του τόν ψυχοπατέρα τοῦ Γερο-Βλαχοθανάση, ἐξεστράτευσε κατὰ
τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, διοικητοῦ τῆς Ναυπάκτου. Φλόγες καὶ καπνοὶ
ὕψωνονται, ἀπὸ ὅποιο τούρκικο βελαέτι διαβοῦν.

Οἱ Τοῦρκοι, ἔμαθαν τόν ἐρχομό τῶν κλεφταρματολῶν καὶ ἄρχι-
σαν τὴν ἐπίθεση. Ὁ Βλαχοθανάσης, ἀκούει τὴ βροντὴ τοῦ πολέμου
καὶ μαντεύει τό ἀποτέλεσμα. Μένει ὅμως στὴ θέση του ἀκλόνητος,
γιὰ νά δώσει ὑψηλὸ παράδειγμα ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας καὶ νά
δείξει εἰς ὅλους, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὄχι μόνο λατρεύουν τὴν ἐλευθερία,
ἀλλὰ καὶ πεθαίνουν γι' αὐτή.

Τά κανόνια καὶ τὰ καριοφίλια ρίχνουν πυρωμένο σίδηρο. Ὁ τό-
πος τραντάζεται. Ἡ μάχη εἶναι φονική. Τά κλέφτικα ταμπούρια
σκορποῦν τό θάνατο στ' ἀσκέρι τοῦ Μουχτάρ πασᾶ. Ὁ ἡρωϊκὸς
Βλαχοθανάσης, ὥρμησε πρὸς στιγμὴν ξιφῆρης γιὰ νά μετρηθεῖ μέ
τόν Μουχτάρ σῶμα πρὸς σῶμα.

Οἱ σφαῖρες πέφτουν βροχὴ καὶ οἱ φλόγες του κατακαίουν «ὄλην
τὴν εἰς τοὺς ἀέρας κυματίζουσιν λευκοτάτην καὶ μακράν αὐτοῦ γε-
νειάδα». Ὁ γενναῖος πληγώνεται θανάσιμα καὶ πέφτει. Νοιώθει τό
τέλος του καὶ παρακαλεῖ τὰ παλληκάρια του πρὶν ἐκπνεύσει νά τοῦ
κόψουν τό κεφάλι. «Πάρτε τό κεφάλι μου καὶ νᾶχετε τὴν εὐχὴ
μου...».

Τοῦ ἀντρειωμένου ὁ θάνατος, δίνει φτερά, δίνει ψυχὴ στὴ νιό-
τη!...

Ὁ Ἀνδρουῆτσος, προκειμένου νά ἀποφύγουν οἱ κλεφταρματολοὶ
τόν κίνδυνο κυκλώσεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ Δερβέναγα Μητσο-
μπόνου, ἔδωσε ἐντολὴ νά βρεθοῦν οἱ ἐναπομείναντες ἄρματολοί

στοῦ «Σκορδᾶ τό Χάνι» σημεῖο συναντήσεώς τους. Ἀπό τότε ἔμεινε ἡ φράση: «Καλή ἀντάμωση στ' Σκορδᾶ τό Χάνι». Ὁ Ἑλληνόφυχος Βλαχοθανάσης, εἶναι πεσμένος στό χῶμα, σάν δένδρο ξεριζωμένο. Ἕνας Τοῦρκος πλησιάζει τόν γονατισμένο βράχο, βγάζει τό γιαταγάνι καί κόβει τό κεφάλι τοῦ τρομεροῦ ἄρματολοῦ.

Ἡ λαϊκή μοῦσα ἔψαλε καί πάλι:

Καί τώρα τό κεφάλι του, τό πήρανε οἱ Τοῦρκοι
Τό σεργανᾶνε στά χωριά, καί παίρνουνε μπαξήσι
Στά Σάλωνα οἱ Μπέηδες χοῦφτες φλωριά κερνᾶνε...

Ἀπό τούς ἱστορικούς ἐξαίρεται, ὅχι μόνο τό ἀγωνιστικό πνεῦμα τοῦ Βλαχοθανάση, ἀλλά καί τό παράστημά του, ὡς ἄνδρός εὐπαρουσίαστου. Ὅταν κάποτε στό Μαλανδρινό ὁ Βλαχοθανάσης συναντήθηκε μέ τόν Δερβέναγα Γετίμ, ἡ παράδοση ἀναφέρει, ὅτι τόσο πολύ ἐθαύμασε ὁ Γετίμ τόν ἄνδρα, ὥστε, ἀνέκραξε: «Ἄν εἶχα τή μάνα μου, θά στήν ἔδινα νά μοῦ κάνεις ἕνα τέτοιο ἄδερφό».

Τελειώνοντας, σημειώνουμε ὅτι ὁ δρόμος προς τήν Ἑλευθερία εἶναι ἐγκατεσπαρμένος μέ πολλές παγίδες καί κινδύνους καί γιά νά ἀποβεῖ δαφνηφόρος, χρειάζεται νά ἀναδύεται ἀπό τίς καρδιές τῶν ἀγωνιζομένων, τό ἄρωμα τῆς πίστεως πρὸς τόν Θεόν καί τῆς ἀγάπης πρὸς τήν Πατρίδα καί τήν Ἑλευθερία. Τό ἑλληνικό Ἔθνος, δοκιμάστηκε «ὡς χρυσός ἐν χωνευτηρίῳ» καί τελικῶς ἐθριάμβευσε, διότι εἶχε μαζί του τό δίκαιο καί τήν ἀλήθεια.

Εἰδικώτερα σήμερα, ὡς Ἑλληνες, ἔχουμε ἀνάγκη πνευματικῆς θωρακίσεως, γιά νά διατηρήσουμε τήν αὐτοσυνειδήσή μας καί τήν ἰδιοπροσωπεία τοῦ Ἑθνους μας, ὡς μέλη μάλιστα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, γιά νά μὴ μείνουμε Ἑλληνες χωρίς Ἑλληνικότητα.

Μέ ὅσα παρὰ πάνω ἀνέφερα γιά τήν ἡρωϊκή μορφή τοῦ θρυλικοῦ προεπαναστατικοῦ ἀγωνιστῆ τοῦ '21 Μήτρου Βλαχοθανάση, ἐκφράζω διάπυρον τήν εὐχή νά δῶ μιά μέρα - μερίμνη τῶν ἁρμοδίων παραγόντων - νά στήνεται στήν κεντρική πλατεία τῆς Βουνιχώρας ἡ προτομή τοῦ ἥρωα τῆς Ρούμελης.

Θά αἰσθανθῶ ρίγη ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἂν κάποτε ἀξιωθῶ καί ὡς ἱερεὺς ἀναπέμψω δέηση πρὸς τόν Ὑψιστο, ὑπὲρ μακαρίας μνήμης καί αἰωνίου ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ Δημητρίου Βλαχοθανάση. Ὁ ἥρωας αὐτός ζεῖ ὡς φωτεινό μετέωρο καί φωτίζει τόν δρόμο τοῦ χρέους, πρὸς τήν Πατρίδα, ἡ ὁποία τοῦ χρεωστεῖ εὐγνωμοσύνη, διότι «ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανεν».

Τό Ψυχο-Σάββατο τῆς Πεντηκοστῆς

Τοῦ Γιάννη Ζωριάνου

Γιὰ νά καταλάβετε, τὴν εἶχα ἀκούσει τὴ γιαγιά Μαρία, τὴ βάβα τοῦ Βασίλη, τὴν καλοδεχτική γριούλα τῆς διπλανῆς αὐλῆς, τὴν εἶχα ἀκούσει πολλές φορές νά λέει, ὁρμηνεύοντας τίς νεότερες γυναικες τῆς γειτονιάς καί παρὰ δέ τίς τσοῦπες:

– Οἱ ψχοῦλες, μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, λευτερώνονται ἀπ' τὰ δεσμά τους καί πετᾶνε ἀνεμπόδιστες ὅπου θέλουν καί πα-
ραδὲ ἐκεῖ, πού πέρασαν τὰ χρόνια τους, τὸν καιρὸ ποῦταν ἄνθρω-
ποι... Κι' αὐτὸ κρατάει σαράντα μέρες, μέχρι τῆς Ἀναλήψεως. Τό-
τε ὁ Χριστὸς πάει στὸν πατέρα του κι' οἱ ψχοῦλες γυρίζουν, νά
εἰποῦμε στὸν τόπο τους καί πάλε...

– Ποιὸς τό λέει αὐτό; ρώτησε μιὰ μέρα τὸ Ντινάκι, ἡ ζωηρότε-
ρη ἀπ' ὅλες τίς ἐγγονές της, συχνὰ ἐπαναστατώντας κι' ἀντιλέγο-
ντας σ' ὅλους τοὺς μεγαλύτερους κατὰ τὴν ἡλικία.

– Τόλεγαν οἱ παλιότεροι, Ντίνα μ', καλή μ'. Θὰ τὸ γράφουν καί
τά χαρτιά ἀπ' διαβάεις... Ἡ μάνα τῆς Κωνσταντίνας, πυρόσβεσε:

– Ἀκοῦτε καί καμιά φορά τς μεγαλύτερους... Τί ἔλεγεσ ἐσύ, μά-
να;

– Νά, πιδάκι μ': Πάει ἡ Ἀνάληψ'. Διάβκι. Σέ λίγες μέρες θάχου-
με τὸ Ψυχο-Σάββατο τς Πεντηκοστῆς, τς Ἀγιά Τριάδας...

– Καί τί μ' αὐτεῖνο; Τὸ Ντινάκι πετάχτηκε καί πάλι, κρυφοκοι-
τάζοντας τὴ μάνα του.

– Θὰ βράσοῦμε στάρ', πιδάκι μ', νά τό πᾶμε στὴν ἐκκλησιά καί
ν' ἀναπαυτοῦν οἱ ψχοῦλες, πιδάκι μ'. Θὰ τοῦ περιμέν' οὐ παππού-
λης σ' οὐ μπάρπας οὐ Λευτεράκις, π'δὲ γύρσε ἀπ' τ' ἀλβανικό, οἱ
γονεοὶ μ'...

– Ξέρου, μάνα μ', κι' μὴ ξεσυνερίζεσαι τὸ Ντινάκι μας, τὸ σκα-
σμένο!... Μὴ στενοχωριέσαι καί θὰ γίνουν ὅλα, ὅπως πρέπει, βε-
βαίωσε ἡ Βασιλική, ἡ νύφη τς. Καί γυρίζοντας πρὸς τὴ μικροθυγα-
τέρα: Τὸ βράδ' π' θανέρθου' ου πατέρας, τὰ λέμε...

Ἡ καλὴ γριούλα, πού ἀπὸ ὥρες φαινόταν, νά ταξιδεύει σέ πε-
ρασμένους χρόνους καί καιροὺς καί νά σιγοκουβεντιάξει μέ τοὺς

ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ τους, ἔνιωσε δικαιωμένη κι' ἀνακάθησε στή χαμηλή πολυθρόνα της, ἀνακουφισμένη, μέ τή βεβαιότητα, πώς ὅλα θά γίνουν, τό Ψυχο-Σάββατο τς Πεντηκοστῆς, ὅπως ἔπρεπε κι' ὅπως γίνονταν κάθε χρόνο καί θά ἐκπληρωνόταν τό χρέος της, πρὸς τίς ψυχούλες τῶν ἄλλοτε ποτέ προσφιλῶν της προσώπων. Ἔτσι κι' ἐκεῖνες, πού ἀποζητᾶνε τῶν ζωντανῶν τή μνήμη καί τίς προσφορές τους, γιά νά μή πεθάνουν, ὀριστικά ἀπολησμονημένες, θ' ἀναπαύονται ἱκανοποιημένες, μέχρι τό νέο κύκλο τῶν προσφορῶν, στή μνήμη τους καί οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ δέ θά αἰσθάνονται τύψεις, γιά παράληψη τοῦ χρέους τους, πρὸς τοὺς νεκροὺς τοῦ οἰκογενειακοῦ τους δέντρου, ὅπως εἶχε ἐξηγήσει τίς προάλλες, στήν ἐκκλησία, ὁ παλιὸς δάσκαλος τοῦ χωριοῦ τους...

Ἡ κυρά Βασιλική, πού δέν παραξενευόταν καί δέ συλλογιζόταν, πῶς ἦταν δυνατόν οἱ ψυχές τῶν ἀπ' αἰώνων ἀποβιωσάντων ἀνθρώπων, τῶν ἁπειρων σέ ἀριθμό, σάν τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ κι' ἀκόμα πιότερες, ν' ἀνεβαίνουν καί πάλι στὸν ἀπάνω κόσμο καί νά περιφέρονται ἐλεύθερες, ἀπ' τὴν Ἀνάσταση, μέχρι τὴν Ἀνάληψη, γιά σαράντα ὀλόκληρες μέρες.

Ἔτσι τῷβρε, ἔτσι θά τ' ἄφηνε. Ἦξερε ὅμως, πῶς τ' ἀμπάρι στοῦ δῶθε κατῶι, ἀντί γιά τ' ἀσπρόσταρο ποῦχε ἄλλοτε καί τὴν ἐρέτρια ἀργότερα, γιά τό ψωμί τῆς χρονιᾶς, εἶχε τώρα ἀγοραστά σκύβαλα γιά τίς κότες καί γι' αὐτό εἶχε φροντίσει ἐγκαίρως, ν' ἀγοράσει ἀπ' τό πολυκατάστημα τῆς γειτονιᾶς, ἔτοιμο σιτάρι, σέ σακκουλάκι νά-ῦλον, κατάλληλο καί προοριζόμενο γιά τὰ κόλλυβα. Εἶχε ἀγοράσει δυὸ σακκουλάκια τοῦ ἐνός κιλοῦ, μαζί μέ τὰ σχετικὰ συνακόλουθα καί παρελκόμενα ἐφόδια: Σταφίδες, μαῦρες καί ξανθές, μικρά, φιλά, χρωματιστά κουφετάκια, φριγανιές, ζάχαρη ἄχνη, λουκουμιοῦ, ἄλλη ζάχαρη λευκή, ψιλή, σουσάμι, ἀλάτι...

Μέσα στή σκεπαστή γαλικά, τὴν ἀπιθωμένη πάνω στοῦ σκέπασμα τοῦ μακρόστενου ἀμπαριοῦ στοῦ δῶθε κατῶι τό προοριζόμενο γιά τὰ τρόφιμα καί στοῦ δεύτερο φύλλο τοῦ σκεπάσματος, τό σταθερό, φυλάσσονταν μέσα σέ καλαθάκια καρύδια κι' ἀμύγδαλα... Στόν κῆπο, κάτω ἀπ' τὴ ροδιά, πλούσιος ἦταν ὁ μαϊδανός καί φρεσκολουσμένος... Τὰ πιό ἀναγκαῖα συγύρια, σκέφτηκε ἡ μάννα τοῦ «Ντινάκι», γιά τὰ κόλλυβα τοῦ Ψυχο-Σάββατου, εἶχαν συγκεντρωθεῖ καί δέν ἔμενε ἄλλο, παρά τ' ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς, ν' ἀρχίσει ἡ ἱεροτελεστία τῆς προετοιμασίας τῶν κολλύβων τοῦ Ψυχο-Σάββατου τῆς Πεντηκοστῆς...

Ἡ γιαγιά Μαρία, στήν ἀναπαυτική της πολυθρόνα, στόν παχύ, δροσερό ἴσκιο τῆς μουριᾶς στήν ἄκρη τοῦ πλακόστρωτου τῆς αὐλῆς, ξεκούραζε τίς ἐννιά της τάλιες - τά ἐννηνῆντα της χρόνια - καί παρακολουθοῦσε, φανερά εὐχαριστημένη κι' ἀγαθά συγκινημένη, τά διαδραματιζόμενα ὁλόγυρά της.

Στόν τετράγωνο σοφρά, ἐκεῖ δά δίπλα της καί κάτω ἀπ' τήν πράσινη προστατευτική ὀμπρέλλα τῆς μουριᾶς, ἦταν τοποθετημένα δύο βαθιά πιάτα.

Στά μικρά ξύλινα καθίσματα, πολύ κοντά στίς δύο ἀπέναντι πλευρές τοῦ χαμηλοπόδαρου τραπεζιοῦ τοποθετημένα, κάθονταν ἡ Νίκη καί τό Ντινάκι, ἀπέναντι καί «βιζαβί», εἶπε στή μάνα τους, νά κάνουν δουλειά: Ἡ μία νά σπάει ὁμορφα τίς κοκώσιες, μέ λιθάρι στρομπούλι καί νά βγάζει ὁλόκληρα τά σοῦμπρα καί πάντως σέ μεγάλα κομμάτια καί ἡ γιάλλη, μέ τό καλλιγωσφύρι τοῦ πατέρα της, νά σπάει προσεκτικά τά τσιάγαλα καί πάντως νά προσέχει - τῆς ἔδειξε ἡ μάνα της, νά βγαίνουν τ' ἀμύγδαλα ὁλόκληρα...

- Τσάκ - τσούκ! Τσάκ, τσάκ! Τσούκ!... ἄρχισε ν' ἀκούγεται τό ἐργαστήρι τῶν μικρῶν κοριτσιῶν.

Οἱ καρποί σπάζονταν. Διαλέγονταν. Τά μεγάλα κομμάτια τοποθετοῦνταν στά βαθιά πιάτα, πού τά δέχονταν ἀχόρταγα... Ἀπ' ἐδῶ ὁ σωρός τά καρύδια, ἀπ' ἐκεῖ ὁ λόφος τ' ἀμύγδαλα. Τά μικρά κομμάτια τῶν ξηρῶν καρπῶν... ἐξαφανίζονταν γιά τό φόβο τῆς μητρικῆς ἐπίπληξης, ἀλλά κι' ἀπ' τήν παιδική ἀγάπη πρὸς τοὺς καρπούς. Ἔτσι, τά μικρά σαγονάκια τῶν παιδιῶν δούλευαν συνέχεια, πιό γρήγορα ἀπ' τά χέρια τους, χωρίς ἀπ' τά στοματάκια τῶν μικρῶν καλοκυράδων νά βγαίνει καί ν' ἀκούγεται ἡ παραμικρή φωνούλα.

Τό μόνο πού ἀκουγόταν ἦταν τό: Τσάκ - τσούκ! Τσούκ, τσούκ, τσάκ! τῶν θλώντῶν καί θλωμένων ἀντικειμένων... Γιατί, τό εὐτυχισμένο χαμόγελο τῆς Βάβας τοῦ Βασίλη, ἦταν μέν πλατύ, γλυκύτατο, ἀλλ' ἀθόρυβο...

Στά κτήματα βρίσκονταν οἱ ἄντρες τοῦ σπιτιοῦ, ὁ κυρ-Παντελῆς, μέ τό μεγάλο του γιό, τό Λάμπη, καί σέ εἰδική ἀποστολή ὁ μικρότερος, ὁ Βασίλης.

Τοῦπε ἡ μάνα του:

- Μέχρι νά βγάλνε τά κουρίτσια τά σοῦμπρα, θά κατεβεῖς στοῦν κήπου...

Στ' πέρα ἀναβόλα, σμά στ' γοῦρνα, εἶναι ἡ ροδιά μας... Ἐκεῖ

καταῆς εἶναι βνό οὐ μαῖντανός... Νά διαλέξ' καί νά κόψ' ἓνα μάτσο, τό πλοχέρ σ' γεμᾶτο, τρυφερές καρδοῦλες καί νά τς φέρ'σ ἐδῶ πλαλώντας... Κατάλαβες;

– Ναί, σοῦπα! Κατάλαβα!

– Ἀπό πέρα εἶναι τά σέλνα. Νά μή μ' φέρ'ς σέλνο καί σέ πετρώσω μέ κεῖνο;

– Ὅχ' σοῦπα! ἄ,ἄ,ἄ! Τοῦ γνουρίζου τοῦ μαῖντανό. Πάου πλαλώντας...

– Νά κλείεις πίσου τν ἀπουριά, τοῦ φώναξε ἀπό κοντά ἡ κυρά-Βασιλική, ἀλλ' ὁ μικρός εἶχε ἤδη κατηφορίσει τό γιούρτι, σκοπεύοντας νά ἐπισκευτεῖ πρῶτα τήν κορομηλιά καί νά γευθεῖ τά νόστιμα δῶρα της κι' ὕστερα τό μαῖδανό στή ρίζα τῆς ροδιᾶς...

Κι ὅσο νά γίνουν τά προσταχθέντα, ἡ κυρά-Βασιλική πῆρε μιὰ καρέκλα κι' ἦρθε κοντά στήν πολυθρόνα τῆς καλῆς κυρούλας, ἀκουμπώντας στό τραπεζάκι της ἀνοιχτό, μεταλλικό δίσκο, ὀλόγυρα ἀνάγλυφο καί στόν κάμπο του ἱστορημένο μέ καρπούς καί φυλλώματα, τόν ἴδιο ἐκεῖνο δίσκο, πού τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονα ὁ παπᾶς περνώντας ἀπ' τό νοικοκυριό τους «σήκωνε ὕψωμα», εὐλογώντας καί τούς παρατιθέμενους καπρούς - τόν σῖτον, τόν οἶνον καί τό ἔλαιον...

Τό στάρι καθαρίστηκε. Πλύθηκε μέ καθαρό νερό καί τώρα στράγγιζε στό σουρωτήρι. Ἐγινε ἔλεγχος καθαριότητας στά καρύδια καί μύγδαλα κι' ἀφαιρέθηκαν μικρά κομμάτια σκληροῦ μεσοκάρπιου, πού εἶχαν, λέει, «παρεισφρήσει» καί παραμείνει ἐκεῖ καί μετά τό φύσημα καί τό λίχνισμα τῶν καρπῶν, ἀπ' τόνα χέρι στ' ἄλλο...

Τά καρύδια, σέ ψίχα, μισά καί τέταρτα, τοποθετήθηκαν σέ γυάλινη σουπίερα.

Ἦρθε ὕστερά ἡ σειρά τῶν ἀμυγδάλων: Μούσκεψαν σέ δοχεῖο χλιαροῦ νεροῦ, φούσκωσαν οἱ ἐσωκάρπιες φλοῦδες τους, ἀποφλοιώθηκαν προσεκτικά καί τοποθετήθηκαν ἀραιωμένα, γιά στέγνωμα, πάνω σ' ἀπλωμένη, καθαρή, μεγάλη πετσέτα τοῦ φαγητοῦ.

Στή χύτρα τοποθετήθηκε ὕστερα τό διαλεγμένο στάρι κι' ἄρχισε νά βράζει, ἐλαφρά ἀλατισμένο, κι' ἐδῶ βρισκόταν ἡ ἐποπτεία, ἡ προσοχή, ἡ ἐτοιμότητα καί ἡ πείρα τῆς νοικοκυρᾶς: Τό στάρι ἔπρεπε νά βράσει καλά, ὥστε νά μασιέται εὐχάριστα, ἀλλά ν' ἀποσυρθεῖ ἀπ' τή φωτιά καί νά στραγγιστεῖ καλά, πρίν παραβράσει καί σκάσει ἡ φλούδα. Νά μένει ἔπρεπε σπυρωτό: Βράσιμο, μέ τό σχε-

τικό ἀλατάκι, ὄχι ἀνακάτωμα, δοκιμή, στράγγισμα, κρύωμα μέ νερό καί ξανά καλοστράγγισμα, νά ἡ τέχνη τῆς κυρά-Βασιλικῆς.

Σέ ταψί μέσα στραγγάει τό τρυπητό, ὅλη τῆ νύχτα, σκεπασμένο μέ καθαρή πετσέτα φαγητοῦ. Καί ἡ προετοιμασία, ἡ ἱεροτελεστία, τῶν κολλύβων συνεχίζεται:

Ἡ φρυγανιά φιλοθρυμματίζεται μέσα στό γουδί καί συγκεντρώνεται σέ κούπα τσαγιοῦ. Ὁ μαΐντανός πλένεται, διαλέγεται, φιλοκόβεται καί φυλάσσεται σ' ἄλλη κούπα. Τά μύγδαλα, ἀφοῦ καλοστεγνώσουν, καβουρδίζονται ἐλαφρά, χωρίς ν' ἀρπάξουν, χωρίς νά μαυρίσουν καί ξαναμπαίνουν στό πιάτο τους.

Ἐδῶ οἱ ἐργασίες διακόπτονται, γιά νά συνεχιστοῦν πρίν ἀπ' τόν Ὅρθρο τοῦ Ψυχο-Σάββατου κι' ἔτοιμα τά κόλλυβα νά προσφερθοῦν, στά σκαλοπάτια τοῦ Ἱεροῦ, ἀριστερόστροφα τῆς «Ὠραίας Πύλης», γιά τήν εὐλογία τους ἀπ' τόν ἱερέα κατά τήν ὀνομαστική ἐπίκληση τῶν ἀποβιωσάντων, γιά τό προσκλητήριο τῶν ψυχῶν, στήν εἰδική, γι' αὐτές, ἱερά ἀκολουθία τοῦ Ψυχο-Σάββατου τῆς Πεντησχοστῆς.

Μέ τό γλυκοχάραμα ἡ κυρά-Βασιλική ἄρχισε νά ἐπιμελεῖται τῶν κολλύβων: Ἐρριξε σέ εὐρύχωρο καθαρό δοχεῖο τά στραγγισμένα στάρια. Ὑστερα πρόσθεσε τήν κοπανισμένη φρυγανιά, τόν φιλοκομμένο μαΐντανό, μικρή ποσότητα, ὥς ἓνα φλυτζανάκι τοῦ καφέ, πολύχρωμα μικρά κουφετάκια, τό σουσάμι, τά μικρά κομματάκια τῶν σπασμένων καρυδιῶν κι' ἀμυγδάλων, λίγες σταφίδες μαῦρες καί ξανθιές, μισό κρασοπότηρο ψιλή, λευκή ζάχαρη...

Τό ὅλο μείγμα ἀνακατώθηκε καλά μέ ξύλινη κουτάλα, ἀπαλά καί προσεκτικά, ὥστε ν' ἀποκτήσει παντοῦ ὅμοιο περιεχόμενο, ὁμοιομορφία κι' ὕστερα γέμισε μεγάλη, κρυστάλλινη σουπιέρα ὥς πάνω, σχηματίζοντας γήλοφο, πού μέ κουτάλι τῆς σούπας πῆρε ἀπαλή ὄψη «τύμβου».

Ὀλόκληρη ἡ ἐπιφάνεια ἐπιστρώθηκε ὕστερα μέ πυκνή ζάχαρη λευκή, ἄχνη λουκουμιοῦ, ὁμοιόμορφα, χωρίς τό παραμικρό ἐξόγκωμα, σχηματίζοντας μιὰ συμπαγῇ, λευκή, λεία ἐπιφάνεια. Πῆρε ὕστερα, ἡ μάνα τῶν παιδιῶν καί ἡ νύφη τοῦ σπιτιοῦ, ἀκολουθώντας τίς πατροπαράδοτες συνήθειες καί τῆ δική της καλλιτεχνική προδιάθεση, ἓνα - ἓνα τά καβουρδισμένα ἐλαφρά καί λιγάκι γυαλιστερά ἀπ' τό λάδι, ἀποφλοιωμένα, ὀλόκληρα ἀμύγδαλα, καί μέ πολλή προσοχή τοποθετώντας τα ἔφτιασε ἓνα καλλιτεχνικό, ἀνάγλυφο στεφάνι, περιμετρικά τοῦ κρυστάλλινου σκεύους, πεποικιλμένο μέ

μαῦρες σταφίδες, ἐπικαθισμένες σέ κάθε δεύτερο καρπό.

Ὑστερα σταύρωσε τά κόλλυβα, μέ καλλιτεχνικό σταυρό καμωμένο, σχηματισμένο μέ τρεῖς σειρές λευκά ἀμύγδαλα, τεμνόμενες ἀκριβῶς στήν κορυφή τοῦ κατάλευκου σταρόλοφου. κι' αὐτοῦ τοῦ καλλιτεχνικοῦ σταυροῦ τά στοιχεῖα τῶν ἀμυγδάλων διακόσμησε μέ μικρές, μαῦρες σταφίδες, ἐπικαθισμένες στίς πρῶτες τριάδες τῶν ἀμυγδάλων τῶν ἄκρων τοῦ σταυροῦ.

Ἔτσι, σταύρωσε τά κόλλυβα, ἀλλά ἡ ἰδιαίτερη καλλιτεχνική τους φροντίδα συνεχίστηκε τώρα στούς «κάμπους», στά κενά μεταξύ τῶν γωνιῶν τοῦ σταυροῦ, ὅπου τοποθετήθηκαν τώρα τρία λευκά μύγδαλα, σέ σχῆμα τριφυλλιοῦ καί πάνω στό μεσαῖο τοποθετήθηκε μαύρη σταφίδα...

Διαφανές, νάυλον, περιτύλιγμα, προσεκτικά τοποθετημένο καί τέλεια τεντωμένο, χωρίς τήν παραμικρή ζάρα, στέρα τοποθετημένο καί κολλημένο στό κάτω μέρος τῆς κρυστάλλινης σουπιέρας, προστάτευε ἀπό σκόνες κι' ἔντομα τά κόλλυβα τῆς προσφοῆς, πολὺ πρὶν χτυπήσει ἡ πρώτη καμπάνα τοῦ Ὁρθρου.

Στόν ἐντωμεταξύ χρόνο, ἡ ζυμωτή, λευκή, πατημένη μέ τό βλόγερο προσφορά, ἡ λειτουργιά, προσδέθηκε μέσα σέ λευκή μεγάλη πετσέτα τοῦ φαγητοῦ, σταυρωτά δεμένη καί τοποθετήθηκε δίπλα στά κόλλυβα καί τό μπουκαλάκι μέ τ' ἀνάμμα. Δίπλα, τό ψυχοχάρτι μέ τά ὀνόματα τῶν ψυχῶν τῶν προαποβιωσάντων, λέει, οἰκείων, ὅπως αὐτά ἀναγράφονταν στή Φυλλάδα...

Ὁ Ὁρθρος ἤχοῦσε τό, ἀπό τό καμπαναριό, σύνθημα τῆς προσκόμισης στήν ἐκκλησία τῶν κολλύβων καί τῶν προσφορῶν.

Ἄνοιξαν οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν καί φάνηκαν στούς δρόμους γυναῖκες δωροκρατοῦσες. Συρροή στόν πρόναο καί μικροσυνωστισμός στό παγκάρι γιά τήν προμήθεια μικρῆς λαμπάδας, γνήσιου κериοῦ, προορισμένης νά καίει τοποθετημένη στά κόλλυβα, καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς λειτουργίας καί τοῦ «Τρισαγίου» τῆς πρόσκλησης τῶν ψυχῶν...

Ὁ παπά-Νῶντας ὑποδεχόταν τά πρόσφορα στή μικρή πύλη τοῦ Ἀρχάγγελου Μιχαήλ καί τά χαρτάκια μέ τά ὀνόματα τῶν ψυχῶν, τά συνοδευόμενα μέ τό «τυχερό φιλοδώρημα», κατά τά συνηθισμένα δρώμενα...

Ὁ ἀσπασμός τῶν εἰκόνων στά δύο εἰκονοστάσια καί στό Τέμπλο ἦταν ἡ τελευταία κίνηση τῶν γυναικῶν, πού ἀντιπροσώπευαν τίς οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ στά θρησκευτικά δρώμενα τῆς ἀνάπαυ-

σης τῶν ψυχῶν, πρὶν αὐτές ἀκινητοποιηθοῦν καὶ παύσουν νά πηγαινοέρχονται, καθισμένες στὰ τελευταία καθίσματα τοῦ ἀριστεροῦ τμήματος τοῦ ναοῦ, τοῦ προορισμένου, ἔλεγαν, γιὰ τίς γυναῖκες...

Ὁ παπὰς στό ἱερό ἰκέτευε.

Ὁ ψάλτης στό δεξιό ἀναλόγιο, μιά διάβαζε, μιά ἔβηχε καὶ τὴν ἄλλη ἔψαλε φυλλομετρῶντας τὰ ἱερά του βιβλία.

Ὁ ἐπίτροπος ρύθμιζε τὴν ἐσωτερικὴ τοῦ ναοῦ κίνηση κι' ὁ νεωκόρος ἐπέβλεπε τὰ κόλλυβα: Νᾶναι στή σειρά. Νᾶχουν ὄρθια κι' ἀναμμένη τὴν ψυχολαμπάδα τους κι' ἓνα ἀκόμα ἐφεδρικό κεράκι, ἀφημένο στό πλάι...

Παρατηροῦσε τὰ παρατεθέντα κόλλυβα καὶ λογάριαζε, μέχρι τὸ «Δι' εὐχῶν», πού θᾶπιανε δουλειά ἐπείγουσα διανέμοντας τὰ κόλλυβα στὸν πρόναο καὶ ὑπενθυμίζοντας «Σχωρᾶτε κιόλας»...! Ἦταν 15 κόλλυβα στή σειρά. Ὅκτώ, σέ γυάλινα δοχεῖα - σαλατιέρες ἢ σοκολατιέρες κρυστάλλινες, ὑπέθεται, ἀρκετά βαθιές, μέ περιεχόμενο σταριοῦ δυὸ πιάτων τῆς σούπας - οἱ ἑπτὰ -, ἡ ὄγδοη μικρότερη!... Ἐξή πιάτα βαθιά καὶ... μιά σουπιέρα - σαλατιέρα «ἐμαγίε»...

Ὅλα, ἰδιαίτερα περιποιημένα καὶ μέ ἐμφανῆ τὴν καλαισθητικὴ διάθεση τῶν γυναικῶν, πού ἀποκλειστικά πάντα τὰ ἐτοιμάζουν καὶ τὰ προσκομίζουν μέ τὴν καμπάνα τοῦ Ὁρθρου.

Δεκαπέντε προσφορές στὴ μνήμη τῶν νεκρῶν, δεκαπέντε διαφορετικές ὄψεις, στίς ἐπιφάνειες τῶν μικρῶν γήλοφων. Τό μόνο κοινό στοιχεῖο, ἐκτός τῶν ὁποίων δοχείων δύο κολλύβων, ἦταν τὸ «σταύρωμα». Τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, πού σχηματίζαν πάνω στὴν ἐπιφάνεια, παρά τίς διαφορές στό μέγεθος, καὶ στὰ μέσα σχηματισμοῦ του, στὰ ὁποῖα κυριαρχοῦσαν ἡ ζάχαρη, οἱ σταφίδες καὶ τὰ ξεφλουδισμένα ἀμύγδαλα.

Ἔτσι, σ' ἓνα πιάτο...

Ὁ σταυρός σχηματιζόταν μέ ξανθὴ σταφίδα, καλοστοιχισμένη, σέ τρεῖς ἕως ἑξῆ σειρές, μέ τομὴ, ὅπου τοποθέτησαν τ' ἁγιοκέρι, ἀκριβῶς στό ὑψηλότερο σημεῖο τοῦ σταριοῦ... Δυὸ πιάτα σχηματίζαν τὸ σταυρό μέ ζάχαρη λευκή, φιλή.

Ἐνα ἄλλο εἶχε τὸ ζαχαρένιο σταυρό του παχύτερο...

Τὸ ἐπόμενο, σχηματίζε τὸ σημάδι τοῦ σταυροῦ μέ ξεφλουδισμένο μύγδαλο, τεμαχισμένο σ' ἐπιμήκη κομμάτια.

Ἄλλο πιάτο εἶχε σταυροειδές σημεῖο πλατύ, μέ ζάχαρη πλαισιωμένη μέ ξανθὴ σταφίδα - σουλτανίνα!

Τό διπλανό εἶχε σταυρό μέ σταφίδες ξανθές, σέ διπλῇ γραμμῇ, καί «κάμπο» ἀπό ζάχαρη λουκουμιού. Σ' ἄλλο, ὁ σταυρός ἦταν πλατύς ἀπό ζάχαρη καί ἀμύγδαλα. Σ' ἄλλο, σκέτος ἀπό ψιλή λευκή ζάχαρη. Σ' ἄλλο, μέ σταφίδα ξανθή. Στό ἐπόμενο, ὁ σταυρός ἦταν ἀπό μαύρη σταφίδα κατακαλύπτοντας μεγάλο μέρος τῆς ὅλης ἐπιφάνειας. Τό ἐπόμενο πιάτο εἶχε τό σταύρωμά του μέ σταφίδα, μύγδαλο καί καρύδια, σ' ἄσπρο κάμπο, μέ μικρά σταυρουδάκια στολισμένο, καμωμένα μέ σταφίδες καί μύγδαλα. Τό διπλανό, εἶχε σταυρό ἀπό μαῦρες σταφίδες καί κάμπο ὅλο καρύδια. Τό «στεφάνι» του ἀμυγδαλένιο...

Ἀλλά καί οἱ «κάμποι» εἶχαν τά δικά τους στολίδια: Ζάχαρη καί στεφάνι ἀπό ξανθές σταφίδες. Τό ἓνα τέταρτο μαίντανό, τ' ἄλλο μαύρη σταφίδα, τ' ἄλλο παξιμάδι - φρυγανιά τριμμένη καί τό τέταρτο ζάχαρη ἄχνη. Ἀλλοῦ οἱ κατὰ κορυφὴν γωνίες μέ σταφίδα μαύρη ἢ ξανθιά. Σ' ἄλλο οἱ κάμποι ἦταν σταρένιοι, χωρίς ἐπικάλυψη. Τότε ὁ σταυρός ἦταν ἀπό μαύρη σταφίδα. Στούς λευκοὺς κάμπους ἄλλων κολλύβων ὑπῆρχαν «μαργαρίτες» μέ σταφίδες ἢ ἀμύγδαλα ἢ καρύδια...

Σειρά ὁλόκληρη στά σκαλοπάτια τοῦ «Σολέα» τά καλοπεριποιημένα κόλλυβα.

Διαβάστηκαν, ψάλλθηκαν, λιβανίστηκαν... Ἀκούστηκαν τά ὀνόματα τῶν ψυχῶν, πού τοὺς ἀντιστοιχοῦσαν...

Τό «Τρισάγιο» στό τέλος τῆς εἰδικῆς λειτουργίας, μέ τά τροπάριά του ἔφερε στίς μνῆμες τῶν ἐκκλησιαζομένων καί παρευρισκομένων, ἀνθρώπους καί ἔργα ἀνθρώπων περασμένων καιρῶν καί χρόνων, ὑπενθυμίζοντας τό μάταιο τοῦ κόσμου, τοῦ «μὴ ἔχοντος Ἑλπίδα», καθὼς λένε καί τά ἱερὰ βιβλία...

Ψυχο-Σάββατο τῆς Πεντηκοστῆς 2003

Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες καὶ τὸ Ὀλυμπιακὸ Φῶς

Τοῦ ΙΧΝΗΛΑΤΗ

Ἀχώριστο μέρος τῆς ἐλληνικῆς παιδείας θεωρούσανε οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴ Γυμναστική, γιατί αὐτὴ ἔκανε ὠραῖα σώματα καὶ ἀνδρεία.

Τὸ Ἰδανικὸ τῶν ἀρχαίων ἦταν ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ὁμορφιά. Καὶ γιὰ νὰ φθάσουν στὸ Ἰδανικὸ αὐτὸ ἔκαναν ἀγῶνες καὶ ἐπεδόθησαν στὴ Γυμναστική τόσο πού ἡ Ἑλλάδα εἶχε γίνει ἓνα ἀπέραντο γυμναστήριο.

Ξεχωριστοί, ὅμως, στὸ Πανελλήνιο ἦταν οἱ παρακάτω ἀγῶνες:

1.- Τὰ Νέμεα ἢ Νέμεια, πού γινόντουσαν στὴν Νεμέα πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς, ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους μέχρι τὸ 573 π.Χ. καὶ ἀπὸ τὸν 5ο αἰ. π.Χ. ἔγιναν Πανελλήνιοι καὶ ἐτελοῦντο κάθε 2 χρόνια. Περιελάμβαναν ἵππικούς, μουσικούς καὶ γυμνικούς ἀγῶνες, οἱ δὲ νικητὲς ἔπαιρναν ὡς ἔπαθλον στεφάνι ἀπὸ κλαριά δρυὸς ἢ σέληνου.

2.- Τὰ Ἴσθμια. Πανελλήνια γιορτὴ πού γινόταν πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνα, στὸν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου. Ἀρχίζαν στίς 19 Ὀκτωβρίου κάθε πρῶτο καὶ τρίτο χρόνο κάθε Ὀλυμπιάδας καὶ ἦταν ἡ μεγαλύτερη γιορτὴ μετὰ τὴν Ὀλυμπιάδα. Στὰ Ἴσθμια ἐτελοῦντο γυμνικοὶ ἀγῶνες καὶ οἱ νικητὲς στεφανονόντουσαν μέ στεφάνια ἀπὸ Κυπαρίσσι ἢ σέληνο.

Τὰ Ἴσθμια συνεχίστηκαν καὶ μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Κορίνθου ἀπ' τοὺς Ρωμαίους (146 π.Χ.).

3.- Πύθια. Οἱ Δελφικὲς γιορτὲς πού γινόντουσαν στοὺς Δελφούς κάθε 4 χρόνια, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνα.

Οἱ γιορτὲς αὐτὲς εἶχαν θρησκευτικὸ χαρακτήρα καὶ συνοδεύοντουσαν ἀπὸ ἀγῶνες. Ἀρχίζαν τὴν 6ῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς Βουκατίου¹ ἢ Ἡραίου μέ θυσίες καὶ ἀναπαράσταση τοῦ φόνου τοῦ Δράκοντος ἀπ' τὸν Ἀπόλλωνα. Τὴν 2ῃ ἡμέρᾳ γινόταν ἡ μεγάλη πομπὴ Ἱερέων, Θεωριῶν καὶ τῶν Ἀγωνιστῶν. Τὴν 3ῃ ἡμέρᾳ καὶ τὴν 4ῃ γινόντουσαν οἱ ἀγῶνες μουσικοὶ καὶ δραματικοὶ στὴν ἀρχὴ καὶ γυμνικοὶ καὶ ἵππικοὶ κατόπιν.

Κατά τὰ Πύθεια ἔχουμε ἐκεχειρία, δηλαδή κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξύ τῶν Ἑλλήνων.

4.- Ὀλυμπιακοί: Οἱ μεγαλύτεροι ὅμως ἦταν οἱ Ὀλυμπιακοί. Πότε ἄρχισαν καί ποιός ἔδωσε ἀφορμή εἶναι ἄγνωστο. Ἄλλοι λένε πώς ξεκίνησαν ἀπ' τοὺς θεούς, ἄλλοι ἀπ' τοὺς Ἡρωες καί ἄλλοι ἀπ' τοὺς θνητούς.

Ἀπό τότε ἀρχίζει ἡ μεγάλη δόξα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Καί σέ τοῦτο συνετέλεσε ἡ αὐστηρή νομοθεσία πού ἐπέβαλε ὁ μέγας νομοθέτης Λυκοῦργος στοὺς ἀγωνιζομένους, στοὺς γυμναστάς καί στοὺς θεατάς, ἀλλά προπαντός στήν «ἐκεχειρία» πού ἐθέσπισε, δηλαδή εἰς τό σταμάτημα πάσης ἐχθροπραξίας κατά τή διάρκεια τῆς τελέσεως τῶν ἀγώνων.

Τά ἀγωνίσματα τῶν ἀνδρῶν ἦταν ὁ Δρόμος (Στάδιον 192 μ.), ὁ Διπλός Δρόμος 384 μ., ὁ Δόλιχος 4.600 μ., ὁ Ὀπλίτης Δρόμος, πού τόν ἔκαναν ὀπλισμένοι, τό Ἀκόντιον, ὁ Δίσκος, τό Πήδημα, ἡ Πάλη, ἡ Πυγμή, τό Παγκράτιον (πάλη καί πυγμή δηλ.) καί τό Πένταθλον, πού ἀποτελεῖτο ἀπό Δρόμο, Πήδημα, Δίσκο, Ἀκόντιο καί Πάλη.

Τήν 4ῃ ἡμέρα γινόντουσαν οἱ ἀρματοδρομίες καί ἵπποδρομίες.

Ὁ μέγας Πίνδαρος λέει πώς: «ὅπως στόν οὐρανό δέν ὑπάρχει λαμπρότερο καί θερμότερο ἀστέρι ἀπ' τόν Ἥλιο, ἔτσι καί στή γῇ δέν ὑπάρχουν ἀγῶνες ἀνώτεροι ἀπ' τοὺς Ὀλυμπιακούς».

Ἡ αἵγλη καί ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων προσέδιδον σ' αὐτούς χαρακτήρα Ἐθνικῆς ἐορτῆς, στήν ὁποία «διετρανοῦτο τό ὄμαιμον καί ὁμόφυλον τῶν Ἑλλήνων».

Αὐτοί οἱ περίφημοι ἀγῶνες γιά τελευταία φορά γίνανε τό 394 μ.Χ. ὁπότε ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Θεοδοσίος τοὺς κατήργησε.

Ἄν ὅμως καταργήθηκαν οἱ Ὀλυμπιακοί Ἀγῶνες, τό πνεῦμα τους, τό Ἀθάνατο, τό Ἀρχαῖο, πετοῦσε πάνω στόν Ἑλλαδικό χῶρο καί κάποτε, στίς-25-3-1896 διαλάλησε τό ξαναγύρισμα τῆς ξενητεμένης θεότητας, τῆς Γυμναστικῆς, τῆς ξεχασμένης γιά χρόνια, πάνω στοὺς γνώριμους τόπους της μέ τήν πρώτη Ὀλυμπιάδα πού ἔγινε στήν Ἀθήνα.

Ἡ Ἑλλάδα ξανάφερε στή ζωή τοὺς Ὀλυμπιακούς Ἀγῶνες μέ ἀπόλυτη ἐλευθερία καί τοὺς παρέδωσε στήν εὐγενική ἄμιλλα τῆς νεολαίας ὅλου τοῦ κόσμου.

Οἱ Ὀλυμπιακοί Ἀγῶνες ξαναγίναν στήν Ἑλλάδα τό 1906 καί θά ξαναγίνουν τό 2004.

Ὀλυμπιακή φλόγα

Φαίνεται ὅτι ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Σπόρ τῆς Κολωνίας Κάρλ Ντίμ, παρατηρῶντας ἕνα ἀρχαῖο ἐλληνικὸ κεραμεικὸ, πάνω στό ὁποῖο ἦταν ζωγραφισμένη μιὰ ἀναπαράσταση ἀφῆς φλόγας, θά εἶδε, θά θυμῆθηκε, ὅτι οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλλήνες δέν ἔκαναν τίποτα χωρίς φωτιά, χωρίς φῶς. Πίστευαν ὅτι ἡ πρώτη λαμπαδηδρομία ἦταν αὐτή πού ἔκανε ὁ Προμηθεὺς φέρνοντας τή φωτιά ἀπ' τόν Ὀλυμπο στούς ἀνθρώπους, τοὺς θνητούς. Μὲ αὐτές τίς σκέψεις, συνέλαβε τήν ιδέα, οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες, πού θά γινόντουσαν στό Βερολίνο κείνη τή χρονιά, νά λαμπρυνθοῦν μέ μιὰ φλόγα, πού θά ἀναβε στήν Ἀρχαία Ὀλυμπία καί θά μεταφερόταν στό Βερολίνο.

Δέν χρειάστηκε νά συνεχίσει γιά νά βρεῖ τρόπους καί λοιπά στοιχεῖα γιά τήν ὑλοποίηση αὐτῆς τῆς ιδέας, γιατί ἀμέσως ἡ Γερμανικὴ προπαγάνδα (Γκέμπελς) ἄρπαξε τήν εὐκαιρία, σχεδίασε καί ὀργάνωσε τήν ὅλη τελετή.

Ἦταν 20 Ἰουλίου 1936, μεσημέρι. Πάνω στό βωμὸ τῆς Ἥρας, στήν Ὀλυμπία, βρίσκεται ἕνα κάτοπτρο πού κοιτάζει τόν ζωογόνο ἥλιο, τόν κοσμογυριστή, ἀπ' τόν ὁποῖο παίρνει τίς ἡλιαχτίδες του καί δίνει ἀμέσως τήν περιπόθητη φλόγα στόν πυρσό πού κρατοῦσε ἡ πρωθιέρεια Κούλα Πράτσικα. Αὐτὴ ἀφοῦ εὐχαρίστησε τοὺς θεοὺς καί τόν γιὸ τοῦ Φαέθοντα, ἔδωσε τή φλόγα στόν πρῶτο λαμπαδηδρόμο, τόν Κῶστα Κονδύλη, ὁ ὁποῖος ἀμέσως πῆρε τό δρόμο τρέχοντας γιά νά συναντήσῃ, ἔπειτα ἀπὸ χίλια μέτρα, τόν δεύτερο λαμπαδηδρόμο πού τόν περίμενε ἐκεῖ, γιά νά συνεχισθεῖ ἔτσι ἡ μεταφορὰ τῆς φλόγας ἀπ' τήν Ἀρχαία Ὀλυμπία στό Βερολίνο τῆς Γερμανίας. Χρειάστηκαν 3.000 λαμπαδηδρόμοι γιά τό ἔργο αὐτό (3.075 μ.), σέ 11 ἡμέρες καί 12 νύχτες, περνώντας ἀπὸ 7 χῶρες.

Ἐξω ἀπὸ τό Ὀλυμπιακὸ Στάδιο τοῦ Βερολίνου περίμενε ὁ τελευταῖος λαμπαδηδρόμος, ὁ τελειώτατος, ὅπως τόν εἶχαν χαρακτηρίσει, Φρίτζ Σούγκαν, ὁ ὁποῖος ἀναψε τήν ἐστία, ἡ ὁποία θά φωτίζε ὅλες τίς ἡμέρες τῶν ἀγώνων.

Μέ τήν εὐκαιρία συμπληρώνω ὅτι ἡ Βιομηχανία Κρούπ προσέφερε τοὺς 3.840 πυρσοὺς, φτιασμένους ἀπὸ χάλυβα, μέ φυτίλι ἀπὸ βραδύκαυστο μαγνήσιο, πού ζύγιζαν 500 γραμμάρια καί εἶχαν μῆκος 27 ἐκ.

Κι ἀκόμα ὅταν ὁ Χίτλερ ἔκανε τήν κήρυξη τῶν ἀγώνων, 118.000 περισσότερα γέμισαν τόν οὐρανό.

Ἐπίσης, ἐπικεφαλῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ὀμάδος, πού παρήλασε πρώτη, ἦταν ὁ ἐπίσημα προσκεκλημένος μαραθωνοδρόμος τοῦ 1896 Σπύρος Λούης.

Τό 1936, ὅλο τό ὀλυμπιακό κίνημα ἔκλαψε γιά τό χαμό τοῦ βαρῶνου Πιέρ ντέ Κουμπερτέν, αὐτοῦ πού μαζί μέ τόν δικό μας Δημ. Βικέλα, ξεκίνησε τήν ἀναβίωση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμία του, τοῦ ἀφαιρέθηκε ἀπ' τό σῶμα του ἡ καρδιά του, τήν ὁποία ἔθαψαν στήν Ἀρχαία Ὀλυμπία, ὅπου ὑπάρχει τό μνημεῖο του.

Ἔτσι ἄρχισε ἡ πρώτη σύγχρονη λαμπαδηδρομία, ἡ ὁποία ἐμεινε ὡς ἱστορική.

Ἀπ' τήν περιφέρειά μας πέρασε ἡ Ὀλυμπιακή φλόγα τό 1936 πηγαίνοντας στό Βερολίνο, γιά πρώτη φορά (10ῃ Ὀλυμπιάδα).

Γιά δευτέρη φορά, στήν 19ῃ Ὀλυμπιάδα, πηγαίνοντας στό Μόναχο τό 1972.

Τρίτη φορά ὅταν γινότανε ἡ 21ῃ Ὀλυμπιάδα, πηγαίνοντας στή Μόσχα τό 1980 καί 4ῃ φορά ὅταν ἔγιναν οἱ Ὀλυμπιακοί στήν Ἀτλάντα τό 1996.

Δυστυχῶς φέτος πού ἡ Ἑλλάδα ἔχει τήν τιμή νά ὀργανώσει τήν 28ῃ Ὀλυμπιάδα, τό 2004 δηλαδή, τό Ὀλυμπιακό φῶς δέν θά περάσει ἀπ' τήν περιοχή μας. Δέν θά περάσει νά χαιρετήσῃ τόν «Ὀμφαλό τῆς Γῆς», τούς Δελφούς, τό χῶρο πού διάλεξε νά λατρευτεῖ ὁ θεός τοῦ φωτός καί τῆς ἁρμονίας Ἀπόλλωνας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ὁ Βουκάτιος εἶναι μήνας, τόν ὁποῖο βρίσκουμε ἰδιαίτερα στήν Στερεά Ἑλλάδα καί Βοιωτία. Ἀντίστοιχέι στόν Βοηδρομιῶντα τῶν Δελφῶν καί τόν Γαμηλιῶνα τῆς Ἀττικῆς.

Ὁ Βοηδρομιῶντας ἀντιστοιχεῖ μέ τόν τρίτο, στήν ἀρχή καί τόν πρῶτο ἀργότερα μήνα τοῦ Ἀττικοῦ ἡμερολογίου καί στό σημερινό διάστημα ἀπό 15 Σεπτεμβρίου μέχρι 15 Ὀκτωβρίου.

ΠΗΓΕΣ

1. Πανηγυρικό τεῦχος «ΕΣΤΙΑΣ» (Μάρτ.-Ἀπρίλ. 1896).
2. Ὀλυμπιακοί Ἀγῶνες, Ι. ΧΡΥΣΑΦΗ.
3. Οἱ Σύγχρονοι Διεθνεῖς Ὀλυμπιακοί Ἀγῶνες, Ι. ΧΡΥΣΑΦΗ.
4. Ὀλυμπία. ΣΤΡ. ΜΥΡΙΒΙΔΗ.
5. Ἡ Ὀλυμπία. ΤΑΚΗ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ.
6. ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ τ. 23, Σελ. 383-395
7. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΔΟΜΗ, τ. 12, Σελ. 90-101.
8. ΜΕΓ. ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, τ. 17 Σελ. 480-487.
9. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΜΕΤΑΛΛΙΩΝ ΠΟΥ ΠΗΡΕ Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ

ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ		ΜΕΤΑΛΛΙΑ		
		ΧΡΥΣΑ	ΑΡΓΥΡΑ	ΧΑΛΚΙΝΑ
1896	ΑΘΗΝΑ	10	19	18
1900	ΠΑΡΙΣΙ	—	—	—
1904	ΣΑΝΤ ΛΟΥΙΣ	1	0	1
1906	ΑΘΗΝΑ	8	13	13
1908	ΛΟΝΔΙΝΟ	0	3	1
1912	ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ	1	0	1
1916	Α΄ ΠΑΓΚ. ΠΟΛΕΜΟΣ			
1920	ΑΜΒΕΡΣΑ	0	1	0
1924	ΠΑΡΙΣΙ	—	—	—
1928	ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	—	—	—
1932	ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ	—	—	—
1936	ΒΕΡΟΛΙΝΟ	—	—	—
1940 - 1944	Β΄ ΠΑΓΚ. ΠΟΛΕΜΟΣ			
1948	ΛΟΝΔΙΝΟ	—	—	—
1952	ΕΛΣΙΝΣΚΙ	—	—	—
1956	ΜΕΛΒΟΥΡΝΗ	0	0	1
1960	ΡΩΜΗ	1	0	0
1964	ΤΟΚΙΟ	—	—	—
1968	ΜΕΞΙΚΟ	0	0	1
1972	ΜΟΝΑΧΟ	0	2	0
1976	ΜΟΝΤΡΕΑΛ	—	—	—
1980	ΜΟΣΧΑ	1	0	2
1984	ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ	0	1	1
1988	ΣΕΟΥΛ	0	0	1
1992	ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ	2	—	—
1996	ΑΤΛΑΝΤΑ	8	8	—
2000	ΣΙΔΝΕΥ	4	6	3

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΩΝ

ΑΓΩΝΙΣΜΑ / ΜΕΤΑΛΛΙΟ

ΧΡΥΣΟ

ΑΡΓΥΡΟ

ΧΑΛΚΙΝΟ

1896 ΑΘΗΝΑ

ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ	Σπ. Λούης	Βασιλάκος	
ΔΡΟΜΟΣ 800 μ.			Γολέμης
ΕΠΙ ΚΟΝΤΩ			Δαμάσκος
ΤΡΙΠΛΟΥΝ			Περσάκης
ΣΦΑΙΡΑ		Γουόσκος	Παπασιδέρης
ΔΙΣΚΟΣ		Παρασκευόπουλος	Βέρσης
ΑΡΣΗ ΒΑΡΩΝ			Νικολόπουλος
Μέ ένα χέρι			
ΑΡΣΗ ΒΑΡΩΝ			Βέρσης
Μέ δύο χέρια			
ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΙΚΗ ΠΑΛΗ		Τσίτας	Χριστόπουλος
ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ			
100 μ. Έλευθ.		Χωραφᾶς	
500 μ. Έλευθ.		Πέπανος	Χωραφᾶς
1.200 μ.		Νικολόπουλος	Χωραφᾶς
100 μ. Για ναῦτες	Μαλοκίνης	Χασάπης	Δρίβας
ΠΟΔΗΛΑΣΙΑ			
100 χλμ.		Κωλέτης	
Κούρσα 12 ὥρῶν			Παρασκευόπουλος
Κούρσα 2 χλμ.		Νικολόπουλος	
Κούρσα 87 χλμ.	Κωνσταντινίδης		
Κούρσα 333 μ.		Νικολόπουλος	
TENIS			
Ἀπλό Ἀνδρῶν		Καζάνταγλης	
Διπλό Ἀνδρῶν		Καζάνταγλης	
		Πετροκόκκινος	
ΣΚΟΠΟΒΟΛΗ			
Πιστόλι ἀπό 25 μ.	Φραγκούδης	Ὀρφανίδης	
Στρατ. Πιστόλι ἀπό 25 μ.			Μωράκης
Καραμπίνα	Καρασεβδᾶς	Παυλίδης	Τρικούπης
Καραμπίνα σέ 3 στάσεις	Ὀρφανίδης	Φραγκούδης	
Ειφασκία / Σπάθη			Μαυρομιχάλης
			Πιεράκος
Ειφασκία / Σπάθη μᾶστερς	Πύργος		
Ειφασκία / Ξίφος	Γεωργιάδης	Καράχαλος	

Γυμναστική / Μονόζυγο ὁμαδικό	Ὁμάς «Πανελληνίου»	
Γυμναστική / Κρίκοι	Μητρόπουλος	Περσάκης
Γυμναστική / Δίζυγο		Πετμεζῆς (Ἔθν. ὁμάς)
Γυμναστική / Ἀναρρίχηση	Ἀντριακόπουλος	Ξενάκης

1906 ΑΘΗΝΑ

ΣΤΙΒΟΣ

Ύψος		Διακίδης
Δίσκος	Γεωργαντᾶς	
1.500 βάρη		Σπετσιώτης
3.000 βάρη		Σαριδάκης
Λιθοβολία	Γεωργαντᾶς	Δωρίζας
Ἑλλην. Δισκοβολία	Γεωργαντᾶς	
Ξιφασκία / Ξίφος	Γεωργιάδης	
Ξιφασκία / Ξίφος ὁμαδικό	Ἑλληνική Ὁμάς	
Ξιφασκία / ΕΠΕ μάστερς		Ραΐσης
Ξιφασκία / Μάστερς	Ραΐσης	
Ποδόσφαιρο	Ἑλλάς (Θεσ/νίκη)	
Γυμναστική / Ἀναρρίχηση ἐπὶ κάλω	Ἀλιπράντης	Κοζανίτας
ΚΩΠΗΛΑΣΙΑ /		
Σκάφη μέ ἑξαμολ. πλήρωμα	Ἑλλάς	Ἑλλάς
ΣΚΟΠΟΒΟΛΗ		
Πιστόλι ράπιντ		Ραγκαβῆς
Πιστόλι Ἐλεύθ.	Ὁρφανίδης	Ραγκαβῆς
Στρατιωτικό πιστόλι	Θεοφυλάκης	Σκοτάδης
Τράπ Μονό	Περίδης	
Τράπ Διπλό	Μεταξᾶς	
TENIS		
διπλό ἀνδρῶν	Κάσδαγλης / Μπαλῆς	
Ἀπλό γυναικῶν	Μαρίνου	Πασπάτη
Μικτό διπλό		Μαρίνου / Σιμιριώτου
ΑΡΣΗ ΒΑΡΩΝ		
Μέ δύο χέρια. Ὑπερβαρέα	Τόφαλος	

1908 ΛΟΝΔΙΝΟ

ΣΤΙΒΟΣ

Ύψος ἄνευ φορᾶς		Τσικλητήρας
Μῆκος ἄνευ φορᾶς	Τσικλητήρας	
Ἀκοντισμός / Στύλ ἐλεύθερο	Δώρτζας	
ΣΚΟΠΟΒΟΛΗ		Μεταξᾶς

1912 ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ

ΣΤΙΒΟΣ

Υψος άνευ φορᾶς

Μήκος άνευ φορᾶς

Τσικλητήρας

Τσικλητήρας

1920 ΑΜΒΕΡΣΑ

ΣΚΟΠΟΒΟΛΗ

, Στρ. Περίστρ. όμαδ. 30 μ.

Ελλάς

1956 ΜΕΛΒΟΥΡΝΗ

ΣΤΙΒΟΣ

Έπί κοντῶ

Ρουμπάνης

1960 ΡΩΜΗ

ΙΣΤΙΟΠΛΟΙΑ

Ντράγκον

Διάδοχος Κωνσταντίνος /

Ζαΐμη / Έσκιντζόγλου

1968 ΜΕΞΙΚΟ

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΙΚΗ ΠΑΛΗ 70 κ.

Γαλακτόπουλος

1972 ΜΟΝΑΧΟ

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΙΚΗ ΠΑΛΗ 74 κ.

ΙΣΤΙΟΠΛΟΙΑ / Φίν

Γαλακτόπουλος

Χατζηπαυλῆς

1980 ΜΟΣΧΑ

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΙΚΗ ΠΑΛΗ 62 κ. Μυγιάκης

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΠΑΛΗ 63 κ.

ΙΣΤΙΟΠΛΟΙΑ / Σόλινγκ

Χατζηιωαννίδης

Μπουντούρης /

Γαβρίλης / Ρεπανάκης

1984 ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΙΚΗ ΠΑΛΗ 57 κ.

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΙΚΗ ΠΑΛΗ 82 κ.

Θανόπουλος

Χολίδης

1988 ΣΕΟΥΛ

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΙΚΗ ΠΑΛΗ 57 κ.

Χολίδης

1992 ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

ΑΡΣΗ ΒΑΡΩΝ

100 μ. ΕΜΠΟΔΙΑ

Πύρρος Δήμας

Βούλα Πατουλίδου

1996 ΑΤΛΑΝΤΑ

ΑΡΣΗ ΒΑΡΩΝ

Πύρρος Δήμας

Κάχι Κακιασβίλη

Βαλέριος Λεωνίδης

Λεωνίδας Κόκκας

Λεωνίδας Σαμπάνης

ΕΝΟΡΓΑΝΟΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

Ι. Μελισσανίδης

ΙΣΤΙΟΠΛΟΙΑ

Ν. Κακλαμανάκης

ΑΛΜΑ ΕΙΣ ΥΨΟΣ

Νίκη Μπαχογιάννη

200 ΣΙΔΝΕΥ

ΑΡΣΗ ΒΑΡΩΝ

Πύρρος Δήμας

Κάχι Κακιασβίλη

Α. Σαμπάνης

Βασ. Μήτρου

Ιωάννα Χατζηγιάννου

ΔΡΟΜΟΣ 200 μ.

Κώστας Κεντέρης

ΔΡΟΜΟΣ 100 μ.

Κατερίνα Θάνου

ΑΚΟΝΤΙΣΜΟΣ

Μιρέλα Τζελλίλη

ΔΙΣΚΟΒΟΛΙΑ

Τασ. Κελεσίδου

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΑΛΗ

Άμιράν Καρντάνωφ

ΕΝΟΡΓΑΝΟΣ ΓΥΜΝ. / Κρίκοι

Δημοσθ. Ταμπάκος

ΤΑΕ KW0 DO

Μιχ. Μαροῦτσος

ΑΝΣΑΜΠΛ

Έθνική Όμάδα

ΓΑΛΛΑΞ(Ε)ΙΔΙ¹

Ἀπό τὰ πανιά στόν ἀτμό

Τοῦ Θ.Α. Γιαννίτση

Λέγεται, γράφεται, ἀκούγεται, ὡσάκις κάποιος ἀναφέρεται στό Γαλαξίδι, ὅτι οἱ Γαλαξιδιώτες καραβοκύρηδες τῆς περιόδου ἀκμῆς τοῦ Γαλαξιδίου (1850 - 1880) δέν ἀκολούθησαν τήν ἐξέλιξη τῶν μηχανῶν καί δέν προσαρμόσθηκαν στά νέα δεδομένα. Ἦ, ὅτι ἀπό πείσμα δέν ἐγκατέλειψαν τὰ ἱστία (πανιά), ὥστε νά γίνουν ἐφοπλιστές ἀτμοπλοίων - Α/Π -, ὅπως συνέβηκε μέ ἄλλους ναυτότοπους (Χίος, Οἰνούσες κ.ἄ.). Ἦ ὅτι δέν ἔχουν ἐξακριβωθεῖ οἱ αἰτίες, πού ἐμπόδισαν τοὺς Γαλαξιδιώτες ἰδιοκτῆτες καραβοκύρηδες - στό νά γίνουν ἐφοπλιστές ἐτμοπλοίων.

Ἀκόμη, καί στό ἐκδοθέν ἔντυπο ἀπό τό Ναυτικό Μουσεῖο Γαλαξιδίου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ γιά τίς «Εὐρωπαϊκές ἡμέρες πολιτιστικῆς κληρονομιάς», γράφονται τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ Γαλαξιδιώτες δέν θέλησαν ἢ μπόρεσαν νά προσαρμοστοῦν στήν καινούργια τεχνολογία». Δηλαδή στόν ἀτμό.

Ἐπειδὴ ἐπὶ μακρόν ἔχω ἀσχοληθεῖ μέ τό ἐν λόγω θέμα καί ἐπειδὴ δέν βλάπτει οὔτε ὑποτιμᾷ τοὺς μέχρι σήμερα μελετητές γιά τό ἴδιο θέμα, τὸυναντίον, προσφέρονται, προστίθενται καί νέα στοιχεῖα - ἀπόψεις -, ἐφόσον αὐτά ἐκφράζονται καλοπίστως καί ἐποικοδομητικῶς, δέν νομίζω ὅτι εἶναι ἐπιλήψιμο.

Οἱ ἀνωτέρω ἐκφράσεις καί ἀρκετές ἄλλες πού λέγονται ἢ γράφονται, ὅπως «Οἱ Γαλαξιδιώτες δέν εἶχαν τό πνεῦμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι» κ.ἄ., εἶναι ἐκτός ἱστορικῆς πραγματικότητας, ὡς ἀποδεικνύεται εὐθύς ἀμέσως. Μάλιστα ἄς ἐπιτραπεῖ νά γραφεῖ ὅτι: ἀπλῶς εἶναι ἓνας μῦθος.

Ἰσχυρίζομαι, λοιπόν, ὅτι εἶναι ἓνας μῦθος διότι, ἀπό τό 1880 περίπου καί μετά, οἱ Γαλαξιδιώτες ἐπώλουν τὰ ἱστιοφόρα τους στοὺς Χιώτες, Οἰνουσιῶτες κ.ἄ. γιά νά ἀγοράσουν Α/Π, ὅπως διαπιστώνεται ἀπό τόν παρατιθέμενο πίνακα μέ ὀνομασία ἀτμοπλοίου (ἢ βαποριοῦ)² καί πλοικτητῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πέρα γιά πέρα Γαλαξιδιώτες.

Τά ἐν λόγῳ Α/Π τῆς περιόδου αὐτῆς ἦταν τὰ ἀκόλουθα καί μέ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα:

1) ΠΑΡΝΑΣΣΙΣ: 1.300 τόνων - ἀγορασθέν τό 1883 - ἰδιοκτησίας τῶν Ἀφῶν Ε. Κουτσοιλιέρη - Π. Μαρλᾶ - Κ. Τσίπουρα, 2) ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ: 3.300 τόν. - ἰδιόκτ. τῶν Σ. Χαρδαβέλα - Παπαπέτρου, 3) ΑΝΝΙΚΑ: ἰδιοκτ. τῶν Ν. Τσίπουρα - Π. Μαρλᾶ - Ε. Κουτσοιλιέρη, 4) Ε. ΣΙΦΝΑΙΟΥ: ἰδιοκτ. Ε. Βλασσοπούλου, 5) Α. ΚΟΥΡΕΝΤΗ: 2.200 τόν. - ἰδιοκτ. Σ.Γ. Κουρεντῆ, 6) ΜΗΝΑ: ἰδιοκτ. Σ.Ε. Βλασσοπούλου, 7) ΜΥΤΙΛΗΝΗ: ἰδιοκτ. Ἀφῶν Ε. Κουτσοιλιέρη, 8) ΜΑΡΙΑ: ἰδιοκτ. Ἀφῶν Σ. Κουτσοιλιέρη, 9) ΣΤΑΔΙΟΝ: ἰδιοκτ. Ἀ. Παπαγεωργίου - Τραϊκοβίτης, 10) ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΟΝ, 11) ΗΠΕΙΡΟΣ, 12) ΧΡΥΣΟΜΑΛΗΣ, 13) ΜΕΝΕΛΑΟΣ, 14) ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ, 15) ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ, 16) ΑΓ. ΣΠΥΡΙΔΩΝ, 17) ΕΥΘΥΜΙΟΣ, 18) ΕΛΠΙΣ, 19) ΒΥΘΙΝΙΑ, 20) ΝΕΟΣ ΜΕΝΕΛΑΟΣ, 21) ΙΩΑΝΝΑ, 22) ΠΑΤΡΙΣ. Ἐπί πλέον εἶχαν ἀγορασθεῖ ἄλλα τρία ἐμπορικά ἀλλά μικρά, καί πέντε ἐπιβατηγά Α/Π.

Ὅρισμένα ἀπό τὰ ἀνωτέρω βαπόρια (καί ὄχι καράβια³ πρὸς διάκριση), ἀπεικονίζονται καί ἔχουν ἀναρτηθεῖ σέ εἰδική αἴθουσα τοῦ ἄρτι (προσφάτως) ἀνακαινισθέντος καί ἀναπαλαιωμένου Ναυτικοῦ Μουσείου Γαλαξιδίου, μέ ἐνημερωτικές πινακίδες - στοιχεῖα τῶν ἐν λόγῳ Α/Π.

Συμπέρασμα: Ἀπό τὰ ἀνωτέρω ἀναδεικνύονται δύο σημεῖα ἀναμφισβήτητα ἱστορικῆς σημασίας, πού καταρρίπτουν τοὺς μύθους α) ὅτι οἱ Γαλαξιδιώτες δέν ἀκολούθησαν τὴν τεχνικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀτμοῦ τῆς τότε περιόδου 1850 - 1910, πού ἐδραιώθηκε καί χρησιμοποιήθηκε ὁ ἀτμός ὡς κινητήριος δύναμη τῶν πλοίων, ἀγοράζοντας ὁμῶς Α/Π, καί β) ὅτι τό συνεταιριστικὸ πνεῦμα δέν ἦταν ἀνεπτυγμένο. Διότι σέ ἀρκετά ἀπό τὰ Α/Π τοῦ πίνακα ἐμφαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν πλείονες (περισσότεροι) τοῦ ἐνός πλοιοκτῆτες.

2. Γιατί ὑπάρχει ὁ μῦθος, ἢ μᾶλλον οἱ μῦθοι!!

– Κατὰ πρῶτον: μέχρι τό 1950 δέν εἶχαν γίνει λεπτομερεῖς ἔρευνες γιὰ τὰ θέματα τῆς περιόδου 1850 - 1910, πού νά σχετίζονται μέ τό θέμα «ἀπό τὰ ἱστία στόν ἀτμό» καί νά ἔχουν σχέση μέ τό Γαλαξίδι.

– Κατὰ δεύτερον καί τό σπουδαιότερο: ἡ ἔκδοση τῶν βιβλίων τῆς Εὔας Βλάμη, «Τό Γαλαξίδι. Ἡ μοῖρα μιᾶς ναυτικῆς πολιτείας»,

τό 1947, καί ὁ «Σκελετόβραχος», τό 1950, μυθιστορήματα καί τά δύο, μέ μεγάλη κυκλοφορία καί βραβεύσεις, ἀπετέλεσαν τήν γενεσιουργό αἰτία τῆς δημιουργίας τῶν μύθων. Δηλαδή ἡ διάδοση τῶν μύθων ὡς πραγματικῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἀπό τά ὅσα ἀναφέρονται σέ αὐτά τά βιβλία.

Εἶχα τήν εὐτυχία νά συνδέομαι μέ προσωπική γνωριμία μέ τούς ἀξιόλογους καί ἀείμνηστους Εὐά Βλάμη καί Παναγῇ Λεκατσᾶ, σύζυγό της, καί σέ γενόμενες συζητήσεις καί σχολιασμούς τῶν βιβλίων της ἡ Εὐά εἶχε ἐκφρασθεῖ ἀνεπιφυλάκτως, ὅτι πρόκειται καθαρῶς γιά μυθιστορήματα καί ὄχι γιά ἱστορικές μελέτες. Ὅμως, οἱ ἀναγνώστες αὐτῶν τῶν βιβλίων εἶχαν καί ἔχουν ἄλλες ἀπόψεις. Δηλαδή τό ἀντίθετον, ὅτι εἶναι γεγονότα.

3. Τό 1954 εἶχε γίνει δημόσια συζήτηση γιά τό ἴδιο θέμα, μέσω τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος «Ἐθνικός Κῆρυξ». Ὁ τότε συνεργάτης τῆς ἐν λόγω ἐφημερίδος ὀνόματι Γαβριάς εἶχε ἀσχοληθεῖ μέ τά ὅσα ἐλέγοντο καί ἐγράφοντο τότε περί Γαλαξειδιωτῶν. Δόθηκε σχετική ἀπάντηση ἀπό τόν τότε ἐπιμελητή καί δημιουργό τοῦ σημερινοῦ Ναυτικοῦ Μουσείου Γαλαξειδίου, πού τά μᾶλα ὀφείλουν, ἀείμνηστο Ἀθανάσιο Ἄνδρ. Βομβογιάννη (ἤ Μπομπογιάννη, 1880 - 1967) πλοίαρχος Ε.Ν. - πλοηγός ἐπὶ σειράν 10/ετιῶν, δραστήριος καί μελετητής τῆς ναυτιλίας, ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς περιόδου. Δηλαδή ἀπό τά ἱστία στόν ἀτμό. Τά κείμενα ἔχουν δημοσιευθεῖ στήν ἐφημερίδα «Τό Γαλαξειδί» (ἀριθμός φύλλου 86/1954).

Παρατίθεται ἀπόσπασμα τοῦ ἐν λόγω δημοσιεύματος:

«Κύριε Διευθυντά,

Εἰς τό ὑπό 7.9.54 φύλλον σας τῆς ἐγκρίτου ὑμῶν ἐφημερίδος (Ἐθνικός Κῆρυξ)... Ἔχομεν ὅμως ἡμεῖς οἱ ναυτικοί Γαλαξειδιῶτες... μία μικρή διαφορά μέ τόν κ. Γαμβριάν. Γράφει σέ μίαν περικοπή, πῶς οἱ Γαλαξειδιῶτες καπετανεῖοι δέ μπόρεσαν νά προσαρμοσθοῦν μετά τήν πτῶσιν τῶν ἱστιοφόρων καί τήν ἐμφάνισιν τοῦ ἀτμοῦ λόγω διαφωνιῶν. Ἐντελῶς ἀστήρικτος ἡ πληροφορία αὕτη».

Καί συνεχίζει: «...Τό Γαλαξειδί μέ τήν ἐμφάνισιν τοῦ ἀτμοῦ, πρῶτον ὕψωσε τήν σημαίαν τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἱστιῶν διά τοῦ ἀτμοῦ. Ἐπώλησε τά ἱστιοφόρα του στούς Οἰνουσιῶτες καί Χιῶτες καί ἀγόρασε ἀτμόπλοια ἀπό τό 1890. Τό ἔτος 1912 εἶχε 15 καί πλέον φορτηγά ἀτμόπλοια».

Καί συνεχίζει: «...Εἶχον (οἱ Γαλαξειδιῶτες) καί μίαν ἐπίμονον ἀντίληψη νά κρατοῦν τό Σταυρό στά χέρια καί νά μὴν τόν ἀφήνουν νά ἐλευθερωθῇ τό χέρι των καί νά τά μεταχειρισθοῦν κάπως καλλιτέρα. Ἐπὶ πλέον ἡ μειονεκτική τοποθεσία τῆς πόλεως, ἡ πολύ φτωχή ἐνδοχώρα, ἔφεραν τὰ σημερινά ἀποτελέσματα. Σᾶς ἐσωκλείω κατάλογον τῶν ἀτμοπλοίων, κ.λπ....».

Μέ πολλήν ἐκτίμησιν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΠΟΜΠΟΓΙΑΝΝΗΣ

Πρόεδρος Συνταξιούχων NAT Γαλαξειδίου

Ἀκολουθεῖ ἀπάντηση τῆς ἐν λόγῳ ἐφημερίδος, ὡς ἀκολουθῶς:

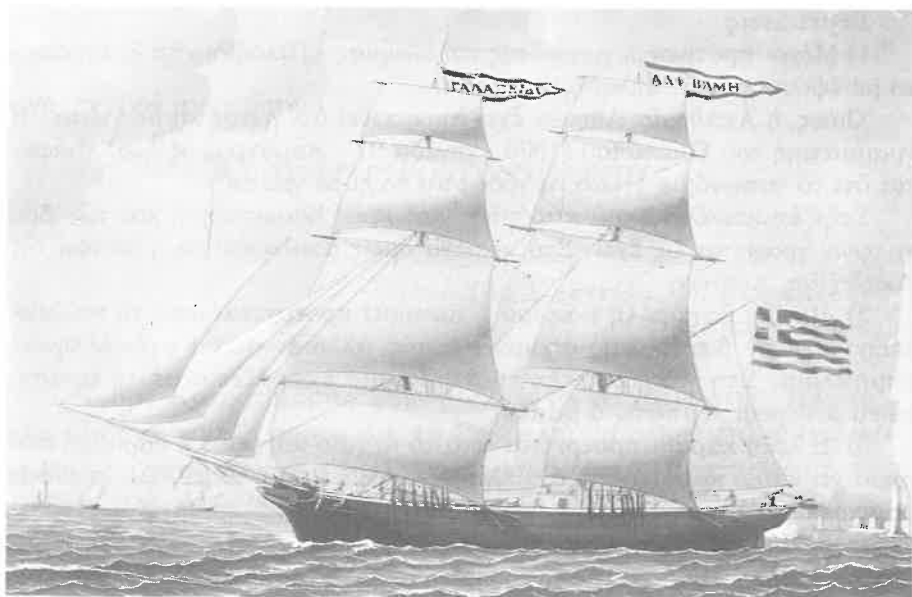
«Εἰς ἀπάντησιν σχετικῆς ἀνταποκρίσεώς μας ἐκ Γαλαξειδίου, ὁ πρόεδρος τῶν Συνταξιούχων NAT Γαλαξειδίου κ. Ἀθαν. Μπομπογιάννης, μᾶς γνωρίζει δι' ἐπιστολῆς του κ.λπ., ὅσα γράφονται ἀνωτέρω, παραθέτοντας πίνακα Α/Π ἀγορασθέντων παρὰ Γαλαξειδιωτῶν ἀπὸ τό ἔτος 1880».

4. Γιά νά ὑπάρξει πληρέστερη ἐνημέρωση, συμπληρωματικῶς, γράφονται καί τὰ ἀκόλουθα:

α) Οἱ Γαλαξειδιῶτες, βασικῶς, δέν ὑπῆρξαν ἔμποροι - καραβοκύρηδες, ὅπως ἦσαν οἱ ἐπτανήσιοι, καί ὄχι μόνον αὐτοί. Ὑπῆρξαν πρῶτα ναυτικοί - ναυτίλοι καί παρεμπιπτόντως ἔμποροι. Ἡ ἐμπορικὴ τους δραστηριότητα περιορίζονταν μόνον στήν Πελοπόννησο καί ὄχι ἀπὸ ὅλους. Ἐπειτα, στό Γαλαξίδι δέν ὑπῆρχε, ὅπως καί δέν ὑπάρχει, παραγωγικὴ ἐνδοχώρα, ὅπως συμβαίνει ἀκόμη καί σήμερα μέ τό Μεσολόγγι. Ὅμως τό ἐμπόριο εἶναι ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ - παράγει χρῆμα, κεφάλαια.

β) Οἱ Ἴόνιοι ἐκμεταλλεύτηκαν καταλλήλως τόν ἐμπορικὸ ἀνταγωνισμό μεταξὺ Βενετίας - Ἀγγλίας - Ρωσσίας - Γαλλίας κ.ἄ., ὅπως συνέβηκε καί μέ τούς Γαλαξειδιῶτες στή διένεξη Ὀθωμανῶν καί Ἀλῆ Πασᾶ, ἀλλὰ γιὰ ὀλίγο χρονικὸ διάστημα, μέ ἀποτέλεσμα νά δημιουργηθοῦν ἀρκετά κεφάλαια.

γ) Ἐπειτα, οἱ ἄλλοι ναυτότοποι, πρὶν ἀπὸ τό 1800 εἶχαν δημιουργήσει ναυτικὰ δίκτυα καί κομβικὰ ἐμπορικὰ σημεῖα, ὄχι μόνον στή Μεσόγειο ἀλλὰ καί ἐκτός αὐτῆς, ὅπως Παραδουνάβιες περιοχές, Ρωσία καί ἀλλαχοῦ, χῶρες παραγωγικῆς καί ἐξαγωγικῆς, ἐνῶ οἱ Γαλαξειδιῶτες ὡς μὴ ἔμποροι τῆς Πάτρας ἔκαναν ἐπενδύσεις, ὅπως λέγεται σήμερα, καί ἐνίσχυναν ἐπιχειρηματικῶς τούς Γαλαξειδιῶτες.

*Καράβι 245 τόνων μέ τήν ὀνομασία ΓΑΛΑΞΕΙΔΙ τῶν Ἀφῶν Βλάμη.
Ἀγγλικός τύπος «Μπρίκι» (ἢ Βρίκιον ἢ πάρων) Δικάταρτον ἱστιοφόρον
ἐμπορικό πλοῖο, πού ναυπηγήθηκε στό Γαλαξίδι τό 1862.*

δ) Τέλος, οἱ ἐπτανήσιοι βρίσκονται σέ πλεονεκτικότερη γεωγραφική θέση συγκριτικῶς, μέ τούς Γαλαξιδιώτες, ἀκόμη καί ἀπό τούς ἀνταγωνιστές τους, διότι ἐθεωροῦντο ὡς καλύτεροι ναυτικοί, καί προσφέρουν συγχρόνως συνέπεια - ἀσφάλεια - συνεργασία. Ὅμως, αὐτά δέν ἀποδίδουν ἀρκετά κεφάλαια ὅσα τό ἐμπόριο, γιά τή δημιουργία ἐφοπλιστικῶν ἐταιρειῶν. Καί ὅμως, ἔκαναν προσπάθειες γιά νά προσαρμοσθοῦν στά νέα δεδομένα τῆς ἐποχῆς τους. Προσπάθησαν νά ἀνταγωνισθοῦν ἀγοράζοντας ἀτμόπλοια ὅπως ἔχει γραφεῖ παραπάνω, ἐγκαταλείποντας κλιμακωτά τά ἱστία - τά πανιά.

Τό γιατί δέν ἐπέτυχαν ἢ δέν ἐμεγαλουργήσαν, ὅπως οἱ πολλοί ναυτοτόποι, καί παρέμειναν ὡς ἀξιόλογοι ναυτίλοι, εἶναι τό ἐπόμενο θέμα σέ ἄλλο δημοσίευμα, ὅπως καί σέ θέματα τά ὁποῖα ἔχουν σχέση μέ τήν πειρατεία, τήν ἀσφάλεια πλοίων καί ἀνθρώπων, τῆς ἐκπαίδευσης τῶν ναυτικῶν ἐκείνης τῆς περιόδου καί ἄλλα.

Σημειώσεις

1) Μέχρι πρότινος ἡ γραφή τῆς τοπωνυμίας «Γαλαξίδι» τό ξι ἐγράφετο μέ ἔψιλον γιῶτα. Δηλαδή Γαλαξεῖδι.

Ὅμως, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει ἀποφανθεῖ ὅτι γράφεται μέ γιῶτα. Ἡ γραμματική τοῦ Γυμνασίου (1990 - σελίδα 97 - παράγραφος 148) γράφεται ὅτι τό τοπωνύμιο Γαλαξίδι γράφεται τό ξί μέ γιῶτα.

Στήν ἐπικεφαλίδα τοῦ παρόντος, καί πρὸς ἱκανοποίηση καί τῶν δύο γραφῶν γράφεται ὡς ἔχει. Στό κείμενο ὅμως ἀκολουθεῖται ἡ ἄποψη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

2) Ἡ λέξη βαπόρι (ἢ παπόρο ἢ παπόρι) προέρχεται ἀπό τή γαλλική λέξη vapeur - βαπέρ, πού σημαίνει ἀτμός, ἀλλά ἐννοεῖται στήν ἐλληνική ἀτμόπλοιο. Στή γαλλική λέξη τό ἀτμόπλοιο ἐκφράζεται μέ τή φράση: bateau à vapeur - μπατώ ά βαπέρ.

3) Ἡ λέξη καράβι προέρχεται ἀπό τό ἀρχαῖο κάραβος ἢ καραβίς, πού σημαίνει πλοῖο καί ἐννοεῖτο ἀποκλειστικῶς καί μόνον τό μεγάλο ἱστιοφόρο σκάφος. Σήμερα νοεῖται τό παντός εἴδους πλοῖο, ἀλλά μεγάλο, εἴτε κινεῖται μέ ἱστία εἴτε μέ μηχανές, ἢ καί μέ ἀμφότερα (καί ἀπό τά δύο).

Λογοτεχνικό μνημόσυνο

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

Τοῦ Ἀριστείδη Χρ. Πετρόπουλου
(Σκαρμιτσιώτη)

Ὁ Ἄνδρ. Καρκαβίτσας γεννήθηκε στὰ Λεχαινά τῆς Ἡλείας, ἀλλὰ οἱ ρίζες του ξεκινοῦν ἀπ' τὴ Ρούμελη. Φοίτησε στό γυμνάσιο τῆς Πάτρας, στή συνέχεια σπούδασε ἰατρικὴ στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Ὑπηρετήσε ἀρχικὰ στό στρατό καί μετὰ τό ναυτικό ὡς στρατιωτικὸς γιατρός. Ἔτσι τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ταξιδέψει πολὺ καί νὰ ἀφουγκράζεται ἱστορίες τῶν ναυτικῶν. Πέθανε στό Μαρούσι τῆς Ἀττικῆς στό τέλος τοῦ ἔτους 1922, σέ ἡλικία μόλις 57 χρονῶν. Καταπιάστηκε μέ τὴ λογοτεχνία.

Πρωτοεμφανίστηκε ἀπὸ τίς στῆλες τῆς ἐφημερίδας «Ἑβδομάδα» καί τὴν «Ἑστία», ὅπου δημοσίευε τακτικὰ τὰ διηγήματά του. Τὰ κυριώτερα ἀπ' αὐτὰ ἦταν ὁ «Ζητιάνος», τὰ «Λόγια τῆς πλώρης», οἱ «Παλιές ἀγάπες» καί ὁ «Ἀρχαιολόγος». Ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο πρῶτα, θὰ μείνουν σταθμοὶ στή νεότερη Ἑλληνικὴ Πεζογραφία. Τὰ ἔργα του «Στόν καιρό τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου», «Ἡ Πατρίδα μας» καί «Διγενῆς Ἀκρίτας», χρησιμοποιήθηκαν ὡς σχολικὰ ἀναγνωστικά γιὰ τίς τάξεις Γ', Δ', καί Ε' Δημοτικοῦ, ἀντίστοιχα καί μαζί μέ τὰ «Ψηλά βουνά» τοῦ μεγάλου λαογράφου Ρουμελιώτη Ζ. Παπαντωνίου ἀποτελέσαν τὸν θεμέλιο τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας ἀναγέννησης. Ὁ Ἀ. Καρκαβίτσας ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ταξίδια του ἄγγιξαν ἄγνωρα χῶματα, ἄν καί στεριανὸς πάντα ἔλεγε νὰ μπῶ νὰ κολυμπήσω σ' ἄγνωστες θάλασσες, νὰ γυρίζω τῆς γῆς, νὰ βλέπω νὰ μὴν χορταίνω καινούργιες στεργιές καί θάλασσες. Ἀνήσυχο πνεῦμα, σέ κάθε εὐκαιρία ἀφήνει νὰ περάσει μέσα ἀπὸ τὰ κείμενά του ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλληνικὴ ὑπαιθρο, τὴν πολιτισμικὴ μας κληρονομιά καί ἡ ἀκλόνητη πίστη του στὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς μας.

Στό συγγραφικὸ του ἔργο «Λόγια τῆς πλώρης» ὁ Α.Κ. μᾶς δίνει ζωηρὴ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς τῶν ναυτικῶν μας, ὅπως γνώρισε κα-

τά τά πολύχρονα ταξίδια του στίς Ἑλληνικές, ἀλλά καί στίς ξένες θάλασσες μέ τά ἑλληνικά ἐπιβατηγά πλοῖα ὡς γιατρός.

Ἡ ζωή του καί τά ἔργα του ἐξακολουθοῦν νά συγκινοῦν τόσο ὥστε νά μήν ἔχει μόνο ἀναγνώστες ἀλλά καί ὁπαδούς. Οἱ στοχασμοί του καθῶς φαίνεται παραμένουν ἐπίκαιροι.

Τά «Λόγια τῆς πλώρης» εἶναι μιά συλλογή ἀποτελούμενη ἀπό εἴκοσι διηγήματα, τά ὁποῖα εἶναι ἀπό τά καλύτερα τῆς Ἑλληνικῆς πεζογραφίας.

Ἀποτελοῦν ἕναν ὕμνο πρὸς τὴν Ἑλληνική Θάλασσα καί τὴν ἀκατανίκητη ἔλξη πού ἀσκεῖ αὐτὴ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνα καί ἰδιαιτέρα τῶν ναυτικῶν μας.

Ἡ θάλασσα εἶναι γιὰ τὸν Ἑλληνα ναυτικό ἡ μεγάλη ἀγάπη του. Νιώθει νά τὸν καλεῖ πάντοτε κοντά του. Δύσκολα μπορεῖ νά τὴν ἀπαρνηθεῖ. Ἡ θωριά της τὸν σαγηνεύει. Ἀκόμα, ὁ ὕμνος αὐτός ἀπευθύνεται καί στὸν Ἑλληνα ναύτη, τὸν ἡρωϊκό, τὸν ἀκούραστο, τὸν ριψοκίνδυνο, τὸν ποντοπλάνητο.

Τό ἔργο αὐτό ἀποτελεῖ τὴ σημαντικότερη προσφορά τοῦ Καρκαβίτσα στὴν Ἑλληνική Πεζογραφία. Εἶναι μιά ἀτέλειωτη θαλασσογραφία φτιαγμένη ἀπὸ τὸν καλλιτεχνικό χρωστήρα ἢ πιὸ ὀρθά ἀπὸ τὴ μαγική γραφίδα τοῦ συγγραφέα, πού γράφει γιὰ τοὺς τίμιους ἐργάτες τῆς θάλασσας στὴν ἀδιάκοπη προσπάθειά τους νά τρυγήσουν τά πλούτη της, νά κερδίσουν τό ψωμί τους, νά βοηθήσουν τίς οἰκογένειές τους.

Συχνά ὅμως στά θαλασσινὰ ταξίδια τους οἱ ναυτικοὶ συναντοῦν στοὺς πλατιοὺς θαλασσοδρόμους τοὺς φοβεροὺς κινδύνους, φουρτοῦνες καί θύελλες, τοὺς στήνουν φονικές ἐνέδρες. Ὅχι λίγες φορές ἡ πικροκυματοῦσσα θάλασσα γίνεται ὁ ὑγρὸς τάφος τῶν ἄτυχων ναυτικῶν μας. Μαζί μέ τά συντρίμια τῶν караβιῶν τους βυθίζοντας καί τά συντρίμια τῶν ὀνείρων τους. Στὸ διήγημα «Λόγια τῆς πλώρης» γίνεται εἰδικὰ ἕνας σπουδαῖος «θαλασσοδαρμένος» θαλασσογράφος. Μᾶς δίνει μέ τίς γλωσσικὲς πινελιές του τὴ ζωὴ τῶν θαλασσινῶν μας, γιομάτη μέ τοὺς κινδύνους, τίς ἀγωνίες, τοὺς πόθους καί τίς λαχτάρεις τους, ἀλλά καί τίς μικροχαρές τους.

Μέ τῆς θάλασσας τά κύματα στέλνουν τά χαιρετίσματά τους στά ἀγαπημένα τους πρόσωπα πού λαχταροῦν νυχτοήμερα τὸν ἐρχομό τους. Καί οἱ δυὸ βρέχουν μέ δάκρυα τά γράμματα τῶν δικῶν τους στοὺς μακρινοὺς θαλασσοδρόμους τους...

Ὁ Α.Κ. πάνω ἀπ' ὅλα λάτρεψε τὴν ψυχὴ τοῦ ναυτικοῦ. Τὴν ταυ-

τίζει μέ τῇ λευτεριά, τήν ταυτίζει μέ τόν ἄνθρωπο. Τήν κρατάει στά χέρια του, τή σηκώνει ψηλά καί πορεύεται.

Μέ τήν ἀριστοτεχνική πλοκή τους ὅλα του τά διηγήματα τῆς συλλογῆς, αἰχμαλωτίζουν τόν ἀναγνώστη, διεγείρουν τό ἐνδιαφέρον του καί τοῦ προκαλοῦν ἔντονη καλαισθητική συγκίνηση, περιέχουν πλούσια ἠθογραφικά στοιχεῖα.

Μέσα στά διηγήματά του αὐτά παρουσιάζει μιὰ Ἑλλάδα ταπεινή καί βασανισμένη μέ τή φτώχεια της, τούς καημούς καί τίς χαρές της. Ὁρθίος ἔζησε, ὀρθίον τόν πῆρε ὁ χάρος στά πενηνταεπτὰ του χρόνια.

Στήν σαραντάχρονη γραμματεία του ὁ γιατρός Ἀνδρέας Καρκαβίτσας κυκλοφόρησε κοντά στά εἴκοσι βιβλία του: Μυθιστορηματικά, ταξιδιωτικά καί δοκιμιακά. Σέ μιὰ πνευματική καταβολή, πού πηγάζει ἀπό τίς ἀνώτερες δομές. κι' ἀπό ἀνάγκη νά «καταθέσει» τά ὕψη στά ἐσώψυχα τοῦ ἀνθρώπου τῆς αἰωνιότητος.

Τοῦ «Χαντζάρα ἢ Ἑλιά» μεταξύ ἐκκλησίας Ἁγίου Πνεύματος
καί πληγῇ «Ἀλωνάκι».

Παραδόσεις ἀπ' τῆ Δωρίδα

Τοῦ «Χαντζάρα» ἡ ἐλιά

Τοῦ Γιάννη Ἡλιούπουλου

Βρήκαμε ώραία, ἡλιόλουστη ἡμέρα, μέ καθαρό οὐρανό καί φρεσκοπλυμένη τή γῆ, ἀπ' τό προχθεσινό ἀνεμόβροχο κι' ὁμαδικά ἀνεβήκαμε ψηλά, στό λόφο τ' Ἀι-Δημήτρη, στά Κουπλαίικα τοῦ Δήμου τῶν Εὐπαλιέων, γιά ἓνα κεράκι στόν Ἅγιο κι' εὐλαβικό προσκύνημα τῆς ἱστορικῆς Του εἰκόνας, τῆς ἱστορημένης στίς 29 Δεκεμβρίου τοῦ 1820 - ὅπως τό μισοκατεστραμμένο ἀφιερωματικό ἐπίγραμμα, στό κάτω ἀριστερό ἄκρο της, μᾶς πληροφορεῖ -, πού σάν ἀπό θαῦμα διασώθηκε ἀπό τόν ἐμπρησμό τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου, στίς 26 ἢ 27 Μαρτίου τοῦ 1821, ὅταν οἱ Τοῦρκοι τοῦ Μπαμπᾶ-πασᾶ τοῦ γειτονικοῦ Ἑπαχτου ἐκδικούμενοι τοὺς ἐπαναστάτες Ἕλληνες, πού τήν 23η τοῦ ἴδιου μῆνα συνέλαβαν ὅλους τοὺς Τοῦρκους κατοίκους τῆς σημερινῆς πεδινῆς Δωρίδας καί τῆς τότε νότιας περιοχῆς τοῦ καζᾶ Λιδωρικίου, τοὺς συγκέντρωσαν στή «Σκλαβόλακκα» καί τοὺς προώθησαν στό Πάνω Παλιοξάρι, κινήθηκαν στήν περιοχή, ἔδωσαν μάχες στά «Ταμπούρια», ἔκλεισαν τοὺς Ρωμιούς στή μεγάλη σπηλιά τῆς Κόκκας καί ξέσπασαν στοὺς ἐν τῷ μεταξύ μικροοργανισμούς καί μάλιστα στό Μοναστήρι τοῦ Προδρόμου τῶν Θέρμων, στό Φαράγγι τῆς Μαντήλως, πυρπολῶντας τίς ἐγκαταστάσεις του καί κατασφάζοντας τοὺς λιγοστοὺς καλογέρους του, ὅπως ἡ τοπική μας παράδοση ἔχει διασώσει τά γεγονότα ἐκείνων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων καί τά ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους (Κυτίον Νο. 96 Μοναστηριακά ἔγγραφα - Βαρνάκοβας Γ.Α.Κ.) βεβαιώνουν καί ἀποδείχνουν...

Τ' ἀγνάντεμα ἀπ' τόν περίβολο τοῦ Ναοῦ, πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις, ὑπέροχο: Κάτω χαμηλά, στά πόδια τοῦ ἱεροῦ λόφου, τό σερνόμενο ποτάμι τῆς Μαντήλως καί τό ωραιότατο Φαράγγι της... Ἡ συνεχόμενη κοιλάδα, πρὸς τά νοτιο-δυτικά, ἡ περιβαλλόμενη μέ κατάφυτους λόφους ἀπὸ ἀμπέλια, ἐλιές, αὐτοφυῆ βλάστηση, τ' ἀπέραντο λειβάδι, τά κοπάδια στά γύρω χειμαδιά, τά χωριουδάκια - βιγλάτορες, ψηλότερα στίς πλαγιές τῶν λόφων, μέ θέα στήν κοι-

λάδα, ἀλλά κι' ἀπόμακρα τ' ἀντάμωμα τ' οὐρανοῦ καί τῆς θάλασσας, τό βόρειο Μωριά, τό ὑπερθέαμα, τῆς ἀναδυόμενης ἀπ' τ' ἄλμυρά θαλασσόνερα τοῦ στενοῦ Ρίου - Ἀντίρριου, ὑπέροχης γέφυρας, τῆς νεράϊδας, βασιλοθεᾶς Ἀμφιτρίτης!...

Υψηλότερα, πρὸς τὰ βορειο-ανατολικά, στό βάθος τοῦ Φαραγγιοῦ καί στό πιό ἀγριωπό κι' ἐνδιαφέρον τμήμα του, στό ξάγναντο στεφάνι χαμηλοῦ λόφου, προβάλλει ἡ κόκκινη στέγη τοῦ νεανεγερθέντος μικροῦ καθολικοῦ τοῦ ἄλλοτε ποτέ Μοναστηριοῦ τοῦ Προδρόμου τῶν Θέρμων, πού ἀπ' τήν ἐποχή τῶν Κομνηνῶν τῆς Πόλης κι' ὥς τό Μάρτιο τοῦ 1821, πού ἔγινε Ὀλοκαύτωμα καί ματωμένο μετερίζι Λευτεριάς τοῦ Ἑλλήνα, εὐλογοῦσε ὁλόκληρη τήν περιοχή...

Παρεκκλήσια τοῦ Μοναστηριοῦ ὁ Ἅι-Δημήτρης, ὁ Ἅι-Θανάσης (καί κοιμητήριο), ἡ Παλιοπαναγιά καί τ' Ἅι-Πνέμα, στούς γύρω λόφους... Δίπλα στή ρεματιά οἱ καλοερκοὶ νερόμυλοι - κι' ἄλλοι ἀκόμα, κάποτε ἔντεκα σέ ταυτόχρονη λειτουργία - οἱ νεροτριβές, τό λιοτρίβι, τό Μετόχι, οἱ Λογγιές, τὰ πετράλωνα, τ' ἀμπελοχώραφα, τὰ λιοστάσια, τὰ λειβάδια, ὁ φιδωτός ξεριάς κι' ἓνα σωρό ἀκόμα ἄλλα σημαδιακά τοπωνύμια, μέ τίς πλούσιες παραδόσεις τους καί τοὺς ἐντυπωσιακοὺς τους θρύλους...

Ἀκόμα καί «σημαδικά» δέντρα, ὅπως τοῦ «Χαντζάρα» ἡ ἐλιά, προγραμματισμένος σταθμός, κατὰ τήν ἐπιστροφή μας...

Πήραμε τόν ἀγροτικό, ἀμαξητό δρόμο, πού ὁδηγεῖ κάτω, χαμηλά στήν ποταμιά, περνώντας καί διαβαίνοντας στούς κήπους μέ τίς ἀνθισμένες ἀμυγδαλιές καί τὰ χαρωπά βουϊσμάτα τῶν μελισσιῶν, στά ἐρείπια ἀνάμεσα τῶν σπιτιῶν τοῦ ἄλλοτε χωριοῦ τῶν Κουπλαίων...

Κατεβήκαμε στήν πλαγιά μέ τὰ «μουριά», τίς μέσα στούς ὑποβαστάζοντες τό χῶμα μανδρότοιχους τῆς πλαγιάς, κάτω ἀπ' τ' «ἄλωνάκι», καλοκρυμμένες, στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ἀνθρωποτάρατσες, μέ τίς παραλλαγμένες εἰσόδους καί τοὺς ἀποκρυφους χώρους, πίσω ἀπ' τή φαινομενικά ἀπλή κι' ἀθῶα τοιχοποιΐα ἐνός ἀνυδροχώραφου...

- Δέ βλέπουμε τίποτα! Ἀπευθυνθήκαμε στό γέρο-Κώτσιο, στὸν ἄλλοτε ποτέ ἐγκάτοιχο τῶν Κουπλαίων... Μόνο σωροὶ ἀπὸ ἄρμακάδες, ἐδῶ κι' ἐκεῖ!... πού ἦταν οἱ ἀνθρωποτάρατσες μέ τὰ «μουριά», τίς περίφημες κρύπτες τους;

- Ὑστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ὁ τόπος ἄλλαξε, μᾶς ἐξήγησε ὁ συνοδός μας.

»Πολλά χωράφια, ὅπως τό βλέπετε, «ἔκατσαν»... Ἐγώ θυμᾶμαι, μικρό παιδί τότε, κρυφές καλύβες, ψηλότερα, ἀνάμεσα στίς σχοιναριές. Εἶχαν ἀπόκρυφη, χαμηλή «ἀμπουριά», εἴσοδο, νά εἰποῦμε, κρυμμένη μέσ' στά κλαριά. Ἐπρεπε, νά πέσει κανές ἀπάνω της, γιά νά τή δεῖ. Ὁ ὄχτος ἦταν σκαμμένος καί στερεωμένος μέ μαντρότοιχο. Κάποια ἀπ' τίς πέτρες του, ἔκλεινε τήν εἴσοδο μυστικῆς μικροσπηλιάς, ἀνοιγμένης στό βράχο, μέ μυστικότητα καί πρίν ἀπ' τή λιθοδομή... Ὑστερα χτιζόταν ἡ μικρή ἀνθρωποτάρατσα, ὅπως εἶναι ἀκόμα ὀρθή ἡ ἀνθρωποτάρατσα τοῦ Κατσικο-Νίκου στήν Ἀγλανούλα... Στόν πίσω τοῖχο, τό κρυφό ἄνοιγμα τῷλεγαν «μουρσί» κι' ἔκρυβαν ἐκεῖ, ὅ,τι πολῦτιμο μποροῦσαν νάχουν καί παρά δέ τό «κλεψιμέϊκο», νά εἰποῦμε...

Καί συνέχισε ὁ κοτσωνάτος γέροντας τῶν ὀγδόντα πέντε χρόνων:

– Τότε ὁ κόσμος ἔμενε κοντά στά πράματα, στίς ἀνθρωποτάρατσες καί στίς μεγάλες ἀνάγκες κρύβονταν σ' ἀπόκρυφη κατοικία, ὅπως ὁ καλόερος, νά εἰποῦμε, στό κελί του, στά στεφάνια τς Ἄετοφωλιάς, ἀπό πέρα ἀπ' τό Μοναστήρι, στά Θέρμα...

Ἡ παρέα μας, ὁ Τάσιος, ἡ Ξένη, ἡ Ἀγγελική, ὁ Θύμιος, ὁ γερο-Κώτσιος κι' ἐγώ, ξεδίψασε στή βρύση τοῦ παλιοῦ χωριοῦ, στό θεραπευτικό νερό, πού ἀναβλύζει στή ρίζα τοῦ βράχου, κάτω ἀκριβῶς ἀπ' τόν ὑπερκείμενο καί προεξέχοντα μεγάλο βράχο, μέ τό ξάγναντο σταράλωνα, στήν κορυφή του, σάν τό πανέρι μέ τά κουλούρια σέ κεφάλι, λένε, μικροπωλητῇ τῆς Πόλης, Ἡπειρώτικης καταγωγῆς!...

Συνεχίστηκε ἡ κατωφερική πορεία, περιμετρικά ἀπό κλήματα, ἀναδενδράδες, δέματα, ἀπό τόν ἄλλοτε μεγάλο ἀμπελώνα τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Θέρμων καί τώρα πιά μεγάλη λάκκα, μέ τούς μαντρότοιχους νά σύγκρατᾶνε τίς πεζοῦλες, ἀλλά χέρσα, ἀφιλόξενη, γεμάτη βάτα, κουτβίνες, ἀσφάκες, ἀγριάγκανθα, μπράτσιανες καί πουρνομαζιές!...

Πλησιάζαμε πρὸς τό ταπεινό, μικρό καί χαμηλό ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐνα μικρό λοφάκι θά κατεβαίναμε καί θά ξεκουραζόμαστε γιά λίγο στό πέτρινο πεζούλι του, ὅταν ἡ ζωντανή παράδοση, πού μᾶς ὀδηγοῦσε, ὁ γερο-Κώτσιος, στάθηκε κοντά σ' ἓνα δέντρο καί ζήτησε κι' ἐμεῖς νά κάνουμε τό ἴδιο, δίπλα ἀκριβῶς καί κάτω ἀπό μιά ἐλιά-μάννα, μέ κορμό λοξό σέ δυό διαδοχικές ὀρθές γωνίες λυγισμένο, στραμμένο πρὸς τήν ἀνατολή καί πάλι

πρός τά οὐράνια κεκαμμένο, πού σχεδόν τόν ἀγκάλιαζε ἓνας ἄνδρας περιβαλλόμενος ἀπό πολλά σφαλάχτια μυτερά κι' ἄλλα ἀγριόκλαδα. Ἐνα δέντρο, χωρίς κλαδέματα κι' ἄλλες καλλιεργητικές φροντίδες. Σχεδόν ἄγριο...

– Τό βλέπετε αὐτό τό δέντρο; Ἐδειξε τήν ἐλιά μέ τό λοξό κορμό, ὁ γερο-Κουπλιώτης.

– Αὐτήν ἐδῶ; τή βλέπουμε, ἡ προπορευόμενη Ξένη βεβαίωσε, ἀπαντῶντας καί γιά λογαριασμό ὅλων μας.

– Ἐ! Αὐτή εἶναι «Τ' Χαντζιάρρα ἡ ἐλιά», π'λέμε...

– Δηλαδή; Πολλές φωνές τό ρώτημα τῆς περιέργειας, τῆς μάθησης, τῆς ἀγωνίας.

– Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἦρθαν στή Μαντήλω κι' ἔκαψαν τό Μοναστήρι τοῦ Προδρόμου, στά Θέρμα, τόν καιρό τοῦ '21, νά καταλάβετε, μᾶς διευκρίνισε ὁ γέροντας, ἦρθαν καί στούς Κουπλαίους, στό χωριό μας. Ἐβαλαν φωτιά στόν Ἀι-Δημήτρη, ἔπιασαν καί πῆραν καί καμπόσα παιδιά αἰχμάλωτα. Ἦταν ἑνός Καυκαλέτ'. Τό κορίτσο τῶπιασαν στό Κουπλόρεμα καί σέ κάνε δυό μέρες τό βρῆκαν οἱ Κουπλιῶτες καί τῶθαψαν στόν Ἀι-Θανάσο... Ἀπό τότε τό δέντρο τό λέμε «Στοῦ χαντζιάρρα τήν ἐλιά»...

Χάλασε ἐντελῶς τό κέφι μας, στ' ἄκουσμα τῆς θλιβερῆς ἱστορίας καί δέν ξαναμιλήσαμε, παρὰ σάν φτάσαμε χαμηλότερα στ' Ἀι-Πνέμα καί καθήσαμε στό πέτρινο πεζούλι του, βαθιά συλλογιζόμενοι καί τά γεγονότα ἐκείνης τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς καί τήν ἀξία καί τή συμμαχία ἐκείνων τῶν θυσιῶν κι' ἄλλων ἀκόμα παρόμοιων, ἀλλά καί πόσο φτωχότερη θᾶταν ἡ σημερινή μας ἐκδρομή, ἂν δέν εἴχαμε ἀκούσει τίς φωνές, τίς διηγήσεις, τίς ἱστορίες τῶν τοπωνυμίων πού διαβήκαμε. Θᾶμασταν σάν ξένοι, μέσα στό δικό μας σπίτι!...

Χαμηλότερα τοῦ λόφου ὁ ἀπέραντος πλατανιάς τοῦ ποταμοῦ. Δίπλα ἡ μεγάλη Λογγά καί στήν ἄκρη τῆς τά ἐρείπια τοῦ Μετοchioῦ, μέ τό νερόμυλο, τό λιотρίβι, τίς ἀποθήκες, τίς στεγανές δεξαμενές, τ' ἁλώνι... Στό κεφαλάρι τοῦ Μετοchioῦ ὁ μέγας καλογερικός ἐλαιῶνας, ὁ παλαιότερος τῆς κοιλάδας, πού τόν χώριζαν στά δυό τά περίφημα «Μαυρονέρια», οἱ πηγές, πού ἔγιναν αἰτία, νά ξαναχτιστεῖ τό καμμένο κι' ἐρειπωμένο ἀπ' τοὺς ἐχθρούς τοῦ '21 ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στήν ἴδια παλιά του θέση, στήν κορυφή τοῦ λόφου, πάνω ἀπ' τίς φυσικές μικροσπηλιές καί τ' ἀσβεστοκάμινο, σέ μικρή ἀπόσταση ἀπ' τό Μετόχι καί πάνω στό μονοπάτι, πού ἀπ' τοὺς Κουπλαίους ὁδηγεῖ στίς λογγιές.

– Γιά νά καταλάβετε, μᾶς ἱστόρησε ὁ γερο-συνοδός μας, ἀπ' τὰ Μαυρονέρια, τὰ κρουσματιάρικα, διάβαινε ὁ δρόμος, πού ἀνεβο-κατέβαιναν οἱ Κουκουριῶτες γιά τὰ Μορνοχώραφά τους...

– Τό λοιπόν;

– Τό λοιπόν, κάποια μέρα νυχτώθηκε στό χωράφι της ἡ Ἀγγελικούλα τ' Χιονοσπύρ' κι' ἀνεβαίνοντας γιά τό χωριό, διάβηκε ἀπ' τὰ Μαυρονέρια ἄργά τή νύχτα. Τό κορίτσ', ποῦταν ὁμορφο σά νεράϊδα, ἄντισε στή ρεματιά, κάτι τό ἀσυνήθιστο εἶδε, δέν εἶχε ἀπάνω του φυλαχτό, μίλησε καί δέν ἔπρεπε, δέν ξέρω, τόφερε στήν αὐλή του τ' ἄλογο κι' ἔπεσε στό κρεβάτι τοῦ πεθαμοῦ!...

»Ἐφεραν ξεματιάστρες, ἔφεραν τόν παπά καί διάβασε εὐχές, τίποτα δέν ἔκαναν αὐτά στό ἄντισμα. Τό κορίτσ' ἔλυωνε στόν ἅπὸν κόσμό. Ἐφεραν τό γιατρό, τόν Καρα-Μεσίν', τίποτα. Τραβᾶτε γιά τήν Ἀθήνα, συμβούλεψε τούς σπιτικούς. Εἶχαν περάσει τρεῖς βδομάδες καί τ' ἄντεσμα ἔφτασε μέχρι τὰ κόκκαλα. Ἡ Ἀγγελικούλα δέν ἄντεξε. Πέθανε καί τήν ἔθαψαν στόν Ἁι-Θανάση.

»Μεγάλο καί βαρὺ πένθος ἔπεσε στό χωριό, πού μέρες ἔκλαιγε τό χαμό τοῦ κοριτσιοῦ...

»Ἀλλὰ τό σπίτι τοῦ Κουκουριώτη Σπύρου ξαναχτύπησε τό θανατικό: Πρὶν ἀπ' τὰ σαράντα τῆς Ἀγγελικούλας, πνίγηκε σέ κανάλι τοῦ ποταμιοῦ τῆς Μαντήλως ὁ μικρότερος ἀδελφός της!... Τότε ὁ δύστυχος Σπύρος σκέφτηκε νά ξαναχτίσει τό ἐρειπωμένο ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού τώρα ξεκουραζόμαστε στό πέτρινο πεζούλι του, πολύ κοντά στά Μαυρονέρια, γιά νά τόν λυπηθεῖ ὁ Θεός καί νά σταματήσει τό κακό θανατικό, πού χτύπησε τό σπίτι του. Ἦρθε μόνος του κι' ἄρχισε, νά καθαρίζει τόν τόπο, ν' ἀπομακρύνει τούς ἄρμακάδες, νά σκάβει στά παλιά θεμέλια. Τόν λυπήθηκε τό χωριό. Κατέβηκε ὁλόκληρο καί σέ δέκα μέρες ξαναχτίστηκε τ' Ἁι-Πνέμα...

»Πῆγε ὕστερα ὁ Σπύρος στό κοντινὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Βαρνάκοβας κι' ἔφερε τόν παπα-καλόγερο... Τ' Ἁι-Πνέμα ἄρχισε ἀπὸ τότε, πολλά χρόνια πρὶν ἀπὸ τό '40, νά λειτουργεῖται καί νά γίνεται ὑπαίθριο, ὁλόήμερο, μεγάλο πανηγύρι κάτω στά πλατάνια...

– Κι' ὁ Σπύρος; ρώτησε κάποιος.

– Ὁ Σπύρος ἔφτιασε ἄλλα δυὸ παιδιά. Τά μεγάλωσε κι' εὐτύχησε νά εἶδε κι' ἐγγόνια. Πέθανε ἐνενηντάρης κι' ἀκόμα!...

Ἀφήσαμε τό ἐκκλησάκι, νά τό συντροφεύουν οἱ αἰωνόβιες ἐλιές,

οί φυτρωμένες κοντά στην κόγχη τοῦ ἱεροῦ του, πήραμε τήν ἱστορία του καί κατεβήκαμε συλλογισμένοι στην ποταμιά.

Ἀκόμα μιά μικρή πορεία δεκαπέντε λεπτῶν καί φτάσαμε στή μεγάλη γέφυρα τῆς Μαντήλως, στή βάση μας, στά Κούκουρα...

Καλογράφτηκε μέσα μας ἡ σημερινή ἐκδρομή μας στό γειτονικό χῶρο, στό μακρινό χρόνο, στά σημερινά συμβαίνοντα...

Πῶς τό τραγούδησε ὁ ὑπέροχος Παπαδιαμάντης, ὁ ἅγιος τῆς πεζογραφίας μας:

«Σάν νᾶχαν τελειωμό,

Τά πάθια κι' οἱ καημοί τοῦ κόσμου...».

Αὐτά τά συναισθήματα, καθῶς φαίνεται, θά μᾶς συνοδεύουν ἐφέτος γιά πολύ καιρό...

*Τό παρεκκλήσι τοῦ Μετοχίου Ἀγίου Πνεύματος.
Ἀνήκει στή Βαρνάκοβα καί λειτουργεῖται ἀπό τήν ἐνορία
τοῦ Ἀγίου Δημητρίου Κουπλα....*

ΤΟ ΒΥΖΑΣΜΑ *

Τοῦ Γιάννη Α. Σαντάρμη

Ἀλλοῦ τα στέρφα πρόβατα κι αλλοῦ παν τα γαλάρια,
τα στέρφα παν για στρούγκιασμα κι οι προβατίνες μάνες,
που ἔχουν μικρά, που ἔχουν αρνιά, που ἔχουν βυζασταρούδια,
τραβάν να κάνουν τάγισμα, για βύζασμα παγαίνουν
κι ἄλλες αλογομάσταρες, χυτόγαλες εἰν' ἄλλες
κι ἄλλες σακκουλομάσταρες κι απ' το πολύ το γάλα
μέχρι το χώμα οι πιό πολλές σβαρνίζουν τα μαστάρια.
Ἐχουν την ἐγνοια στο μαντρί κι ἔχουν το νου τους πίσω,
το νου στα γεννητούρια τους, την ἐγνοια στα παιδιὰ τους.
Ὅξω οι πρατίνες πλάκωσαν κι απ' το βορό της στάνης
στέλνουν καβούλι ὅτι ἔφτασαν με τις βραχνές φωνές τους,
απ' ὅξω αὐτές ακούγονται, μέσα τ' αρνιά βελάζουν,
βελάζουνε συχνά-συχνά κατάκλειστα στον τσάρκο,
π' ὅλη τη μέρα ἀπόμειναν τα δόλια πεινασμένα,
και λαντζοκόβονται να βγουν, τις μάνες τους γροικώντας.
Ο τσέλιγκας πλάι στη λεσιά, στους μπιστικούς του λέει.
- Ἀνοιξε, Βάγιο μ', ἀνοιξε τη θύρα απ' το πιτούλι,
να βγούνε ὅξω τα νιόγεννα, να βγούνε τα σουγκάρια,
να παν να γαλαρίσουνε, στις μάνες να βυζάξουν.
- Ἀνοιώ ἐγώ την τσαρχόπορτα, μα ἐσύ ὅμως, γερο-βλάχο,
τραβήξου απ' ὅπου στέκεσαι, μέριασε ἐκεῖ στην ἄκρη,
τι, ὅπως θα βγαίνουνε τ' αρνιά, θε να σε πάρουν σβάρνα.
Αποτραβιέται ο τσέλιγκας κι ὅπως ἀνοίγει ο τσάρκος
για τήρα αρνάκια κάλεσα, για τήρα αρνάκια λάγια,
για τήρα αρνάκια παρδαλά και καψαλά και σίβα
και κάτσινα και βάκρινα, που βγαίνουν απ' την πόρτα,
που βγαίνουν με βελάσματα, που χύνονται με πῆδους,
καθώς απ' το κρηνί πυκνό μελισσολοί προβάλλει,
και κάποια, τ' ανεβάσκαγα, που ψίχα δεν κρατιούνται,

* Ἀπ' την ἀνέκδοτη ποιητική συλλογή του Γιάννη Α. Σαντάρμη: "Γίδια και Πρόβατα".

απάνωθε από τ' άλλα αρνιά πετιούνται σαν σαΐτες.
Το γρέχι γιόμωσε απ' αρνιά κι η αυλή από προβατίνες
και με γλυκά βελάσματα και με φωνές περισσιες
χαλεύει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα.
Οι πλιότερες από 'να αρνί βαστάν και το βυζαίνουν,
της μονοβύζας το παιδί σ' ένα μαστάρι τρώει,
άλλες πρατίνες θρέφουν δυο, τριπλάρια άλλες ταγίζουν
κι άλλες που τα 'χουν τέσσερα, το γάλα δεν τους φτάνει.
- Ρίξτε τα περισσά τ' αρνιά να φάνε στις τσαγγάδες.
- Καλά τα κρένεις, τσέλιγκα, για τήρα τα πως κάνουν,
πάνε από δω, πάνε από κει, μαστάρι όμως δε βρίσκουν.
- Για προσθηλυάστε τα μικρά στις μάνες να βυζάζουν,
να ποδαρώσουν τ' άμοιρα, λίγη πυτιά να πάρουν,
και φέρτε γύρα το μαντρί κι αρμέξτε τις γαλάρες,
μην πάθουν πονομάσταρο, τ' αβύζαχτο το γάλα.
Άλλος τριπλάρια φέρνει εδώ, μικρά άλλος προβυζαίνει,
άλλος κρατάει παράμερα ζαβή μια προβατίνα,
τ' αθώο γαλαχτερίδι της για να μην αποδιώξει
και μέινει ατάιστο, άλλος βοσκός απ' την βυζάστρα στάζει
λίγο γάλα, να γλυκαθεί τ' ανόρεχτο τ' αρνί της,
κι ένας απ' όλους σ' αρμεγό αρμέει απ' τις πρατίνες
γάλα, που 'πιαν και ξέφαγαν τα μονοτάρια αρνιά τους.
Πίνουνε τα λιγόημερα, πίνουνε τα πρωιμάδια,
πίνουν και τα νιογέννητα στη γη γονατισμένα
κι άλλα τρώνε και μουρμουράν κι άλλα μαστάρι αλλάζουν
και βγαίνει όξω απ' το στόμα τους κι αφροκοπάει το γάλα
και δείχνουν τη γλυκάδα τους και τ' αναγάλλιασμά τους
με της νουράς το σάλεμα και με το κούνημά της.
Πότε-πότε οι μανάδες τους γυρνάνε και τα γλείφουν
κι όλο τα κρυφοχαίρονται κι όλο τα μουκουρίζουν.
Ήσυχο που 'ναι το μαντρί, ήσυχη που 'ναι η στάνη,
τώρα που σμίξαν και τ' αρνιά βυζαίνουν στις μανάδες,
βέλασμα δεν ακούγεται, σκυλί δεν αγροικιέται,
μόν' κάπου-κάπου εδώ κι εκεί στη σιγαλιά ένα γύρα
κάνα γαλαροκούδουνο σιγά-σιγά βροντάει.
Βυζαίνουν μες στο σούρουπο κι εκεί στ' ανάριο βράδι,
που σκάνε τ' άστρα τ' ουρανού, που οι νυχτερίδες βγαίνουν
απ' τις φωλιές, που ακούγεται βαθιά το νυχτοπούλι

και στου μαντριού τον αρμακά που σκούζει η κουκουβάγια,
αποβυζαίνουν πια τ' αρνιά και στ' οβορού την άπλα,
χαρούμενα κι ανέμελα, χοροπηδάν και παίζουν.
Την ώρα αυτή κι οι μπιστικοί παίρνουν καιρό γι' ανάσα
κι άλλος το γάλα που 'πιασε για πήξιμο το πάει,
άλλος τα τσοπανόσκυλα σφυρίζει να ταΐσει
κι άλλος με τη φλογέρα του χτυπάει γλυκό τραγούδι
κι ο τσέλιγκας στην γκλίτσα του και στο ραβδί του απάνω
χαίρεται από το λάλημα, που αχολογάει τριγύρα,
κι ακόμα κρυφοχαίρεται για τα πολλά τ' αρνιά του,
που παν με γάλα στις κοιλιές να κοιταστούν στο γρέκι.

Γλωσσάρι

- αλογομάσταρη, η = προβατίνα ή γίδα με μαστούς σαν του θηλυκού αλόγου, πλούσιους σε γάλα.
- ανεβάσκαγο, το = αυτό που δεν επηρεάζεται δυσμενώς με το μάτι, αμάτιαστο.
- αρμακάς, ο = σωρός από πέτρες, χαλικιά, βομός, βολιάδι.
- αρμεγός, ο = δοχείο που αρμέγεται το γάλα, καρδάρα.
- βάκρινο, το = αρνί άσπρο με μαύρο πρόσωπο.
- γαλάρα, η = προβατίνα ή γίδα γαλακτοφόρα.
- γαλάρι (για ζώα), το = πρόβατο ή γίδι θηλυκό που γαλακτοφορεί.
- γαλαρίζω = παράγω γάλα, τρέφω κάποιον με γάλα.
- γαλαροκούδουνο, το = κουδούνι που φοριέται από πρόβατο ή γίδι που βρίσκεται σε παραγωγή γάλακτος.
- γαλαχτερίδι, το = το αρνί ή το κατσίκι που ακόμα βυζαίνει στη μάνα του, βυζασταρούδι.
- γρέκι, το = περιφραγμένος υπαίθριος χώρος όπου σταυλίζονται τα γιδοπρόβατα.
- γροικώ = ακούω, καταλαβαίνω.
- ζαβή, η = ιδιότροπη, ανάποδη, ιδιόρρυθμη.
- καβούλι, το = συνθηματικό σημάδι συνεννόησης με τουφέκι, με σφύριγμα, με χουγιατό, με φωτιά, ακουστική δηλαδή και οπτική τηλεγραφία, σύνθημα, συμφωνία.
- κάλεσο, το = πρόβατο άσπρο με μαύρα σημάδια στο πρόσωπο και γύρω από τα μάτια.
- κάτσινο, το = αρνί που έχει μαύρο σώμα και καφέ πρόσωπο.
- καφαλό, το = αρνί ή κατσίκι που έχει το χρώμα του επιφανειακά καφαλισμένου, σταχτοκόκκινο, σταχτοκαφέ.

- κοιτάζομαι** = κατακλίνομαι για ύπνο, είμαι ξαπλωμένος, πλαγιάζω.
- κρηνί, το** = ξύλινο κιβώτιο ή φυσικό κοίλωμα σε δένδρο ή βράχο ή ευρύχωρη φλούδα, όπου διαμένουν οι μέλισσες και εναποθέτουν το μέλι, κυψέλη, κυβέρτι, κουβέλι, κήρινα.
- λάγιο, το** = αρνί ή πρόβατο ολόμαυρο.
- λαντζοκόβομαι** = ανυπομονώ, αγωνιώ, ανησυχώ.
- λεσιά, η** = πόρτα του τσάρκου, της αχύρινης δηλαδή καλύβας των αρνοκάτσικων, που αποτελείται από τέσσερα παλούκια (δοκούς), ανάμεσα στα οποία είναι πλεγμένες λεπτές βέργες, έχει δε την εσωτερική της πλευρά σχέτη, με το πλέγμα μόνο, και την εξωτερική της σκεπασμένη με δεμένη καλαμωτή ύλη, λιάσα, λισιά, πλάτη.
- μεριάζω** = παραμερίζω, κάνω στην άκρη.
- μονοτάρι, το** = ένα και μόνο, μονό.
- μουκουρίζω (για ζώα)** = ηχοποιημένο ρήμα από το στοματικό θόρυβο που δημιουργεί το βαρβάτο κριάρι ή τραγί, κατά την οχεία.
- οβορός, ο** = περιφραγμένος χώρος σε μαντρί, όπου σταυλίζονται ζώα, αυλή σπιτιού, βορός.
- πιτούλι, το** = χώρος βεργοπλεγμένος στη μέση ή στην άκρη του τσάρκου ή της καλύβας, όπου απομονώνονται τα πολύ μικρά αρνοκάτσικα.
- πλιότερη, η** = περισσότερη.
- ποδαρώνω** = στηρίζομαι στα πόδια μου, ισχυροποιούμαι.
- πονομάσταρος, ο** = ασθένεια του μαστού, που οφείλεται στο καθυστερημένο για πολύ καιρό άρμεγμα του γάλακτος.
- πρατίνα, η** = προβατίνα.
- προσθηλυάζω** = βάζω το νεογέννητο ζώο στο μητρικό μαστό να βυζάζει, προβυζαίνω.
- πρωιμάδι, το** = αρνί ή κατσίκι που γεννήθηκε πρώιμα.
- πυτιά, η** = ένζυμο που χρησιμοποιείται για το πήξιμο του γάλακτος, στήριξη.
- σαΐτα, η** = λειαμένο σαν μικρή βάρκα ξύλο του αργαλειού, στενό στις άκρες, με πάτο ή χωρίς πάτο και με ατσάλινο άξονα (μασουρίστρα) στη σκαμμένη κοιλιά του, όπου τοποθετείται το μασούρι με το υφάδι και διευκολύνει το πέρασμά του μέσ' από το στόμα του στημονιού, επιταχύνοντας την ύφανση.
- σακκουλομάσταρη, η** = προβατίνα ή γίδα με μαστούς ευρύχωρους σαν σακούλα.
- σβάρνα, επίρρ.** = παρασέρνω, συντρίβω, ανατρέπω.
- σβαρνίζω** = σπάζω με τη σβάρνα τα κομμάτια του οργωμένου χωραφιού, σβωλοκοπώ, σέρνω.
- σίβο, το** = πρόβατο που έχει σταχτοκαφέ σκούρο χρώμα σ' όλο το σώμα του.
- σκάω** = προβάλλω, ανατέλλω, φαίνομαι, εμφανίζομαι.

σουγκάρι, το = βυζαστάρι αρνί.

στέρφο, το = στείρο, άγονο.

τι, σύνδ. = γιατί.

τσαγγάδα, η = προβατίνα ή γίδα που απέβαλε ή γέννησε, αλλά της φύφησε το μικρό της ή αρπάχθηκε από αγρίμι, μα αποδίδει γάλα.

τριπλάρι, το = τρίδυμο.

τσαρκόπορτα, η = βλέπε λέξη: λεσιά.

τσάρκος, ο = μικρή αχύρινη καλύβα, σκεπαστή, στρογγυλού σχήματος, κολλητή στο γιδομάντρι ή προβατομάντρι, που έχει πόρτα και άνοιγμα προς τα μέσα, στο μαντρί, δηλαδή επικοινωνεί με το μαντρί, χρησιμεύει δε για το σταύλισμα των κατσικιών και των αρνιών.

χαλεύω = ψάχνω να βρω, γυρεύω, ζητώ.

χυτόγαλη, η = προβατίνα ή γίδα που δίνει κατά το άρμεγμα εύκολα το γάλα της.

ψίχα, η = ελάχιστη ποσότητα από ένα σύνολο, λίγο.

Τό Γηροκομιό

Τοῦ Δημητρίου Σανιδᾶ

Ἐξαπατοῦσαν, ἐκβίαζαν τά γεροντάκια οἱ κληρονόμοι καί τούς ἔγραφαν τήν περιουσία τους - Ἄκληρα γεροντάκια δίχως κορμιά, τᾶγραφαν στά ἀνήψια τους πού ἔδειχναν ἐνδιαφέρον καί ἀγάπη. Βλέπεις «σέ ὅποιον ὁ Θεός δέν δίνει παιδιά, δίνει ὁ διάβολος ἀνίψια».

Καβάλα τά πηγαίνανε στά Σάλωνα στό συμβολαιογραφεῖο, μέχρι νά κάνουν τή δουλειά τους, καλοπιάσματα, γαλιφιές καί σαραφλίκια. Πατέρα καί Μάνα, λέγανε καί κόλλαγε τό στόμα τους.

Τούς ἔγραφαν τό σπίτι, τά χωράφια, τ' ἀμπέλια, τά περιβόλια καί ὅ,τι ἄλλο εἶχαν κρατήσει γιά γηροκομιό.

Ὅταν πέραγε λίγος καιρός, ψάχνανε νά βροῦν τρόπο νά τούς πετάξουν ἔξω στό δρόμο.

— Νά ξέρεις, πατέρα, τό σπít' δέν μᾶς χωράει οὐλνούς τώρα, βλέπ'ς γίναμε πουλλοί γεννήθηκαν καί τά ἐγγονάκια σας, ὁ Χαραλάμ'ς καί ἡ Βασίλω πῶχουν τ' ὄνομά σας - Λέμε - νά λέμε ἅμα δέν ἔχετε ἀντίρρηση καί σεῖς νά φκιάξουμε ἕνα καλύβ' ἐδῶ παράμερα νά πᾶτε νά μείνετε, τόσο δά χῶρο πού θέλετε ἐσεῖς. Ἐδῶ ἀντάμα θ' ἀραδίζουμε, ἕνα τζέτζερι θάχουμε στή φωτιά, ἕνα συγύριο.

— Ἄει οὐρέ, κάντε ὅπως καταλαβαίνετε, ἐμεῖς ξέρουμε τί μᾶς καρτερεῖ - σᾶς βρωμᾶνε τά χνῶτα μας, εἶναι βαρύς ὁ ἴσκιος μας, ἀπάντησαν τά γεροντάκια μέ σφιγμένη τήν καρδιά. Ὁ ἄνθρωπος ἅμα γεράσει γίνεται βαρύς σάν σίδερο.

Ἄλλοι πάλι λέγανε, νά πᾶτε, νά σᾶς τράξουν κι' τ' ἄλλα τά παιδιά σας - ὅ,τ' πήραμε ἐμεῖς πήρανε κι' αὐτοί.

Ὁ Γερο-Γιαννάκης ὁ Λιούρος εἶχε γράψει ὅ,τι εἶχε καί δέν εἶχε στό γιό του τόν Παναγιώτη.

Ὅσο ζοῦσε ἡ γριά του τοῦφερε ἕνα κύπελλο κρύο νερό ἀπό τή βρύση. Μόλις ὅμως πέθανε κι' αὐτή κανένας δέν τό κοίταζε, κανένας δέν νοιαζότανε γι' αὐτόν, ἡ νύφη του τόν ἔβριζε, τόν ἀπόπαιρνε καί αὐτός φώναζε δυνατά τόν ἄλλο τό γιό του τόν Κίτσο, πού ἔμεινε στήν κορυφή στό Χωριό.

– Ρέ Κίτσο, ὄρα Κίτσο, φέρε μου ρέ λίγο νερό, λίγο ψωμί νά φάω, θά πεθάνω - φώναξε δυνατά, ξελαρυγγιαστά, ἀλλά δέν ἔπαιρνε ἀπάντηση, ἀπόκριση.

– Τί θέλ' τώρα ὁ σκατόγερος καί χουγιάζ' θά γκαρίζ' νά βγεῖ ἡ ψυχὴ του ἀπ' τὴν ἀδικία πού μοῦ ἔκανε καί μέ πέταξε ἔξω ἀπ' τὴν περιουσία του σάν τό διακονάρη, σάν μύγα ἀπ' τό ζυμάρη. Λές καί γώ δέν ἤμουναι, παιδί του, λές καί ἡ γώ δέ δούλεψα στά χωράφια, στά πράματα ν' ἀξάν' τό βιός του - Οὔλα τᾶκανε ἡ γαλύφου ἡ νύφη του ἡ μοδίστρα, τοῦταξε λαγούς μέ πετραχειλία καί τόν πέταξε ὀξω στό γμαροκάλυβο χωρίς φωτάναμα καί τώρα ζεῖ ὁ μεγαλονοικοκύρης ὁ Λιοῦρος μέ τό ξεροκόμματο τῆς ρούγας.

– Ἐσύ, ρέ τρανέ, τέρα νά μέ πᾶς ταχειά στό γιατρό δέν μπορού - εἴμ' ἄρρουστους.

– Πές στό μικρό τό γιό σου, πού τοῦδωσες ὅλα τά ποτιστικά τά περιβόλια νά σέ πάει - Ἐχει κι' ἀδειές, ἐγώ ἔχω δουλειές, πρέπει νά πάω γιά μεροκάματο νά ζήσω τά φαμελιά μου ἔξω στόματα καρτεροῦν ἀπό δυό χέρια.

– Γιατί οὐρέ ἐσένα σέ ἀδίκησα;

Ὅ,τ' εἶχα σᾶς τά μοίρασα καλλίτερα καί ἀπ' τό Θεό, σά δίκαιος γονιός πού εἶμαι - Δέν ἀδίκησαν κανέναν, σᾶς τ' ἄδωκα καί σεις τά μοιράσατε σάν ἀδέρφια, τά κληρώσατε, τώρα τί μέ φορτώνεσαι; Τί νά σοῦ δώσω, τὴν ψυχὴ μου;

Ἀφῆστε με, οὐρέ νά πεθάνω ἀβοήθητος, ἐγώ τά ψωμιά μου τᾶφαγα καί ἀντί νά σᾶς ἀφήσω τὴν εὐχή μου θά σᾶς βαρυγκομήσω, θά σᾶς καταραστῶ.

Ὅταν ὁ γέρος ἔφτασε στό ἀμὴν, τότε στείλανε τὴ νύφη μέ τό ζωντανό νά φέρουν τό γιατρό ἀπὸ τὴν πόλη.

– Ἀδύνατος εἶναι ὁ γεροτάκος, ἔχει ἐξαντληθεῖ, εἶπε ὁ γιατρός, νά τοῦ φκιάξετε κανένα κατόπουλο νά πιεῖ λίγο ζουμό καί σιγά - σιγά ν' ἀνοίξει τό στομάχι του καί νά τοῦ δίνετε σοῦπες καί κρέας.

Ἐφυγε ὁ γιατρός, σφάξανε τά κουτόπουλο καί μέ τὴν πρώτη κουταλιά τῆς σούπας ὁ γέρος γούρλωσε τά μάτια του, τᾶφερε γυρωβολιά, κάτι φιθύρισε καί ξεψύχησε.

Τώρα ἡ νύφη κακοπαθιέται, ὄχι γιὰ τό γέρο πού πέθανε, ἀλλὰ γιὰ τό... κουτόπουλο.

– Ρέ τόν κιαρατά τό γιατρό, δέν μᾶς ἔλεγε ὅτι ὁ γέρος θά πεθάνει, σφάξαμε τό κουτόπουλο, θά τό πηγαίναμε στά Σάλωνα νά πάρουμε λίγο λάδ', λίγο πετρέλαιο γιὰ τό λύχνο.

Τά ἀνήμπορα γεροντάκια πού μένανε μοναχά τους κάνανε καί χωρατά.

– Γέρο, ἐσύ δέν μπουρεῖς

Ἐγώ δέν μπουρῶ

Ποιός θά πάει

νά μᾶς φέρει νερό;

Ὁ Γέρο-Λαρμάκης ἔγραψε τό σπίτι στὸν τελευταῖο γιό του, τὸ Νικολό.

Ἡ νύφη του τὸν πέταξε ἔξω.

– Νά φύγεις, ρέ κωλόγερε, βρωμόσκυλο τ' κιαρατά, νὰς πᾶς στὰ τσακίδια ἐκεῖ πού φέν' ὁ ἥλιος τό φωμί - Παλιτόμαρο, παλιοσα-
χτιάνι - Δέ χωρᾶς ἐδῶ μέσα γκρινιαρόσκυλο, νά πᾶς νά γκρεμιστεῖς
κάτ' ἀπ' τὸν Κοκκινόβραχο. Σκουλήκια μαυρομάτικα θά βγάλεις,
θά γκαρίζεις νά βγεί ἡ ψυχὴ σου - Οἱ ἄλλ' οἱ προκομμένοι οἱ γιοί σου
ἤρθανε καλά - καλά ἀπ' τὸ Ἀθῆνες μᾶς μοιράσανε καί τώρα δέν
νοιάζονται - Νά τούς γράψεις νάρθοῦν νά σέ πάρουν, νά σέ γευ-
τοῦν κι' αὐτοί.

Τότε ὁ γεροντᾶκος, πῆρε μιά τσέργα καί μιά βελέντζα πού εἶχαν
μείνει ἀπὸ τὰ προικιά τῆς γριᾶς του, μέ βαρεῖα βήματα καί κατάρ-
ρες πῆγε νά ξεχειμωνιάσει στὴν σπηλιά στὰ κάτω ἁλώνια τοῦ χω-
ριοῦ. Ἐβγάλε ὅλα τὰ μικρά λιθάρια ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ σπηλιά, πού
πέταξαν οἱ γονεῖς μας τὸν παλιό καιρό καί φώναζαν «ἀνάθεμα τό
Βενιζέλο».

Ἐκεῖ λοιπὸν ξεχείμασε ὁ γεροντᾶκος μέ τό ξεροκόμματο τῶν
συγχωριανῶν του.

– Ἐ! πῶς πᾶτε, γερόντια, ἐδῶ ἐσεῖς; ρώτησε ὁ γραμματιζούμε-
νος ἀνιψιός πού ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

– Ἐ! τί νά πᾶμε, παιδάκι μ'; Ἐδῶ μέ τὴ θειά σου μοιράζομε τὴ
στάχτη καί τσακωνόμαστε - Οὔλα μᾶς φταῖνε.

Μείναμε μοναχοί μας, μόνο στό Θεό ἔχουμε ἐλπίδα καί στὴν
Ἀγία Παρασκευή, πού στέκεται ἀγνάντια καί ἔχει τὴν ἔννοια μας.
Οἱ ἄλλ' οἱ θικιοί μας οἱ προκομέν' πήρανε τὰ παράνταλα, δέν νοιά-
ζονται ἂν ἔχουν ἀφήσει πίσω γονικά δυό σκελετωμένα κορμιά, δέν
βαριέσαι, γιέ μ', ἄς εἶναι καλά.

Ἐχουμε αὐτόν τό μικρό, τό Δῆμο, τὸν εἶχαμε γιὰ στήριγμα, γιὰ
παρηγοριά, τοῦ τὰ γράψαμε ὅλα, ἀλλά αὐτός δέν μᾶς λογαριάζ',
μᾶς ἀσκουντάει, μᾶς ἀποπαίρν', ἀλλά παιδάκι μ', «κάν'ς πάθ'ς κοι-
λιάς' μὴ σέ πονέσ'», ἔχει ὁ καιρός γυρίσματα καί κλωθογυρίσματα,

θά τά βροῦνε οὔλα μπροστά τους, μονάχα πού δέν θά ζῶ νά βλέπω, νά καμαρώνω τά χάλια τους, τήν κατάντια τους, τήν προκοπή τους.

Ἐμεῖς, παιδάκι μ', δέν ἔχουμε κανέναν νά μᾶς γεροκομήσει, νά μᾶς κουβαλήσ' λίγο νερό, νά μᾶς φτιάξ' μιὰ χλιαριά φαῖ, νά μᾶς φτιάξ' μιὰ κάσα νά μᾶς πετάξ' μέσ' τό λάκκο νά ξαποστάσουμε - νά ξενοιάσουμε.

- Ἐσύ, ρέ μπάρπα Ἀποστόλ', ἤσουνα Παρνασσός, κατέβασες κάτω ὅλα τά βουνά, πῶς κατάντησες ἔτσι;

- Χρόνος καί κόμπος, παιδάκι μ', μᾶς γέρασαν τά βάσανα, οἱ δυστυχίες, οἱ πολέμοι. Σπάσανε τά παῖδια μας, ἀνοίξανε τά νεφρά μας ἀπό τά βάρη πού σηκώναμε. Φυτέψαμε ἐλιές, ἀνοίξαμε γαρδούς καί φυτέψαμε ἀμπέλια. Τά λιθάρια μονάχα πού σπάσαμε μέ τά βαριά γιά νά φτιάξουμε πεζούλια, νά προστατέψουμε τό λίγο χῶμα νά μή πάει πεσκές στή θάλασσα μέ ταχυδρόμο τόν Κολοβατιανό ποταμό. Τίποτα δέν κάμαμε, παιδάκι μ', λιθάρια κοιλάγαμε στόν Κοκκινόβραχο. Γιά μᾶς τώρα, γιέ μ', ἔγειρε ὁ ἥλιος, πάει, βασίλεψε... Γίναμε περίγελος τῶν σκυλιῶν καί ἀναγέλασμα τῆς κοινωσίας, ἔτσ' πού καταντήσαμε.

Τά γεροντάκια στό χωριό τρώγανε ποῦ καί ποῦ καί ξύλο ἀπό τά παιδιά τους.

- Τό Νικολό τό Ζολώτα τόν θυμᾶμαι καλά, λέει ἡ γριά Κοντήλω, τροῦμα τόν εἶχα μπάρπα ντέ - κράταγε ἡ συγχωρεμέν' ἡ γιαγιά μ' ἀπό τό σοί αὐτό. Ὁ Νικολός ἦτανε Λοχίας στό στρατό, ὑπηρέτησε στό 19ο Σύνταγμα ἔξ (6) χιλιόμετρα μακριά ἀπό τήν Τσουμαγιά. Ὅταν ἦρθε στό χωριό ἔφερε καί ἕνα μπακρατσάκι. Δέν ἐκτίμησε τά γονικά του. Εἶχε γυναίκα τήν Παγώνα, κινάει γκαστρωμένη ἡ χριστιανή κι' κάν' δυό ὁμορφες - χαριτωμένες τσοπροῦλες.

Ἐγώ θυμᾶμαι σάν τώρα δά, πάγαινα νά φτιάξω στρούγκα, ρίχναμε τότε τή στρούγκα πέρα σάκει στά κριθαροχώραφα.

Τράω, τί νά δῶ; βλέπω τό Νικολό βαμπακλωμένο. Σκιάχτηκα, ἦτανε βλέπεις κι' χωρατατζής, ἦτανε ἀστεῖος, πανηγύρι.

- Μπαρπα, τί ἔπαθες; - Δέν εἶμαι καλά, μοῦ εἶπε.

Σέ δυό - τρεῖς μέρες τόν πήγανε στό νοσοκομεῖο στά Σάλωνα καί πέθανε. Σέ λίγες μέρες πέθανε καί ἡ Παγώνα, ἡ γυναίκα του. Ἀπομείνανε τά κοριτσάκια πεντάρφανα. Στή γρίπη τοῦ 1918 τό χινόπωρο, πεθάνανε κι' αὐτά. Ξεκλήρισε ντίπ, τό ἡῦρε ἡ γονική κατάρρα ἀπ' τ' ἀνάδ', τόν βαρυγκόμησε ὁ γονιός του. Τροῦμα, πιδάκι μ', ἔδερνε τά γονικά τ'.

Ὁ Γιωργούλας, οὐ πατέρας, ἕνας κακότροπος ἄνθρωπος, δέ λέω, ἀλλά, παιδάκι μ', ὅ,τι καί νᾶναι, γονιός εἶναι. Ἔλεγε ἀπό κάτω ἡ Ξάκιστ' ἡ γυναίκα του ἀπό πάνω ὁ Γιώργης, δηλαδή αὐτός καί ἀπό πάνω ὁ Νικολός, ὁ γιός του, πού τοὺς ἔδερνε καί τοὺς ἔβαζε ἕνα πάνω στὸν ἄλλο καί τοὺς πατοῦσε καί τοὺς ἔφευγε καί καμιά τῶν γερόντων ἀπὸ τό φόβο καί τὴν πίεση. Τοὺς ἔβαζε νά φᾶνε τίς ἀκαθαρσίες.

Τοὺς ἔφκιαξε στὸ τελευταῖο ἀλώνι ἕνα καλύβι καί τοὺς ἔβαλε μέσα νά ζήσουν καί τό χειμῶνα ἀνάβανε φωτιά καίγοντας τίς φράχτες τῶν περιβολιῶν τοῦ χωριοῦ.

Τὸν Γιωργούλα, τὸν ἔλεγαν καί «κανονάκια».

— Ρίξε, ρέ γέρο, ἕνα κανονάκι, τοῦ λέγανε καί αὐτός δέν ἔχανε καιρό, ἔπαιρνε χῶμα ἀπὸ κάτω στὸ χέρι του καί τό φύσαγε λέγοντας: στάχτ' κι' κουρνιαχτός ἡ φαμίλια τοῦ Νικολοῦ, νοῦρλος νά μὴ μείνει, νά μὴ πιάσει ἡ παραστιάτ' στάχτη.

Ὅταν πηγαίνει σέ κανένα σπίτι, ζητοῦσε ἕνα κουτάλι, ἔπαιρνε στάχτη ἀπὸ τό σταχτολόγο καί τὴ φύσαγε λέγοντας πάντα τίς ἴδιες κατάρες.

Ὁ οὐρανός ἦτανε ἀνοιχτός καί ὁ Θεός ἄκουσε τίς κατάρες του.

Ὁ Γεροπλιαστ'κόγιαννος, ὅ,τι εἶχε καί δέν εἶχε τά μοίρασε στά παιδιά του, σάν καλός γονιός πού ἦτανε, καί κάθησε μέ τὸν μικρότερο, τὸν Παναγιώτ'. Κατάπεσε ἀπ' τά ποδάρια του. Ἐπεσε κατὰς, σβαρνιότανε. Ὁ Παναγιώτης ἔλεγε: «ὅσα πῆρα γώ, πῆραν καί οἱ ἄλλ', ἄς σέ τράξνε καί κεῖνοι». Πέρανα, μᾶς λέει ὁ γερο-Ταλιαμπές, τὸν ἔβλεπα, μέ διάταζε, καταριότανε τὴ φαμίλια του. Μαγαριζότανε ἀπάνω τ'. Εἶχε μιά φουστανελοῦλα κοντὴ καί εἶχε γίνει κατὰμαυρ' ἀπὸ ἄσπρη ποῦτανε.

Ἀπὸ αὐτά τά κόκκαλα γεννηθήκανε τόσοι νοματαῖοι. Ὁκτώ παιδιά καί 50 ἐγγόνια καί ξαγόνια, μιά θράκα, ἕνα χωριό. Εἶχε 800 γιδοπρόβατα, ὑποστήριξε ὅσο μπορούσε ὅλα τά παιδιά του, ἀλλὰ αὐτά ἦτανε παλιόπαιδα, δέν εἶχανε καλὴ φαμελιά.

Πηγαίνανε κι' τ' παίρνανε τά γίδια οἱ κλέφτες, καί κανέναν δέν νοιαζότανε. — Τί μέ νοιάζει ἐμένα, λέγανε, ἕνας μεζές μοῦ πάει, μοῦ ἀνήκει, θά κάτω γώ νά βγάλω πέρα τσ' κλεψιές;

Ποῦ ἔπρεπε αὐτὴ ἡ φαμίλια νά εἶναι μονόγνωμη καί νά τὴν τρέμει τό χωριό.

Ἔκανες καλὰ παιδιά; ἀξάνει τό βιός σου, ἡ περιουσία σου. Ἔκανες παλιόπαιδα, παλιοφαμελιά, «χέσε μέσα κι' ἔβγα ὅξω», πού λέμε.

Ἡ νύφη τὰ γκρίνιαζε τὰ γεροντάκια, τὰ ἀπόπαιρνε, τὰ χτύπαγε καί πάνω στά νεῦρα της πέταγε ὅ,τι ἔβρισκε μπροστά της, σκαμνιά, καρβέλια, καί ἄνοιγε τὰ κεφάλια τους. Μετά τό μετάνοιωσε ἀπό φόβο καί παρακάλαγε τὰ γεροντάκια νά μή μαρτυρήσουν τίποτα στόν ἄνδρα της, θά τήν σκότωνε, θά τήν ἔδιωχνε.

– Τί ἔπαθες, ρέ μάνα;

– Τίποτα, παιδάκι μ', τίποτα... νά, πεδοκλώθηκα καί ἀποστόμισα. Τί περίμενες τώρα, παιδάκι μ', ὁ γέρος ἤ ἀπό πέσμο ἤ ἀπό χ... θά πάει, εἶπε ἡ γερόντισσα καί ἔσκασε μέ τό ζόρι ἓνα χαμόγελο γιά νά σβήσει καί τίς τελευταῖες ἀμφιβολίες τοῦ γιοῦ της.

Ὑπῆρχαν καί παιδιά πού νοιαζόντουσαν γιά τὰ γονικά. Ὁ γέρος πλανεύεται μέ μιά καραμέλα, μ' ἓνα λουκούμι, μ' ἓνα γλυκό λόγο.

Γεροντάκια ἀπολησμονημένα, παρατημένα, παραμελημένα πέθαναν μέσα στή φτώχεια, τή βρώμα καί τήν ἐγκατάλειψη.

Ἀφοῦ ζήσανε πολλά παραδείγματα, λέγανε στά παιδιά τους, πού ἐπέμεναν νά τοὺς γράφουν τήν περιουσία τους:

– Τό θέλω, ρέ, αὐτό τό σπίτι καί τό χωράφι γιά γηροκομιό, τό θέλω γιά τὰ γηρατειά μ', γιά νά μή μέ πετάξετε ταχειά ὅξω σάν τή μύγα ἀπ' τό γάλα, σάν τόν Γερο-Λαρμάκ', σάν τό Γερο-Γιωργούλα. Νά μή μέ πετάξετε ἔξω ἀπό τό βιός μου, ἀπ' τόν ἀγώνα μου, ἀπό τήν περιουσία μου. Τά θέλω ὅσο ζῶ καί ἔχω ἀνοιχτά τὰ μάτια, νά τάχω παρηγοριά, ἴσκιο καί παραθαριά.

Ἄμα κλείσω τὰ μάτια μου, κάντε ὅ,τι θέλετε. Πετάξτε με μέσα σ' ἓνα λάκκο ἢ πετάξτε με στό ρέμα τῆς Ἀβασκαντήρας νά μέ φᾶνε τά σκυλιά, τὰ ὄρνια. Πετάξτε με κάτ' ἀπ' τό Γεροντόβραχο νά ξενοιάσω.

Τί θές, οὐρέ, τώρα, νά δώκω σέ σένα τὰ καλὰ χωράφια, τίς κωλαριές, τὰ ιδιώματα καί στοὺς ἄλλους τί νά τοὺς δώκω τίς γμαροκυλίστρες, τίς ξελάστρες καί νά μήν ἔχω μοῦτρα νά τοὺς κοιτάξω κατάματα; Δέν τὰ παίρνω, οὐρέ, μαζί μου... Ἐγώ дуό μέτρα χοῦμα δικαιοῦμαι, ἐσεῖς θά τὰ πάρετε.

Κρατῶντας ὁ γέρος πισινή, τό γηροκόμιο του, ὅλοι τόν ὑπολογίζουν, τόν νοιάζονται, τοῦ κουβαλᾶνε νεράκι, τοῦ δίνουν λίγο ψωμάκι νά λημεριάσει. Ἀπό τότε βγήκε καί ἡ παροιμία «κράτα, γέρο, πισινή, νά μή χτυπᾶς τήν κεφαλή».

* * *

Πέρασαν χρόνια καί αἰῶνες καί ἦρθε ὁ μεγάλος χαλαστής, πού κανέναν πιά δέν νοιάζεται γιά χωράφια καί ἀμπέλια, γιά σπίτια καί

περβόλια. Γιόμωσαν τά χωράφια μέ ἀγκάθια, κέθρα καί πουρνάρια καί ἔμειναν σέ αἰώνια ἀγρανάπαυση.

Τά σπίτια πού κράτησαν στόν ἴσκιό τους καί στήν ἀγκαλιά τους πολυφαιμέλιτες μέ γέλια, γλέντια καί χαρές, τώρα κατάντησαν σοριάδες καί χαλέπιτα ἀπό τήν ἀνθρώπινη ἀπονιά καί ἀδιαφορία.

Τά γεροντάκια πού μείνανε στά χωριά καί κρατᾶνε ἀκόμα στά χέρια τους τήν παράδοση καί φυλᾶνε θερμοπούλες, ὅταν τά ἀνταμῶνουμε καί συζητᾶμε, μᾶς λένε:

«Χρόνος καί κόμπος, λίγα εἶναι τά ψωμιά μας ἀκόμα», οἱ παπποῦδες μας τά λέγανε καλά: «γέρος εἶσαι; δέν φελᾶς, μόνο τό ψωμί χαλᾶς».

Ὅσο περνᾶνε τά χρόνια καί βλέπεις νά μαζώνει τό κουβάρι σου καί νά σώνεται τό λάδι ἀπό τό λυχνοφάναρό σου, τόσο σφιχτά τό κρατᾶς καί τό σηκώνεις ψηλά.

Τά ξεχασμένα γεροντάκια τῶν ὀρεινῶν χωριῶν κρατᾶνε μέ σιγουριά μιά ἱστορία χρόνων καί χρόνων καί τό χλωμό καί ἄρρωστημένο φῶς τοῦ λυχναριοῦ, τοὺς παρηγορεῖ, τοὺς δίνει κουράγιο γιά ζωή καί προσμονή. Προσμένουν μέ λαχτάρα τά παιδιὰ τους, τά ἐγγόνια. Νά ἀνοίξουν τό σπίτι τους νά μπεῖ μέσα ἡ ἀνοιξη, τό φῶς τῆς ἐλπίδας καί τῆς παρηγοριᾶς.

Ὁ γέρος, ὅσο κι' ἂν τά χρόνια βαραίνουν τίς πλάτες του καί ἀδυνατίζουν τά ποδάρια του, διψάει γιά ζωή, γιά γλέντια καί κλαρίνα.

«Ἡ ψυχὴ μου, οὐρέ, λαγκάζει καί θέλω νά σηκωθῶ, νά γλεντήσω, νά χορέψω, ἀλλά τό κορμί μου μέ πρόδωσε», λέει καί κρατῶντας τό λυχνάρι ψάχνει μέσα στό σκοτάδι τῶν ἀναμνήσεων νά ἀνταμώσει τά νειάτα του. Νά ἀναγνωρίσει τήν λεβεντιά του, τοὺς ἀγῶνες του γιά λευτεριά, τίς παλληκαριές του, τά κατορθώματά του.

Εὐπνᾶνε μέσα του βραχολιά ἀπό ἀνθρώπους πού πέρασαν - παπποῦδες, πατεράδες, γιαγιάδες -, χωριανοί του πού χάθηκαν στοὺς ἀγῶνες γιά λευτεριά καί ἀνεξαρτησία.

Τέτοιες σκέψεις βουίζουν στό μυαλό του σάν τσιγκλισμένο μελίσσι, καί βασιτίζεται ἀπό τό παράθυρο νά μὴ σωριαστεῖ καταγῆς.

— Πάει, οὐρέ, χαθήκανε οἱ ἀξίες πού πιστεύαμε, πού πολεμούσαμε καί χύναμε τό αἷμα μας. Τώρα εἵμαστε γιά κλάματα, μᾶς εἶπε ὁ γέρος καί ἓνα δάκρυ σφηνώθηκε στίς κόγχες τῶν ματιῶν του.

Ἡ γριά κάθεται ἔξω στό χαγιάτι κάτω ἀπό τό γλυκό φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Ἀκουμπάει μέ στοργή πάνω στόν ἀργαλειό της καί ἀρχίζει νά ξεῦφάνει τό ὑφάδι τῶν ἀναμνήσεων, μέ τά ὁμορφα χρώματα, λουλούδια, δένδρα καί πουλιά.

Θυμᾶται, πού σάν χθές ἔγινε νύφη, πέντε (5) παιδιά ἀνάθρεψε μέ λάχανα καί βορβούς. Πλάτη μέ πλάτη δούλεψε μέ τό γέροντά της καί τά μεγάλωσε καί τά σπούδασε καί τώρα ἔφυγαν. Φκιάξανε ἀλλοῦ φωλιά, σπίτια καί οἰκογένεια, καί μείνανα δυό ἀνήμπορα γεροντάκια, δυό κούτσουρα μοναχά τους.

Τό μόνο πού τούς ἔμεινε καί τούς γλυκαίνει τόν πόνο εἶναι ἡ προσμονή. Μετρᾶνε τίς μέρες μία - μία καί καρτερᾶνε νά ξαναδοῦν τά παιδιά τους, τά ἐγγόνια τους πρίν κλείσουν τά μάτια, πρίν τούς χτυπήσει ὁ χάρος τήν πόρτα - ἓνα γράμμα, μιὰ εἵδηση, τούς γεμίζει τήν ἄδεια καρδιά τους καί τούς δίνει θάρρος νά συνεχίσουν νά ζοῦν -, «ἄς λάμπει ὁ ἥλιος καί ἄς εἶναι καί στήν ἀνατολή», λένε καί κλαῖνε.

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

Τοῦ Γεωργίου Κουτσοκλένη

α'. Ὁ Κορυδαλλός

Τσοπανόπουλο ἦταν τό ὁμορφο πουλί μέ τήν κατσούλα στό κεφάλι, πού δίνει χαρά κάθε πρωί, ὅταν ἡ χρυσαυγή μᾶς φέρνει τήν καινούργια μέρα. Γιά τόν Κορυδαλλό μιλάμε.

Μιά μέρα, ἐκεῖ πού φύλαγε τό κοπάδι του, τόν πῆρε ὁ ὕπνος. Τά γιδοπρόβατά του, ξεγελασμένα ἀπ' τό δροσερό χορταράκι ἀπομακρύνθηκαν σιγά - σιγά καί κοντά σ' αὐτά καί τά δυό του σκυλιά, οἱ καλοί καί πιστοί του φύλακες. Κάποτε ξύπνησε τό τσοπανόπουλο, κοιτάζει γιά κοπάδι του, ἀλλά δέν τό βρῆκε πουθενά.

Ἄρχισε νά ψάχνει, ἀνεβοκατεβαίνοντας τίς ραχοῦλες, ὅπου ξαφνικά ἀνταμώνει ἓνα λύκο.

– Βρέ Λύκε, μήπως πῆρε τό μάτι σου τό κοπάδι μου;

– Τί θά μοῦ δώσεις γιά νά σοῦ πῶ; λέει ὁ Λύκος.

– Ἐνα ὁμορφο, παχύ κριάρι! προτείνει ὁ Κορυδαλλός.

– Ἐ! τότε ἀκολουθὰ με, νά σέ πάω ἐκεῖ πού βρίσκεται τό κοπάδι σου, ἀπ' τό ὁποῖο ἔφυγα κυνηγημένος ἀπ' τά ἄγρια σκυλιά σου καί ιδιαίτερα ἀπό κεῖνον τό πολύ κακό Μπιλιόνη.

Ξεκίνησαν καί σέ λίγο ἔφθασαν ἐκεῖ πού τό κοπάδι ἔβοσκε ἀμέριμνο. Χάρηκε τό τσοπανόπουλο καί ἀμέσως ἔπιασε τό κριάρι πού εἶχε ὑποσχεθεῖ στό λύκο. Τά σκυλιά, πού σκοπό τους εἶχαν τάξει νά φυλᾶνε τό κοπάδι ἀπ' τούς λύκους, θύμωσαν καί ἔφυγαν. Τότε ὅμως ὁ λύκος σάν εἶδε ὅτι τό κοπάδι δέν εἶχε τούς φύλακές του ρίχτηκε καί ἔπνιξε τά πρόβατα.

Τότε, μόλις τό τσοπανόπουλο εἶδε ὅτι ἔμεινε μέ τήν γκλίτσα του μόνο, πνιγμένο ἀπό τήν ἀπελπισία του, παρακάλεσε τό Θεό νά τό κάνει πουλί καί ὁ Θεός τό μεταμόρφωσε καί τό ἔκανε Κορυδαλλό. Ἀλλά σάν Κορυδαλλός δέν ἄφησε τήν κατσούλα τῆς κάπας του καί δέν ἔπαψε νά μαυλαίει τά σκυλιά καί νά λέει:

– Σκύλα μ', σκύλα μ', Μπιλιόνη μ' σσοῦ!

β'. Ἡ Βλαχούλα

Καί τοῦτο τό πουλί, πού εἶναι λίγο πιό μεγάλο ἀπ' τή Σιταρίθρα καί λίγο πιό μικρό ἀπ' τό κοτσύφι, ἦταν κάποτε ἄνθρωπος. Ἡ δουλειά του ἦταν Βαλμάς. Εἶχε μιά λακ(ι)νιά ἄλογα καί τά ἔβροσκε πάνω στά ὄμορφα λιβάδια.

Μιά μέρα, ὅταν μέτρησε τ' ἄλογά του διαπίστωσε ὅτι τοῦ ἔλειπε ὁ ὄμορφος Ντουρή, ἐκεῖνο τό περήφανο, κοκκινωπό ἄλογο πού τό καμάρωνε ιδιαίτερα. Ἀνήσυχος, ἄρχισε νά τό ψάχνει κι' ὅποιον ἔβρισκε, τόν ρωτοῦσε: «Μήν εἶδες τόν Ντουρή;». Κανέννας ὅμως δέν τόν εἶχε δεῖ καί τότε πῆρε τά βουνά φωνάζοντας: Ντουρή, Ντουρή, Ντουρή!!!

Ἀπογοητεύτηκε τότε καί πικραμένος παρακάλεσε τό Θεό νά τόν κάνει πουλί. Ὁ Θεός τόν ἄκουσε καί τόν ἔκανε «Β λ α χ ο ὑ λ α».

Ἡ Βλαχούλα ἀπό τότε ζεῖ πάνω, ψηλά στούς ἀπότομους βράχους, γιά νά μή φαίνεται ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους καί ἀπό κεῖ ψάχνει νά βρεῖ τόν Ντουρή της φωνάζοντάς τον συνεχῶς, Ντουρή, Ντουρή, Ντουρή, μέ τήν ἐλπίδα νά τήν ἀκούσει αὐτός.

Κάποτε - κάποτε, κατεβαίνει στό λιβάδι πού βόσκουν τά πρόβατα καί κάθεταί πάνω στή ράχη κάποιου καί φαίνεται πῶς τό ρωτᾷ, μήπως εἶδε τόν ἀγαπημένο της Ντουρή.

γ'. Ὁ Βαλμάς

Παρόμοιος μέ αὐτόν τῆς Βλαχούλας εἶναι καί ὁ μῦθος τοῦ ἄλλου πουλιοῦ, πού τό λέμε «Βαλμά», ὁ ὅποιος ὅμως ἔχασε ὀλόκληρη τή λακνιά του καί ἡ θλίψη του τόν ἀνάγκασε νά παρακαλέσει τό Θεό νά τόν κάνει πουλί.

Τό θέλημά του ἔγινε καί ὅσοι ζοῦνε πάνω στά δάση τόν ἀκοῦνε νά φωνάζει: Βαλμά, Βαλμά, Βαλμά...

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Ε'. ΔΕΣΦΙΝΑ

Ε'. ...ἡ ζήλεια νᾶταν ψώρα

Τοῦ ΓΕΝΙΚΟ΄ς

Δεσφίνα. Γιά τοῦτο τό χωριό καί τί δέν ἔχει γραφεῖ καί εἰπωθεῖ...

Στό περιοδικό «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ» (σελ. 1736-1737, 1911-1915 καί 2045-2046), ἔχει δοθεῖ, κατά κάποιο τρόπο, ἡ ταυτότητα τοῦ χωριοῦ.

Ἀκόμα, πολλά λέγονται ἀπ' τούς γύρω κατοίκους τῆς περιοχῆς, ἴσως ἀπό ζήλεια, ἴσως γιατί δέν γνώριζαν καλά τήν κοινωνία του, ἀφοῦ αὐτή ἦταν κλειστή στούς ἄλλους.

Λένε π.χ., περιπαικτικά βέβαια, ὅτι κάποτε κάποιος ἔχτιζε ἓνα σπίτι καί τό βασικό ξύλο τῆς σκεπῆς, ἡ μάνα δηλαδή, δέν ἔφτανε, γιατί ἦταν κοντότερο γιά λίγα ἑκατοστά. Τό πρόβλημα μεγάλο καί γιά νά τό λύσουν, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, ἔπειτα ἀπό πολλή σκέψη, ἀποφάσισαν νά τό βάλουν στό νερό γιά νά... παπαρώσει καί ἄ μακρύνει ὅσο τούς ἔλειπε...

Μιά ἄλλη ἱστορία θέλει, δύο ἀδελφια νά παραπονοῦνται, γιατί τό χωράφι τους δέν ἦταν παραγωγικό.

– Τό σπείραμε κριθάρι, σιτάρι, ρεβύθια καί τίποτα δέν ἔκανε.

Καί οἱ... ἀτσιδες τότε τούς πρότειναν, τούς ὑπέδειξαν δηλαδή, νά τό σπείρουν ἀλάτι. Ἐκεῖνοι τό ἔσπειραν, ἀλλά σέ κεῖνο οὔτε ἀγριάδα δέν φύτρωσε. Καί ὅταν τά ἀδελφια παραπονήθηκαν στούς φίλους πού τούς ὑπέδειξαν νά τό σπείρουν ἀλάτι, ὅτι δέν φύτρωσε οὔτε χορταράκι, ἐκεῖνοι τούς εἶπαν:

– Ἔ! τότε τό τρῶνε οἱ ἀκρίδες...

Τότε τά ἀδελφια ἀποφάσισαν νά ἐξοντώσουν τίς ἀκρίδες καί ἀρματώθηκαν, παίρνοντας ὁ καθένας τους ἀπό μιά ματσакάσα, πῆγαν στό χωράφι καί κάθισαν ὁ ἓνας ἀπέναντι στόν ἄλλον. Ἔστησαν δηλαδή καρτέρι στίς ἀκρίδες, παραμένοντας ἀκίνητοι.

Κάποια στιγμή, γιά ἀναποδιά, μιά ἀκρίδα πῆγε καί κάθισε πά-

νω στό κούτελο τοῦ ἑνός, τοῦ Γιάννη. Ὁ Γιάννης ὅμως δέν μποροῦσε νά στρέφει τή ματσακάσα του πρὸς τό κούτελό του, γιατί ἡ ἀκρίδα θά ἔφευγε καί αὐτός θά ἔχανε τήν εὐκαιρία νά τήν σκοτώσει. Τότε μέ ἓνα σφύριγμά του, συρτό, σιγανό, συνθηματικό, εἰδοποίησε τόν ἀπέναντι ἀδελφό του καί μέ τό χέρι του τοῦ ὑπέδειξε τήν ἀκρίδα πού καθόταν στό κούτελό του καί κεῖνος, ὁ Μανώλης, ἀμέσως τοῦ ἔδειξε ὅτι κατάλαβε τί τοῦ ἔλεγε ὁ Γιάννης, τοῦ ἔκανε σινιάλο νά παραμείνει ἀκίνητος, σήκωσε τή ματσακάσα του καί σκόπευσε τήν ἀκρίδα, τήν καθισμένη στό μέτωπο τοῦ ἀδελφοῦ του... καί μπάμ καί κάτω ὁ Γιάννης...

Ἑκατό χρονῶν λαγός

Ἐκεῖνα τά χρόνια, οἱ μεταφορές γινόντουσαν μέ τά ζῶα φόρτου, δηλαδή μουλάρια καί γαϊδούρια· τ' ἄλογα τά εἶχαν γιά τούς κάμπους καί γιά καβάλα.

Ἀργότερα, μᾶς ἦλθαν τά κάρα, ἀλλά πρὶν ἀπ' αὐτά ἔκαναν τήν ἐμφάνισή τους καί οἱ καμῆλες.

Στά Σάλωνα ὑπῆρχαν 2-3 καμηλιέρηδες μέ 3-4 καμῆλες ὁ καθένας καί ἐξυπηρετοῦσαν τήν περιοχή στίς μεταφορικές ἀνάγκες. Ἔχουμε μαρτυρία ὅτι καμῆλες ἀπ' τά Σάλωνα ἔφερναν στά μακρινά, γιά τήν ἐποχή, Τρίκαλα, σαποῦνι κ.ἄ. ἀγαθά.

Κάποτε χρειάστηκε νά μεταφερθεῖ ἀλάτι ἀπ' τή Σκάλα, δηλαδή τήν Ἰτιά, πού ἐκεῖ εἶχε φθάσει μέ μαοῦνες ἀπ' τό Μεσολόγγι, πάνω στήν ὄρεινή Δεσφίνα.

Οἱ ἀνάγκες τοῦ χωριοῦ σέ ἀλάτι ἦταν μεγάλες, γιατί ἔπρεπε νά ἀλατισθοῦν οἱ μεγάλες ποσότητες τυριοῦ πού παρήγαγε τό χωριό.

Νά ἡ εὐκαιρία γιά τή μεταφορά τοῦ ἀλατιοῦ μέ μιὰ καμήλα. Τή φόρτωσαν λοιπόν καί σιγά - σιγά αὐτή ἀνέβηκε στή Δεσφίνα. Σάν ἔφτασε ἐκεῖ στήν πλατεῖα, κάτω ἀπ' τόν πλάτανο, ὁ καμηλιέρης τή διέταξε κι' αὐτή γόνάτισε γιά νά τήν ξεφορτώσει.

Ὅμως τέτοιο ζῶο δέν εἶχε φθάσει ἄλλοτε στό χωριό καί ὅλοι οἱ Δεσφινιώτες, ἄνδρες καί γυναῖκες, ἔφθασαν στήν πλατεῖα γιά νά δοῦν τό... παράξενο θηρίο. Κανείς ὅμως δέν μποροῦσε νά δώσει ἀπάντηση στό ἐρώτημα:

– Τί εἶν' φτό πάλ';... ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν: Τί εἶναι αὐτό πάλι;

Τότε ἀποφάσισαν νά ἀπευθυνθοῦν στόν... σοφό τοῦ χωριοῦ, πού ἤξερε νά λύνει ὅλα τά προβλήματα, ὅταν αὐτά παρουσιαζόντουσαν. Ἐφτασε ὁ γέρος, κοίταξε τό ζῶ, τό ἔφραξε γύρω - γύρω

καί μέ γουρλωμένα τά μάτια, τελικά ἀποφάνθηκε:

– Εἶναι λαγός ἐκατό χρονῶν!!

Κι' ἔτσι διαλύθηκαν οἱ χωριανοί, ἀλλάζοντας τήν ἀπορία τους, μέ τόν θαυμασμό, τόν διπλό μάλιστα. Ἀπ' τή μιά γιά τόν σοφό χωριανό τους κι' ἀπ' τήν ἄλλη γιά τόν ἐκατοντάχρονο λαγό.

Τίνος ἦταν ἡ καραβωσιά

Μιά ἄλλη εὐτράπελη ἱστορία πού ἀφορᾷ τό χωριό τῆς Δεσφίνας εἶναι καί ἡ παρακάτω:

Εἴπαμε πολλές, διάφορες καί χαριτωμένες εἶναι οἱ ἱστοριοῦλες πού ἔχει χρεωθεῖ ἡ λεβεντογέννα κατά τά ἄλλα, Δεσφίνα.

Νά, λοιπόν, μιά ἀκόμα:

Κάποτε κάποιοι, πού εἶχαν χωράφι κάτω στόν Ἅγιο Μηνᾶ, κοντά στή θάλασσα, κατέβηκαν ἐκεῖ γιά νά δοῦν τή σπαρμουδιά τους. Ὅμως, ἐκεῖ στήν ἀμμουδιά, ἡ θάλασσα, ὅταν θά ἦταν φουρτουνιασμένη, ξέρασε μιά βάρκα, σακατεμένη ἀπ' τά ἄγρια, συνεχῇ καί ἀλύπητα κτυπήματά της, μέ τίς σανίδες ξηλωμένες καί μέ τόν σκελετό της μόνο.

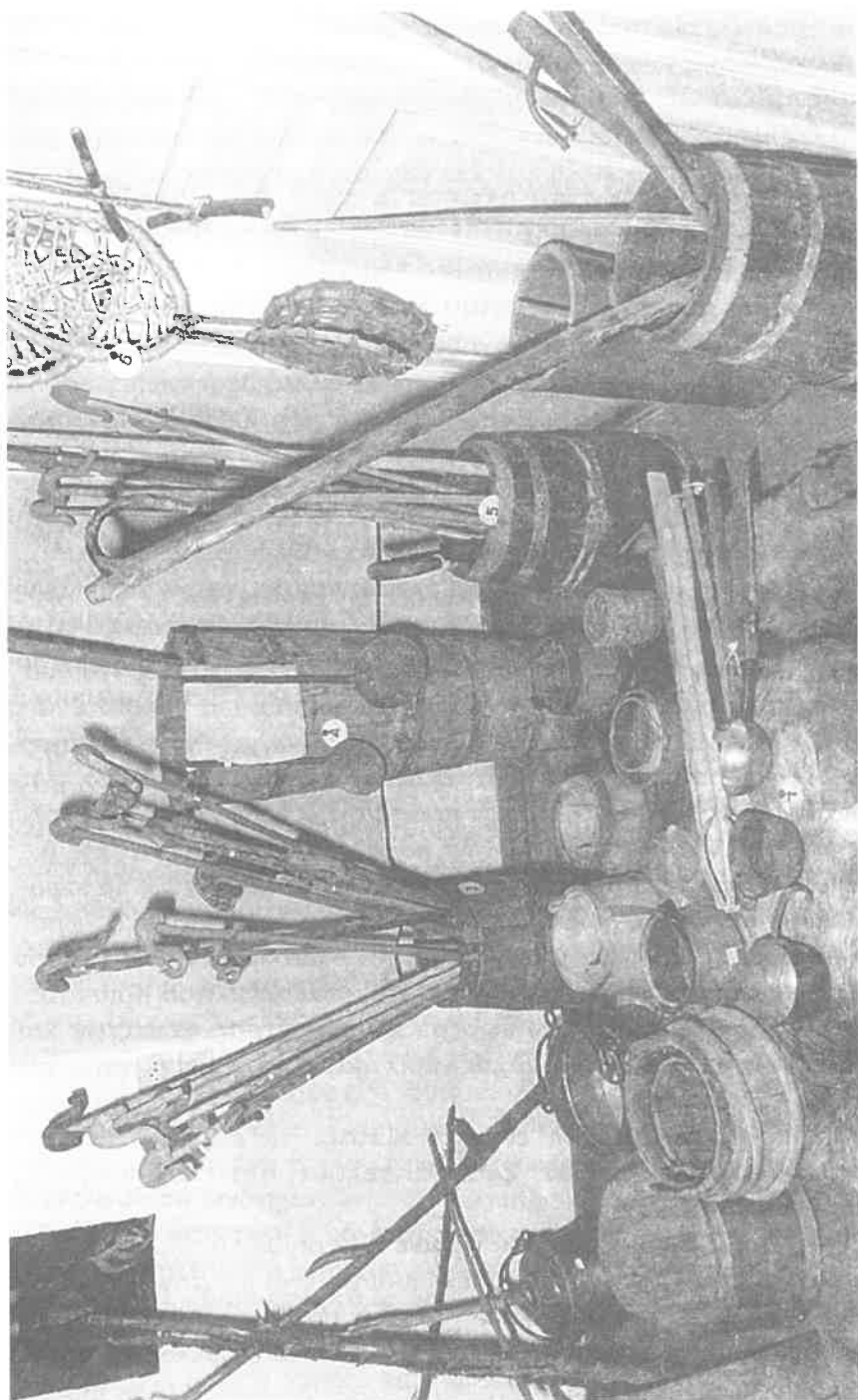
Ένας σκελετός μιᾶς βάρκας βρισκόταν ἐκεῖ στήν ἀκρογυαλιά, γερμένος στό πλάι του, κλαίγοντας τή μοῖρα του.

Οἱ... «Κισφνιώτες», μόλις εἶδα αὐτό τό πρᾶγμα ἔνοιωσαν ἀμηχανία. Τί μπορεῖ, τᾶχα, νά εἶναι αὐτό τό παράξενο πρᾶγμα πού βρισκόταν ἐκεῖ; Καί παρ' ὅλη τήν προσπάθειά τους καί τήν ἐπινοητικότητα τους δέν κατόρθωσαν νά καταλάβουν τί ἦταν αὐτός ὁ... σκελετός, αὐτή ἡ Κ α ρ α β ω σ ι ᾶ. Τέλος, ἀποφάσισαν νά καταφύγουν στόν... σοφό τοῦ χωριοῦ, τόν «ξερώλα». Ἀνέβηκαν στό χωριό, πῆραν ἕνα καλό μουλάρι, γερό καί ἥσυχο, καβάλησαν πάνω του τόν γέρο σοφό καί τόν κατέβασαν κάτω στήν παραλία, πού βρισκόταν ὁ παράδοξος σκελετός. Σάν ἔφτασε κάτω ὁ γέρος, ξεπέζεψε καί πλησίασε τόν σκελετό τῆς βάρκας, πού ἀκίνητος δεχόταν τόν καυτερό ἥλιο ἀδιαμαρτύρητα.

Ὁ γέρος τόν κοίταξε ἀπ' ἐδῶ τόν κοίταξε ἀπ' ἐκεῖ, τόν περιεργάσθηκε ἀπό μέσα καί ἀπ' ἔξω καί τελικά, ὅπως τό συνήθιζε, ...ἀπεφάνθη:

– Κάτ' ἦταν. Κάτ' τῷφαγε κι' ἔμεινε ἡ καραβωσιά τ'...

Κόκκαλο οἱ... Κισφνιώτες καί ἐνθουσιασμένοι ἀπ' τόν ἐμπλουτισμό τῶν γνώσεών των, βοήθησαν τόν γέρο σοφό νά ξανακαβαλικέψει στό μουλάρι καί ν' ἀνεβεῖ στό χωριό, ἱκανοποιημένος κι' αὐτός γιά τή... σοφή διάγνωση.

Σύνεργα τσοπάνη.

Περὶ τῶν σχολείων Ἀμφίσσης τὸν 19ο αἰ.

Τῆς Μάντυ Δασκαλοπούλου - Λαῖου

1857: Περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ δημοτικοῦ δασμοῦ κατὰ τὸν δήμον Ἀμφίσσης (ΦΕΚ ἀρ. 43).

«Λαβόντες ὑπ' ὄψιν τό ἄρθρον 5, τοῦ ἀπὸ 22/12/1847 περὶ δημοτικῶν φόρων ΕΠ' Νόμου ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργοῦ καὶ τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάττομεν.

Ἐγκρίνομεν ν' ἀνανεωθῇ ἐπὶ μίαν εἰσέτι τριετίαν ὁ δυνάμει τοῦ ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1353 Ἡμετέρου Διατάγματος ἐπιβληθεὶς δημοτικός δασμός εἰς τὸν Δήμον Ἀμφίσσης ἐπὶ τῶν πρὸς ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν αὐτοῦ εἰσαγωμένων ἐξῆς εἰδῶν, ἥτοι ρητίνης, σάπωνος, ταμβάκου, καπνοῦ, πυρίτιδος, σκαγίων καὶ μολυβδίων.

Ὁ ὅρος τοῦ δασμοῦ τούτου προσδιορίζεται εἰς δύο τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀγοραίας τιμῆς τῶν εἰρημένων εἰδῶν, τῆς ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ψηφιζομένης ἐν καιρῷ, ἡ δέ ἐκ τοῦ δασμοῦ τούτου πρόσοδος νά χρησιμεύσῃ εἰς ἀνέγερσιν διδασκτικῶν καταστημάτων, Νεκροταφείου καὶ εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὑδραγωγείων.

Ὁ Ἡμέτερος ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργός θέλει δημοσιεύσῃ καὶ ἐκτελέσῃ τό παρόν Διάταγμα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 16/11/1857. ΟΘΩΝ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος».

1886: Περὶ διαιρέσεως καὶ τῆς β' τάξεως τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ Γιαγτσειῦ ἐλλ. σχολείου εἰς δύο τμήματα (ΦΕΚ ἀρ. 275).

«Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τῆς ὑπ' ἀριθμ. 256 ἀναφορὰν τοῦ Γυμνασιάρχου τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ Γιαγτσειῦ γυμνασίου καὶ τὴν ταύτην συνημμένην τοῦ σχολάρχου τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐλληνικοῦ σχολείου. Προτάσσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν:

Πλὴν τῆς διὰ τοῦ Ἡμετέρου διατάγματος τῆς 23 Νοεμβρίου 1884 διαιρεθείσης πρώτης τάξεως τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ Γιαγτσειῦ

ἐλληνικοῦ σχολείου, διαιρεῖται καί ἡ δευτέρα τάξις τοῦ αὐτοῦ σχολείου εἰς δύο τμήματα ἕνεκα τῆς πληθύος τῶν ἐν αὐτῇ μαθητῶν τοῦ καταρτισμοῦ δέ καί τοῦ τμήματος τούτου τά ἔξοδα καί μισθοδοσία τοῦ διορισθησομένου διδασκάλου θέλουσι καταβάλλεσθαι ἐκ τοῦ Γιαγτσείου κληροδοτήματος. Εἰς τόν αὐτόν Ἡμέτερον Ὑπουργόν ἀνατίθεμεν τήν δημοσίευσιν καί ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1886. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων».

1888: Περί συστήσεως ἰδιωτικοῦ ἐκπαιδευτηρίου ἐν Ἀμφίσσῃ

«Δι' Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ὑπ' ἀριθ. 13444 ὑπὸ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν, δυνάμει τῆς ἀπὸ 18 τοῦ προηγουμένου μηνὸς Ἰουλίου ἐ. ἔτους αἰτήσεώς τοῦ Ἡ. Κοντοῦ, χορηγεῖται αὐτῷ ἄδεια νά συστήσῃ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνόμενον ἰδιωτικόν ἐν Ἀμφίσσῃ ἐκπαιδευτήριον Α' καί Β' τάξιν τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου, τηροῦντι ἀπαρεγκλήτως καί αὐστηρῶς πάντα τὰ περὶ ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων νενομισμένα καί διατεταγμένα. Τίθεται δέ τὸ ἰδιωτικόν τοῦτο ἐκπαιδευτήριον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τοῦ γυμνασιάρχου τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ γυμνασίου, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 116 τοῦ κανονισμοῦ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καί γυμνασίων. Ὁ Ὑπουργός Π. Μανέτας».

1899: Περί συστάσεως μονοτάξιου δημοτ. σχολείου ἀρρένων ἐν Ἀμφίσσῃ (ΦΕΚ. ἀρ. 248)

«Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἄρθρα 5 καί 56 τοῦ ΒΤΜΘ' νόμου καί τὴν ὑπ' ἀριθ. 9403 ἐ. ἔτους γνώμην τοῦ Νομάρχου Φθιώτιδος καί Φωκίδος, προτάσσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, διατάττομεν τάδε: Συνιστᾶται μονοτάξιον δημοτικόν σχολεῖον τῶν ἀρρένων ἐν Ἀμφίσσῃ. Εἰς τόν αὐτόν Ἡμέτερον Ὑπουργόν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσιν καί ἐκτέλεσιν τοῦ διατάγματος τούτου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Νοεμβρίου 1899. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων».

1899: Περί τῆς διαχειριστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Γιαγτσείου κληροδοτήματος (ΦΕΚ ἀρ. 271)

«Ἐχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι διὰ τῆς ἀπὸ 1ης Μαΐου 1873 δημοσίας του διαθήκης ὁ Νικόλαος Γιαγτσῆς ἐγκαθιστῶν ἐπὶ πάσης τῆς περιουσίας του κληρονόμον τὸν δῆμον Ἀμφίσσης, διατάσσει “ὅπως διὰ τοῦ ὑπολοίπου αὐτῆς μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν κληροδοτημάτων ἀναγερθῇ καὶ διατηρηθῇ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἐν Ἀμφίσσῃ ἑλληνικόν σχολεῖον καὶ Γυμνάσιον, ὀργανιζόμενα καὶ καταρτιζόμενα κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους”. Διόρισε ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀμφίσσης, τοῦ Ἡλίου Παπαηλιοπούλου, τοῦ δημάρχου Ἀμφίσσης, καὶ δύο πολιτῶν Ἀμφισσέων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου Ἀμφισσέων...

Εἰς τὸν αὐτόν Ἡμέτερον Ὑπουργόν ἀνατιθέμεθα τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Δεκεμβρίου 1899. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. Ὑπουργός Ἀθ. Εὐταξίας».

Σημείωση

Στο δημοσιευμένο ποίημα, στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας, "Το χίλιασμα" του Γιάννη Α. Σαντάρμη, ο πολυτονιστής παραποίησε πάρα πολλές λέξεις, μ' αποτέλεσμα ν' αλλάξει το νόημά τους, χάλασε το μετρικό τονισμό των στίχων, άλλαξε την ορθογραφία και δημιούργησε και άλλες αταξίες, τόσο στο ποιητικό μέρος, όσο και στο γλωσσάρι. Γι' αυτό αναδημοσιεύεται στο ορθό το ποίημα και να μη ληφθεί υπ' όψη η προηγούμενη δημοσιοποίησή του.

ΤΟ ΧΙΛΙΑΣΜΑ *

Τοῦ Γιάννη Α. Σαντάρμη

Μαύρη κατσούλα φόρεσαν τα σύγνεφα στις ράχες,
 άλλα κουρνιαξάν στις πλαγιές κι άλλα το μοχλοβόρι
 τα πάει εδώ, τα πάει εκεί κι όπου τα βαριοσέρνει
 χοντρές σταλάζουνε ρονιές, χοντρές ρίχνουνε στάλες,
 θολώνουνε τα ρέματα και σέρνουν τα ποτάμια,
 τ' άγρια πουλιά απ' τ' αστράμματα κι απ' τις βροντές σκιαχτήκαν
 και φτερουγάν για χαμηλά, ξύλα κρατάν στο στόμα
 και στις φωλιές παν τα καπριά, μαντεύοντας χειμώνα,
 μπήκαν τα μαυροκούναβα στις δέντρινες κουφάλες,
 τα μιλιγκόνια χώθηκαν στις τρίςβαθές τους τρύπες
 κι οι βλάχοι τα κοπάδια τους στους κάμπους κατεβάζουν,
 να καλοξεχειμάσουνε, τα ζα για να γεννήσουν.
 Για χειμαδιό κατέβηκε κι ο Μπουμπουρής ο Νίκος,
 κατέβηκε από τ' Άγραφα, που ξεκαλοκαιριάζει,
 στ' απάνεμα Σαρδίνινα, στις κατοχές του Βάλτου
 κι απόψε 'ναι οι καλύβες του γιομάτες πέρα ως πέρα
 απ' τους πολλούς του μπιστικούς κι από τους παραγιούς του,
 δέκα λυχνάρια φέγγουνε τις δέκα τις καλύβες,
 κεφάλια πρόβατα εκατό χωράει κάθε καλύβα.
 Κάθε του μάντρα έχει φωτιά, κάθε στάνη καπνίζει.
 Κι ο τσέλιγκας από μαντρί σ' άλλο μαντρί γυρνάει,
 με τη μακριά του σάρικα, στο χέρι με την γκλίτσα
 και μ' ένα τσοπανόσκυλο που τον ακολουθάει.

* Απ' την ανέκδοτη ποιητική συλλογή του Γιάννη Α. Σαντάρμη: "Γκλίτσα και Φλογέρα".

Στη Βίγλα πάει που την κοπή βοσκάει ο Φώτης Ζιώγας,
στα βοσκοτόπια έρχεται της Γρούσπας που 'ναι ο Θύμιος,
τραβάει στο Γιώργο Μπουρατζά κατά το Μαρανέλι,
στον Παύλο το Σβερώνη αλλού, στον Κώστα Σακαρίκα
κι όλους αράδα τους περνά κι αράδα όλους τους παίρνει
κι όπου φτάνει, του κρένουνε κι όπου μπαίνει, του λένε.

- Καλώς τον αρχιτσέλιγκα, καλώς το μέγα βλάχο.

- Γεια και χαρά σας, μπιστικοί κι εσείς οι ψυχογιοί μου.

- Με τη βοήθεια του Θεού και με τη δύναμή Του,
απόψε, γερο - τσέλιγκα, τα ζα θε να χιλιάσεις,

τι ως το στερνό τ' αβάσκαγα κοιλιάρικα είναι όλα.

- Και φέτο, αν θέλει ο Ύψιστος, θα τα χιλιάσω, αλήθεια.

Μόν' πες τε μου, μωρέ παιδιά, πώς πάει η γέννα απόψε;

- Είν' η χρονιά φέτο καλή, καιρούσικος ο γέννος.

Και παρεκεί οι τσοπάνηδες σ' άλλα μαντριά του κρένουν.

- Αφέντη, ξεγεννήσαμε αρνιά εμείς και κατσίκια,

μα εδώ, τι θάμα που 'ναι αυτό, που δε ματάγινε άλλο,

απόψε δεν προφταίνουμε αρνιά να ξεγεννάμε,

μικρά να ξεγεννάμε αρνιά, μικρά και γιδομόσχια.

Στον τσάρκο εκεί το μεσιανό, στον άλλον παραπέρα,

στον άλλον, στον παράδιπλα, που τέλεψεν ο γέννος,

οι μπιστικοί του δίνουνε τον πρώτο - πρώτο γνώρο.

- Τα συχαρίκια, τσέλιγκα, τα συχαρίκια, βλάχο,

κάθε μπερνάκα έκανε δυο, τριπλάρια κάθε αρνάδα

κι άλλες πρατίνες τέσσερα και πέντε έχουν γεννήσει

κι άξαιμα απάνω στ' άξαιμα κι αυγάτα στην αυγάτα

τα χίλιασες τα πρόβατα, τα χίλιασες τα γίδια,

τα χίλιασες, τα μύριασες και πάλι περισσεύουν!

- Ευχαριστώ, μωρέ παιδιά, για το καλό χαμπέρι,

να γίνουν χίλιοι οι δρόμοι σας και μύρια τα καλά σας.

Ως την καλύβα τη στερνή κι άλλοι βοσκοί του λένε.

- Τα συχαρίκια, τσέλιγκα, τα χίλιασες τα ζα σου,

τα χίλιασες, τα μύριασες και πάλι περισσεύουν!

- Ευχαριστώ, μωρέ παιδιά, για το καλό χαμπέρι,

να γίνουν χίλιοι οι δρόμοι σας και μύρια τα καλά σας.

- Τάξε μας, γερο - αφέντη μας, απόψε χάρισέ μας.

- Σας τάζω από μια νιόγεννη τριπλάρα με τ' αρνιά της,

το σερνικό για μάρκαλο, το θηλυκό για γέννο

και τ' άλλο πέρα τη Λαμπρή θρεφτάρι για τη σούφλα.

Κι οι μπιστικοί απ' τον τσέλιγκα το χάρισμα όλοι παίρνουν,
το χάρισμα όλοι χαίρονται και με χρυσά όλοι λόγια
πρώτα του λέν' παινέματα κι ύστερα ευχές του λένε.

- Αφέντη, εσύ έχεις πρόβατα, αφέντη, εσύ έχεις γίδια,
αφέντη, εσύ έχεις και σκυλιά, οπού δε διαμετριούνται,
έχεις σαράντα κι άλογα, σαράντα πέντε μούλες,
όπου παγαίνουν κι έρχονται, που κουβαλάν και φέρνουν,
που κουβαλάν τα γάλατα, που φέρνουν τα καρδάρια.

Σπολλάτι, τσέλιγκα, τα ζα και πάλι να σου αξαίνουν,
εφέτο χίλια τα 'καμες, του χρόνου δυο χιλιάδες
κι από του χρόνου και σιαμπρός να τα διπλομυριάσεις,
διπλούς να πάρεις μπιστικούς, μαντρόσκυλα άλλα τόσα,
διπλά τα βλαχοκόνακα και τα μαντριά να στήσεις,
διπλές γκλίτσες και τρίδιπλα να φκιάσεις τα κουδούνια
όνομα να 'χεις στα χωριά, ξάκουσμα μες στις χώρες,
να μελετιέσαι στ' Άγραφα, ν' ακούγεσαι στο Βάλτο
και στο Βελούχι το ψηλό για σένα όλο να λένε.

Την τσάγκρα αρπά ο αρχιτσέλιγκας και ρίχνει στον αγέρα,
που τράνεψε η καλύβα του, που αυγάτηνε το βιος του.

- Δε χίλιασά τα μια βολά, δε χίλιασά τα δύο,
μ' ετούτη τώρα τρεις βολές απόψε τα χιλιάζω,
μέρα χαράζει για τα ζα, το χίλιασμα αν δε μάθει,
θα τ' αβασκάνει ο ντουνιάς, θα τα ματιάσει ο κόσμος
και θα στοιχειώσουν και το βιος της στάνης μου θα πάει,
για τούτο ας βγουν ντιλάληδες ταχιά να ντιλαλήσουν
πως χίλιασα τα πρόβατα, πως χίλιασα τα γίδια,
τα 'ξηνα με τα νια τ' αρνιά και με τα νια κατσίκια!

Και τρέχουν οι διαλαλητές, σκούζουν τη στρούγκα στρούγκα.

- Απόψε ο γερο - τσέλιγκας, ο Μπουμπουρής ο Νίκος,
τα χίλιασε τα πρόβατα, τα χίλιασε τα γίδια,
τα χίλιασε, τα μύριασε και πάλι περισσεύουν,
τα 'ξηνε με τα νια τ' αρνιά και με τα νια κατσίκια!

Κι εκεί που λένε το καλό, που κράζουν το χαμπέρι,
ρίχνουν αρμούτια στη σειρά, τουφέκια στην αράδα
και σέρνει ο αγέρας τον αχό, τα λόγια ματαλέει.

- Απόψε ο γερο - τσέλιγκας, ο Μπουμπουρής ο Νίκος,
τα χίλιασε τα πρόβατα, τα χίλιασε τα γίδια,
τα χίλιασε, τα μύριασε και πάλι περισσεύουν,
τα 'ξηνε με τα νια τ' αρνιά και με τα νια κατσίκια!

Γλωσσάρι

αβάσκαγο, το = αυτό που δεν επηρεάζεται δυσμενώς με το μάτι.

αβασκαίνω = επηρεάζω δυσμενώς με το μάτι, ματιάζω.

άξαιμα, το = μεγάλωμα, πολλαπλασιασμός.

αξαίνω = αυξάινω, μεγαλώνω, πληθαίνω.

αρμούτι, το = τουφέκι.

αυγάτα, η = πλήθυνση, αύξηση, μεγάλωμα.

Βάλτος, ο = επαρχία της Ακαρνανίας, που κατά την Τουρκοκρατία αποτελούσε ονομαστό αρματωλίκι.

βιος, το = περιουσία, πλούτος.

γιδομόσχι, το = το μικρό κατσίκι που είναι ο μόσχος της γίδας, όπως το μοσχάρι της αγελάδας.

γνώρος, ο = γνωριμία, είδηση, αναγνώριση, σημάδι.

δέντρινη, η = αυτή που είναι φτιαγμένη από ξύλο βελανιδιάς, που λέγεται δέντρο.

καιρούσικος, ο = η ταυτόχρονη γέννηση των αρνιών και των κατσικιών στον καιρό τους.

καπρί, το = αρσενικό αγριογούρουνο.

καρδάρι, το = μεγάλο μεταλλικό δοχείο, χωρητικότητας 25-30 οκάδων, με καμπυλωτή τη μία πλευρά του και την άλλη πλευρά κάθετη, ώστε να φορτώνεται σε ζώο απ' την πλευρά αυτή, στη δε θολωτή στέγη του σχηματίζεται λαιμός, ο οποίος κλείνει με χωνευτό αλυσοκρατούμενο καπάκι, χρησιμεύει το σκεύος αυτό για τη μεταφορά του γάλακτος.

κατοχή, η = χειμαδιό, χαμηλός τόπος.

κατσούλα, η = κουκούλα μάλλινη.

κοπή, η = κοπάδι.

μάρκαλος, ο = ο οχείας των γιδοπροβάτων.

ματιάζω = επηρεάζω δυσμενώς με το μάτι, αβασκαίνω.

μαυροκούναβο, το = ωραίο ορεσίβιο τρωκτικό, έχει σώμα επίμηκες, κυλινδρικό και πολύ ελαστικό, η ουρά του είναι μακριά και θυσανωτή, το μαλακό του δέρμα καλύπτεται από πυκνές τρίχες, το χρώμα του είναι καστανόμαυρο μ' ένα άσπρο τρίγωνο στο λαιμό και με λευκή κοιλιά, είναι σαρκοφάγο, έχει αιμοβόρα ένστικτα, δεντροκούναβο, ικτίδα η δεντρόβια.

μιλιγκόνι, το = μικρό μυρμήγκι.

μούλα, η = θηλυκό μουλάρι.

μοχλοβόρι, το = ομίχλη με βοριά μαζί, ομιχλοβόρι.

μπερνάκα, η = θηλυκό αρνί ενός χρόνου.

μυριάζω = κάνω κάτι δέκα χιλιάδες μονάδες, δημιουργώ άμετρο πλήθος.

ντιλάλης, ο = αυτός που διαλαλεί με δυνατή φωνή, ο ιδιωτικός ή δημόσιος αγγελέας.

ντιλαλώ = διαλαλώ με δυνατή φωνή, είμαι ιδιωτικός ή δημόσιος αγγελέας.

ξάκουσμα, το = φήμη, όνομα.

παραγίός, ο = θετός γιος, ψυχογίός, βοηθός τεχνίτη.

πρατίνα, η = προβατίνα.

προβιά, η = δέρμα ακατέργαστο προβάτου.

ρονιά, η = σταγόννα, δάκρυ.

σάρικα, η = κάπα μακριά με φλόκους, υφασμένη με πρόβιο μαλλί, με μέση και δίπλες.

σερνικό, το = αρσενικό, σερκό.

σέρνω (για ποτάμια) = φέρνω άφθονο και θολό νερό μ' ορμητική ροή, κατεβάζω, πλημμυρίζω.

σιαμπρός, επίρρ. = μελλοντικά.

σπολλάτι, το = εύγε, ευχαριστώ.

στοιχειώνω = κατοικούμαι, κατά τη λαϊκή πρόληψη, από υπερφυσικό ον, συνήθως κακό.

суχαρίκια, τα = ευχάριστη είδηση, αμοιβή που δίνεται για την καλή αγγελία.

ταχιά, επίρρ. = την επόμενη μέρα πολύ πρωί, αύριο.

τελεύω = φέρνω σε τέλος κάτι, τελειώνω, εξαντλούμαι.

τριπλάρα, η = προβατίνα ή γίδα που γεννάει τρίδυμο.

τριπλάρι, το = τρίδυμο.

τσάγκρα, η = είδος κυνηγητικού τουφεκιού με μία μόνο και συνήθως μακριά κάννη.

τσάρκος, ο = μικρή αχύρινη καλύβα, σκεπαστή, στρογγυλού σχήματος, κολλητή στο γιδομάντρι ή προβατομάντρι, που έχει πόρτα και άνοιγμα προς τα μέσα, στο μαντρί, δηλαδή επικοινωνεί με το μαντρί, χρησιμεύει δε για το σταύλισμα των κατσικιών και των αρνιών.

τσουράπι, το = κάλτσα μάλλινη, πλεκτή ή υφαντή, λευκή ή πολύχρωμη, η οποία στο ελαστικό μέρος της κορυφής δένεται με προσαρτημένο νημάτινο κορδόνι (καλτσοδέτα), περικνημίδα, περιπόδι.

χιλιασμα**, **το** = η ολοκλήρωση σε κάτι από χίλιες μονάδες.

ψυχογίός, = θετός γιος, υπηρέτης, δούλος.

* * Το ποιμενικό έθιμο του χιλιάσματος του κοπαδιού μου το είπε τα Χριστούγεννα του 1995 η εβδομηντάχρονη Ιουλία (Λούλα) Μάκκα, σύζυγος Παναγιώτη, το γένος Νίκου Μπουμπουρή, απ' το Μάραθο (παλιά Μύρση) της Ευρυτανίας, που είναι το χωριό του καπετάνιου Κατσαντώνη,

το οποίο αυτό έθιμο έζησε η ίδια για πολλά χρόνια και το είδε υλοποιημένο πολλές φορές, όσες φορές χίλιασε το κοπάδι του ο πατέρας της, Νίκος Μπουμπουρήs: " Πολλοί τσοπαναραίοι των Αγράφων της Ευρυτανίας κατέβαιναν το χειμώνα με τα κοπάδια τους και ξεχειμώνιαζαν στο Βάλτο. Τα κοπάδια τότε, το 1900-1950, ήταν πολλά. Ο καθένας τσέλιγκας είχε κι ένα μεγαλοκόπαδο, συνηθισμένο ήταν να είχε δύο κοπάδια, το 'να από πρόβατα και τ' άλλο από γίδια κι εκείνα πάλι χωρισμένα σε γαλάρια, στέρφα, ζυγούρια, βετούλια κι αρνιά και κατσίκια. Άκουγες 500 πράματα εδώ, 600 εκεί, 800 αλλού! Ο καθένας μεγαλόβλαχος είχε δικούς του μπιστικούς, να του βοσκάνε τα κοπάδια, είχε και δικά του βοσκοτόπια στα χειμαδιά. Ανάμεσα στους τρανούς αυτούς τσελιγκάδες, ήταν κι ο πατέρας μου Νίκος Μπουμπουρήs. Ήταν, πράγματι, αρχιτσέλιγκας, με τ' όνομα, είχε κοπάδι με 1000 κι απάνω πρόβατα, το δε έτος 1947 είχαμε 1400 ζωντανά! Εκτός απ' τη φαμελιά του, που την αποτελούσαμε 6 παιδιά, είχε πολλούς ρογιασμένους μπιστικούς, όπως το Θύμιο και το Φώτη Ζιώγα, τον Παύλο Σβερώνη, τον Κώστα Σακαρίκα, το Γιώρο Μπουρατζά - που ήταν Τούρκος και τον βάφτισε χριστιανό δίνοντάς του τ' όνομα Γιώργος - και άλλους. Όλα αυτά τα χρόνια, για τις ανάγκες των κοπαδιών μας, είχαμε 40-45 άλογα, που τα βόσκαγε και τα φύλαγε ο Σταύρος Ζόρτσος. Ήταν τόσο μεγάλος τσέλιγκας ο γονιός μου που ληστές ονομαστοί της περιοχής, οι Κουμπάιοι, αρπάξανε κάποτε τον αδερφό μου τον Παναγιώτη και για να τον λευτερώσουν τον ξαγόρασε ο πατέρας μου με πολλά χρήματα. Το καλοκαίρι ο πατέρας μου ξεκαλοκαίριαζε με τα κοπάδια του στην Απιδιά του Μάραθου των Αγράφων της Ευρυτανίας και το χειμώνα έκανε κατά τον κάμπο και ξεχειμάζε στα Σαρδίνινα του Βάλτου, χωριό κοντά στην Αμφιλοχία, όπου τα πιο ονομαστά βοσκοτόπια ήταν της Βίγλας, της Γρούσπας, του Μαρανελιού κι άλλα. Όταν έφτανε ο καιρός του γέννου στ' αρνοκάτσικα, αρκετοί τσελιγκάδες χίλιαζαν τα ζωντανά τους! Ο πατέρας μου τα χίλιασε τρεις φορές! Σα χιλιαζόταν ένα κοπάδι, με χαρά οι τσοπάνηδες λέγανε τα συχαρίκια στον αφέντη τους τον τσέλιγκα για το 'χίλιασμα στα πράματά του. Του εύχονταν, ακόμα, του χρόνου τέτοιον καιρό, να διπλασιάσει το κοπάδι του. Τους ευχαριστούσε ο τσέλιγκας και τους έδινε ευχές και πολλές φορές, εκτός απ' τ' άλλα δώρα που 'στελνε άλογα στην πόλη και τα 'φερναν και τους τα μοίραζε, τους χάριζε από μια προβατίνα με τ' αρνί της ή μια γίδα με το μικρό της. Την άλλη μέρα, αν η χιλιάδα με το γέννο αποσωνόταν βράδι, έστελνε ο βλάχος ανθρώπους να περιτρέξουν τα βλάχικα κονάκια και να φωνάξουν στα σοκάκια, αναγγέλλοντας στον κόσμο ότι αυτός φέτο χίλιασε το κοπάδι του! Σαν ξημέρωνε, θυμάμαι, στις καλύβες μας, γύρναγαν οι ντιλλάηδες του πατέρα μου από στάνη σε στάνη και χουγιάζανε τρανά - τρανά.

- Ο Μπουμπουρής ο Νίκος χίλιασε απόψε το κοπάδι του και του περίσσεψαν κιόλας ζα!

Τα ντιλάλαγαν στον κόσμο τα ζωντανά που χίλιαζαν, κι ας ήταν αυτά παραπάνω από 1000 κεφάλια, πριν το γέννο, για να μη στοιχειώσουν".

Σχετικά με το πιο πάνω έθιμο των ποιμένων της Ρούμελης, και ο λαογράφος Δημήτριος Λουκόπουλος γράφει: "Δεν αφήνει ο τσοπάνης να χιλιάσουν τα πράματα στο κοπάδι του. Σφάζει ένα, δύο, μην τύχει και πατήσουν στη χιλιάδα, και τότε χάνεται το βιο. Έτσι θέλουν να πουν. Στα παλιά τα χρόνια όμως τα 'φηναν και χίλιαζαν, αλλά τα ντιλάλαγαν. Έβαναν και φώναζε ένας στη μέση στο χωριό, στο μεσοχώρι που λένε, κι έλεγε: Ο δείνας τα χίλιασε! Έτσι έκοβαν τη βοή του κόσμου και το βιο δεν πάθαινε τίποτα". Ο ίδιος λαογράφος, για το αυτό θέμα, κατέγραψε την ακόλουθη πληροφορία από τη γριά Χιόνου απ' το Μπερίκο: "Άμα χιλιάζουν τα πράματα, τα ντιλαλάν, γιατί δεν κάνει. Ψοφάν, άμα δεν τα ντιλαλήσουν".

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ὁ Δήμος Ἀμφίσσης ὀργάνωσε συνέδριο μέ θέμα τόν μεγάλο εὐεργέτη τῆς πόλεως Νικ. Γιαγτζῆ στίς 30/11 - 2/12 τοῦ 2001 καί ἐξέδωσε τά Πρακτικά τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ τό 2003. Αὐτά τά πρακτικά παρουσιάζει ὁ ἀγαπητός φίλος Ἄνθης Βέργης.

1. ΜΝΗΜΕΙΟ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΑΓΤΖΗΣ

Παρουσιάζει ὁ Ἄνθης Βέργης

Ὁ Δήμος Ἀμφίσσης, ἡ Γιάγτζειος Ἐπαγγελματική Σχολή καί οἱ πολιτιστικοί φορεῖς τῆς πόλης, μᾶς χάρισαν τοῦτες τίς μέρες ἓνα πολύτιμο δῶρο. Τά Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου, πού ἔγινε πρόσφατα, γιά νά τιμηθεῖ μιᾷ ξεχασμένη προσωπικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Νικόλαος Γιαγτζῆς. Σ' ἓναν πολυτελέστατο τόμο, παρελαύνει ἡ ἱστορική μνήμη μιᾶς πολυτάραχης ἐποχῆς. Μέτρησα εἴκοσι περίπου εἰσηγητές, πού διαπραγματεύθηκαν καί ἀνάπτυξαν τό θέμα ἀπ' ὅλες του τίς πλευρές. Ὑπεύθυνος ὕλης καί ἐπιμελητής τῆς ἐκδόσης, δέν μπορούσε νά εἶναι ἄλλος καλύτερος, ἀπ' τό Δρόσο Κραβαρτόγιαννο τόν ἐρευνητή ἱστοριοδίφη καί μελετητή τοῦ νεοελληνικοῦ Λόγου. Χαιρετισμούς ἀπηύθυναν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Φωκίδας κ.κ. Ἀθηναγόρας, ὁ βουλευτής Νικ. Γκελεστάθης, ὁ ἀντιδήμαρχος Ἑρμουπόλεως Δημ. Γρυπάρης. Στήν ὅλη ἐκδήλωση πρωτοστάτησε ὁ φιλότεχνος Δήμαρχος Νικ. Φουσέκης, μέ συμπαραστάτες ἄξιους ἐκπροσώπους τοῦ πολιτικοῦ καί κοινωνικοῦ χώρου. Καί μὴν ξεχνᾶμε πῶς αὐτός ἐδῶ ὁ Δήμαρχος, πρίν λίγο καιρό ἐνίσχυσε οἰκονομικά καί ἐκδόθηκε μιᾷ ἀριστουργηματική λαογραφική δημιουργία τοῦ Γ. Κουτσοκλένη, μέ πανελλήνια ἀπήχηση καί τόν τίτλο «Φθίνοντα ἐπαγγέλματα». Παρών καί ὁ Δήμαρχος Ἑρμουπόλεως, ὅλοι οἱ πολιτιστικοί καί κοινωνικοί παράγοντες, στό βᾶθος τοῦ ὁμιλητῆ.

Γι' αὐτή λοιπόν τήν ἐξαίσια, τήν ὑπέροχη πράξη τιμῆς καί εὐγνωμοσύνης τοῦ λαοῦ τῆς Ἀμφίσσης, θά πῶ λίγα λόγια σήμερα, καί θά στηριχθῶ, στή μεγάλη ἐθνική προσφορά τοῦ ἀειμνήστου καί ξεχασμένου Νικολάου Γιαγτζῆ. Μιά προσφορά πού σήμερα γνώρι-

σα κι' ἐγώ, σά Ρουμελιώτης καί παλιός ἐκδότης καί διευθυντής ἐφημερίδας, πού κάλυπτε ὁλόκληρη τή Στερεά Ἑλλάδα. Μέ ὑπεύθυνη ἱστορική καί κοινωνική ἔρευνα.

Λίγες παροχές πρὸς τήν πολιτεία, ἀντέχουν σέ ἐγκώμια καί δοξαστικούς ὕμνους. Οἱ περισσότερες χρησιμοποιοῦνται σάν ὄχημα προβολῆς, ἰδιοτέλειας καί συμφέροντος.

Ἡ ζωὴ καί τό ἔργο τοῦ ἀλησμόνητου Γιαγτζῆ πού ἀποχωματίστηκε σ' αὐτό τό πάνδημο συνέδριο, καί πού οἱ δάφοροι τσαρλάνοι καί καιροσκόποι, εἶχαν καταχωνιάσει καί ἐξαφανίσει, ἦρθε ὁλόφωτη σ' αὐτό τό συνέδριο.

Μιά ἐθνική θεομητορική ἑορτή. Ἐδῶ ἀκούστηκε ὁ ὕμνος στὸν ἄνθρωπο, τὸν ἀγωνιστὴ καί τὸν Ἀπόστολο τῶν πατρογονικῶν ιδεῶν. Ἐνα Μεγαλυνάριο τιμῆς, εὐγνωμοσύνης καί ἐξομολόγησης τοῦ λαοῦ τῆς Ἀμφισσας, γιατί καθυστέρησε τὴν ἐκχωμάτιση.

Σ' αὐτὴ τὴ μεγαλόπρεπη λειτουργία, ἱεουργεῖ τό αἰώνιο καί ὑψηλό πνεῦμα τοῦ ἐθνικοῦ Χρέους κι' ἐκκλησίασμα ἑνας λαός πού ξέρει νά τιμáει καί νά ὑψώνει στὸ πραγματικό του μέγεθος μιὰ ξεχασμένη μορφή τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ.

Ἐνας λαός πού γνωρίζει, πὼς ἡ μήτρα αὐτῆς τῆς Ρουμελιώτικης γῆς, δέν ἔπαψε νά κυοφορεῖ, μεγαλόψυχους κι' ἀντρείους. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι - πολῖτες, οἱ γενναῖοι τῆς ἐθνικῆς ἀνοιξης.

Καί οἱ ἀργοναῦτες τῆς διασποράς, θ' ἀναζητᾶνε πάντα τὴν παλλινόστηση στὴ γενέθλια Γῆ. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν καί ὁ Νικόλαος Γιαγτζῆς.

Καί ὁ λαός τῆς Ἀμφισσας καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς ἔζησε σ' αὐτό τό συνέδριο τίς ωραιότερες στιγμές.

Σ' αὐτὴ τὴ σύναξη καί στίς πρῶτες σειρές, τῆς αἵθουσας, παραβρέθηκαν νοερές σκιές οἱ δάσκαλοι τοῦ Γένους, αὐτοὶ πού χάραξαν τοὺς κανόνες ζωῆς, μέ σύμβολο καί ὁδηγὸ τό «Μηδέν ἄγαν».

Χρήσιμα θᾶταν νά ποῦμε λίγα λόγια ποιὸς ἦταν ὁ Νικόλαος Γιαγτζῆς - Ἀναγνώστης. Γεννήθηκε, ἐδῶ στὰ Σάλωνα, τό 1796.

Υπῆρξε πρόκριτος καί μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἀσχολήθηκε μέ τό ἐμπόριο, πρῶτα στὴν Ἰταλία, γιὰ λίγον καιρὸ καί μετὰ ἱδρύσε μεγάλο ἐμπορικό Οἶκο στὴν Ἑρμούπολη τῆς Σύρου, γιατί κείνη τὴν ἐποχὴ, στὸ νησί ἤχμαζε τό διακομιστικό ἐμπόριο. Ἐδῶ ὁ ἀείμνηστος Γιαγτζῆς ἀπόχτησε μεγάλη περιουσία. Στὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα, ἀνέλαβε πολλές ἀποστολές καί βοήθησε οἰκονομικά, τό νεοσύστατο τότε Κράτος.

Διατέλεσε δήμαρχος Ἐρμούπολης, ἵδρυσε Κοινωφελῇ Ἰδρύματα κι' ἔκανε πολλά ἐθνοφωτιστικά ἔργα. Τήν τεράστια περιουσία του κληροδότησε γιά τήν ἵδρυση, συντήρηση καί λειτουργία σχολείων. Μιά πολυδιάστατη προσωπικότητα τοῦ Ἐθνικοῦ Χρέους. Σκοπός τῆς ζωῆς του ὑπῆρξε νά στηθεῖ ὁλόρθη ἡ Ἑλλάδα τῆς παλλιγγενεσίας. Δραγάτης τῆς ἀνοιξης τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μέ τά ἔργα του, ἄφησε στούς μεταγενέστερους Ἕλληνες, ὑποθήκες, παραινέσεις καί ὑψηλά διδάγματα ἡθους. Πέθανε τό 1875.

Κι' ἀποτέλεσε τοῦτο τό Συνέδριο, ἓνα πάνδημο τρισάγιο στή μνήμη του. Τό χάρηκα τοῦτο τό βιβλίο. Πλούσια βιβλιογραφικά στοιχεῖα, χρήσιμα διδακτικά κείμενα, γνήσια καί ἱστορική πηγή τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ.

2. Κ. Λάζου (Ἐφημ. «ΤΟ ΣΤΕΝΩΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ»)

ΠΡΟΣ ΤΗΝ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
Ἱπποκράτους 3
331 00 ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἀθήνα, 29 Μαΐου 2003

Ἐλαβα καί τό τεῦχος ἀριθμ. 105/ Ἰανουαρίου - Μαρτίου 2003 τοῦ περιοδικοῦ σας «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ», πού μοῦ ἀποστέιλате μέ τήν καλοσύνη σας καί τήν εὐγένειά σας καί σᾶς εὐχαριστῶ θερμότατα.

Νά ἔχετε πάντα ὑγεία καί νά προσφέρετε συνεχῶς τά ὅμορφα κείμενα σας, τίς ἀξιόλογες καί περιεκτικές καταθέσεις πνευματικῶν ἀνθρώπων - συντελεστῶν τῆς ἔκδοσής σας.

Πάντα μᾶς δίνετε κάτι καινούργιο καλογραμμένο, ἐπιμελημένο, πλούσιο σέ ἱστορικό - λαογραφικό περιεχόμενο καί ἄρτιο σέ γλωσσική ἀπόδοση καί ὠραιότατη παρουσίαση.

Περιέχονται ἐνδιαφέροντα καί μέ βαρύτητα κείμενα, πού συγκινοῦν, βοηθοῦν στήν ἱστορική γνώση καί στηρίζουν πνευματικά.

Εἶναι ἀξιόλογη καί ἀξιέπαινη ἡ προσπάθειά σας.

Μέ ἐξαιρετική τιμή,

Κώστας Λάζος

Ἐφημερίδα «ΤΟ ΣΤΕΝΩΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ»

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1. Ἡ Ἐταιρεία μας βρέθηκε καί ἔδωσε τό παρόν σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις πού ἔκαναν ἡ Τοπική καί Νομαρχιακή αὐτοδιοίκηση καί ἀδελφοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι, πού εἶχαν τήν καλοσύνη νά μᾶς προσκαλέσουν.

2. Στίς 18 Ἰανουαρίου τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἔτους 2004, ἡ Ἐταιρεία μας πραγματοποίησε τήν ἐτήσια Τακτική Γενική Συνέλευση τῶν μελῶν της καί τήν κοπή τῆς Βασιλόπιτάς της.

Στίς ἐκδηλώσεις αὐτές παραβρέθηκαν πολλοί ἐκλεκτοί προσκεκλημένοι πού γιόρτασαν μαζί μας, ἀλλά καί ἐνημερώθηκαν γιά τήν πορεία τῆς Ἐταιρείας μας, ἀκούγοντας τά πεπραγμένα πού ἀνέπτυξε ὁ Πρόεδρος κ. Γ. Κουτσοκλένης, τά ὁποῖα ἔχουν ὡς ἐξῆς:

ΔΙΑ ΤΟ 2003

Ἀγαπητοί Ἐταῖροι,

Καί τό 2003 ἔφυγε, ὅπως ἔκαναν καί ὅλοι οἱ προηγούμενοι ἀπ' αὐτό χρόνοι κι' ὅπως θά κάνουν καί ὅλοι οἱ ἄλλοι πού θά ἀκολουθήσουν.

Ἐμεῖς ἄς εὐχηθοῦμε τό 2004, τό ὁποῖο γιά τήν χώρα μας εἶναι ξεχωριστό λόγῳ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, πού θά γίνουν ἐδῶ, νά εἶναι εὐτυχισμένο καί δημιουργικό, εὐχή πού ἀπευθύνουμε σέ ὅλους ἐσᾶς καί στίς οἰκογένειές σας.

Στό χρόνο πού πέρασε, ἡ Ἐταιρεία μας συνέχισε τή δραστηριότητά της καί ἄς κρατάει ἀκόμα φυλακισμένο τό καμάρι της, τό Λ.Μ.Φ. δηλαδή. Καί μέ τήν εὐκαιρία τούτη, σᾶς ἐνημερώνω ὅτι τό πολύ μέχρι τέλους Φεβρουαρίου θά ἔχει δημοπρατηθεῖ τό ἔργο μετατροπῆς τοῦ παλαιοῦ Νοσοκομείου σέ σύγχρονο Λαογραφικό Μουσεῖο.

Καί γιά νά εἶμαι σύντομος, θά ἀναφέρω μόνο, μέ λίγα λόγια, τά σπουδαιότερα, ἀπ' τήν ὅλη προσπάθειά μας:

– Συμμετείχαμε στόν ἐορτασμό γιά τήν ἑναρξη τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ '21, στό ἱστορικό Μοναστήρι μας τοῦ Προφ. Ἡλίου, ὅπως κάθε χρόνο.

Έδω θά επαναλάβουμε αυτό που και πέρυσι τονίσαμε, ότι δηλαδή τόν έορτασμό αυτής τής ιερής στιγμής, τής απόφάσεως δηλαδή του ξεσηκωμού, πρέπει νά τήν αναλάβει τελικά ή Νομαρχία μέ τήν Μητρόπολη και νά τής δώσουν πανελλήνιο χαρακτήρα, γιά νά σταματήσουν, επί τέλους, νά υπάρχουν άτομα ή φορείς νά αδιαφορούν ή και νά αντιδροούν ακόμα, άλλοτε αθέλητα και άλλοτε ήθελημένα, όρμώμενοι από μικροσκοπιμότητες και ήθλιους έγωϊσμούς.

Άς δοϋμε όλοι μαζί πιό καθαρά ποιό είναι τό συμφέρον τής Φωκίδας και ής αποφάισουμε νά διεκδικήσουμε τή θέση που άνήκει σέ τούτη τήν ήρωική γωνιά, μέσα στην τρισένδοξη Ιστορία μας.

– Δώσαμε τό παρόν σέ όλες τίς εκδηλώσεις, που έκανε ό Νομαρχική και Δημοτική αυτοδιοίκηση, καθώς και σ' αυτές που έκανε ή Π.Π. Όμοσπονδία «ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΕΣ» και οι άδελφοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι.

– Η Βιβλιοθήκη μας έμπλουτίστηκε μόνο μέ 47 βιβλία. Άς είναι! Κάποτε θά τήν όλοκληρώσουμε... άν μπορεί νά θεωρηθεί όλοκληρωμένη μιά βιβλιοθήκη.

– Τήν εικόνα τής οικονομικής καταστάσεως μās τή φανερώνει ή απόφασις τής Ε.Ε., τήν όποία σās αναφέρω έγώ γιά συντομία χρόνου, ή όποία μās λέει ότι:

- τά έσοδά μας τό 2003 ήταν 8.606 €

- τά έξοδά μας ήταν 4.062 €

- ότι γιά τή νέα χρήση του 2004 μās έμειναν 4.544 € και ότι τό υπόλοιπο αυτό είναι κατατεθημένο στην Τράπεζα, όπως όρίζει τό Καταστατικό μας.

– Και πάλι ή ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΙΚΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ, που από τώρα θά τή λέμε S&B Βιομηχανικά Όρυκτά Α.Ε και ή ΔΕΛΦΟΙ-ΔΙΣΤΟΜΟΝ ΑΜΕ, οι μεταλλευτικές εταιρείες που είναι δραστηριοποιημένες στην περιοχή μας, μās συμπαραστάθηκαν και ή μέν πρώτη μās προσέφερε 2.132 € ή δέ δεύτερη 900 € γιά νά μπορούμε νά θεραπεύσουμε τίς ανάγκες μας.

Και όπως είναι φανερό ένα «Εϋχαριστώ» απ' τόν Πρόεδρο ή και τό Δ.Σ. τής Εταιρείας δέν είναι άρκετό. Πιστεύουμε ότι πρέπει νά είναι καθολικό (χειροκρότημα).

– Πόσες φορές πρέπει νά ποϋμε κάτι που δέν θά έπρεπε ούτε γιά άστεϊο νά περνά απ' τό μυαλό μας;

Θά τό ξαναπώ, βέβαια, θά τό φωνάξω! Τό περιοδικό μας, που αϊσίως έφθασε τίς 4.988 σελίδες, κάτι που άποτελεί πραγματικό

ρεκόρ γιά τήν περιοχή μας, ἐξακολουθεῖ νά δέχεται πάρα πολύ καλά σχόλια. Ἐμεῖς προσπαθοῦμε γιά τή συνέχιση τῆς ἐκδόσεώς του καί τήν πάντα ἀναγκαία βελτίωσή του.

Οἱ ἀποδέκτες του ὁμως πῶς βοηθοῦν τήν προσπάθειά μας αὐτή;
Ἀκοῦστε καί βγῆτε ἀπ' τά ροῦχα σας:

Περίπου 21.000 € χρεωστοῦν. Πῶς θά κρατηθεῖ τό περιοδικό; Μέ τίς συνδρομές τῶν φιλοτίμων φίλων μόνο; Θερμή, λοιπόν, παράκληση ἀπευθύνουμε σ' ὅσους, γιά ὅποιοδήποτε λόγο, δέν ἔχουν στείλει τίς ὀφειλές τους, νά ἀρχίσουν τήν ἐξόφλησή τους γιατί σέ διαφορετική περίπτωση θά ὑποχρεωθοῦμε ἤ νά ἀναστείλουμε τήν ἐκδοση ἤ τουλάχιστον νά τήν περιορίσουμε.

– Ἄφησα τελευταῖα νά ἀναφερθῶ στήν κορυφαία ἐκδήλωση τῆς Ἑταιρείας μας κατά τό 2003.

Τριάντα χρόνια ζωῆς, παρουσίας, δράσεως καί προσφορᾶς τῆς Ε.Φ.Μ. πρὸς τή Φωκίδα, τήν Ἑλλάδα καί ἰδιαίτερα στήν Ἱστορία καί προπαντός τή Λαογραφία, ἡ ὁποία ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ἀπ' ὅλους τοὺς παράγοντες μέ ὑπεύθυνη γνώμη σέ τέτοια θέματα. Αὐτά τὰ 30 χρόνια τὰ γιορτάσαμε στίς 23 Φεβρουαρίου 2003, ἐδῶ στό Πνευματικό Κέντρο.

Στήν ἴδια ἐκδήλωση, ὁ Δήμος Ἀμφίσσης ἔκανε καί τήν παρουσίαση τοῦ βιβλίου «ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ - ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ - ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ», πού ἔγραψε ὁ ὑποφαινόμενος καί ἐξέδωσε ὁ Δήμος Ἀμφίσσης.

Στήν ἐκδήλωση αὐτή ἡ Ἑταιρεία μας βράβευσε τρία φυσικά πρόσωπα - γιά ξεχωριστό λόγο τό καθένα - καί τίς δύο Μεταλλευτικές Ἑταιρεῖες, πού ὅπως εἶπαμε, πάντα βρίσκονται στό πλευρό μας καί μᾶς βοηθοῦν.

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς, ἡ Ἑταιρεία μας ἔστησε καί μιὰ Ἑκθεση Βιβλίων Φωκέων συγγραφέων, κατά τήν ὁποία ἐξετέθησαν πάνω ἀπό 600 τίτλοι βιβλίων, 200 περίπου συγγραφέων. Ἡ ἑκθεσίς αὐτή θεωρήθηκε πετυχημένη.

Πρίν παραδώσω τό βῆμα, θέλω νά ἐκφράσω τίς θερμές μας καί ἀνυπόκριτες εὐχαριστίες πρὸς ὅλους ὅσους μᾶς συμπαραστάθηκαν καί μᾶς βοήθησαν στό δύσκολο ἔργο μας καί μέ ὅποιοδήποτε τρόπο τό ἔκαναν.

Εὐχαριστῶ καί ὅλους ἐσᾶς πού ἀνταποκριθήκατε στήν πρόσκλησή μας καί βρίσκεσθε μαζί μας νά συνεορτάσουμε καί νά εὐχη-

θοῦμε τό «Καλή Χρονιά». Μιά χρονιά μέ λιγότερους πόνους καί λιγώτερες πίκρες, ἀλλά περισσότερη δραστηριότητα.

Ἐάν δέν ὑπάρχουν ἀπορίες πού πρέπει νά λύσουμε, παρακαλῶ νά προσωρήσουμε στό κόψιμο τῆς πίτας.

Εὐχαριστῶ.

Μετά τό κόψιμο τῆς πίτας ἀκολούθησε δεξίωση.

3. Τήν Ἑταιρεία μας ἐνίσχυσαν οἰκονομικά οἱ παρακάτω φίλοι μας, μέ τά ἀντίστοιχα ποσά. Τούς φίλους αὐτούς καί ἀπ' τή θέση αὕτη εὐχαριστοῦμε θερμά:

– Ἡλίας Λιάπης, Ἀθήνα	10 €
– Ζαφ. Καρανάσος, Ἀμφισσα	10 €
– Ἰωάν. Ἡλιόπουλο, Κούκουρα Εὐπαλίου	15 €
– Δήμητρα Μπελούμπαση, Δικηγόρος, Ἀθήνα	10 €
– Δημ. Σανιδᾶς, Ἀμφισσα	
εἰς μνήμην π. Γεωργίου Τσάφου, ἱερέως	10 €
– Γ. Κουτσοκλένης, Ἐλαιώνας, εἰς μνήμην	
• Κων. Λιακῶνη	20 €
• Δημ. Π. Μάνου	30 €
• Νικολ. Σεγδίτσα	30 €
– Γ. Μποβιάτσης, Ζωγράφου	10 €
– Δημ. παπανικολάου, Φαρμακοποιός, Ἀμφισσα	
εἰς μνήμην Ἡρῶς Παπαγιάννη	50 €
– Σουσάννα Μάνου, Δάφνη,	
εἰς μνήμην Δημ. Π. Μάνου	30 €
– Παναγ. Ἰ. Μάνος, Χρισσό	
εἰς μνήμην τοῦ θείου του Δημητρίου	40 €

Ἀπαγορεύεται ἡ μερική ἢ ὀλική ἀναπαραγωγή τῶν κειμένων, ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀποθήκευση σέ ὁποιοδήποτε σύστημα ἠλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιβάζεται σέ καμιά μορφή καί μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη ἔγγραφη ἄδεια τοῦ συγγραφέα ἢ τοῦ περιοδικοῦ.

ISSN 1105-6215